



GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?

– En intervjustudie med fyra muslimer

Awara Ahmed och Tomas Palmqvist

Handledare: Henrik Bogdan

Examinator: Bo Claesson

Rapportnummer: VT-08 1130 02

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?
– *En intervjustudie med fyra muslimer*

Författare: Awara Ahmed och Tomas Palmqvist

Termin och år: VT-2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Henrik Bogdan

Examinator: Bo Claesson

Rapportnummer: VT-08 1130 02

Nyckelord: islam, läromedelsanalys, läromedel, religion, intervjustudie

Med bakgrund av den aktuella samhällsdebatt som förs angående islamofobi har vi valt att undersöka hur ett antal muslimer själva anser att muslimer och islam presenteras i läromedel som används på gymnasieskolor i Sverige. Detta ska undersökas genom att låta tre representanter från tre olika muslimska samfund och en muslimsk lärarstudent kommentera om islam presenteras på ett tillfredställande sätt i svenska läroböcker.

Vår frågeställning är ”*Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?*”

Vår metod består utav att presentera valda läroböcker för ovanstående informanter. Dessa texter läses av informanterna innan vi genomför en kvalitativ intervju. Resultaten från intervjuerna sammanställs sedan där vi söker kartlägga informanternas kommentarer och reaktioner på läroböckernas bild av islam. Urvalet av läroböcker består av gymnasieböcker som har utgivits mellan 2004-2007. Resultatet ifrån intervjuerna analyseras och sätts i förhållande till vår teori angående emic och etic, ett inifrån- eller utifrånperspektiv. Vidare förs en diskussion angående religionsundervisningen kring skolans styrdokument.

1	Inledning.....	5
1.1	Syfte och frågeställning.....	5
1.2	Avgränsningar	5
1.2	Teori, metod och material	6
1.2.1	Teori	6
1.2.2	Metod	9
1.2.3	Material	10
1.3	Tidigare forskning	11
1.4	Disposition	13
2	Bakgrund	13
2.1	Islam i Sverige.....	13
2.2	Religionsdidaktik	15
2.3	Läromedlens roll i undervisningen.....	16
3	Undersökning och resultat.....	18
3.1	Presentation av intervjuobjekten	18
3.1.1	Intervjuobjekt ett – Yahya från Förening för islamisk välgörenhet – Djamal al Mashariya el Hayriya	18
3.1.2	Intervjuobjekt två – Ahmed Mufti från Islamska Informationsföreningen.....	18
3.1.3	Intervjuobjekt tre – Amer från Ahmadiyya Muslimska Samfundet.....	19
3.1.4	Intervjuobjekt fyra – Hamid Zafar, Lärarstudent	20
3.2	Presentation av läroböckerna	20
3.2.1	Lärobok ett - Din tro eller min?	20
3.2.2	Lärobok två - Söka svar	21
3.2.3	Lärobok tre - Religion A	23
3.3	Intervju med Yahya, Förening för islamisk välgörenhet – Djamal al Mashariya el Hayriya angående läroböckerna	25
3.3.1	Lärobok ett	25
3.3.2	Lärobok två	30
3.3.3	Lärobok tre	33
3.4	Intervju med Ahmed Mufti, Islamska Informationsföreningen.	36
3.4.1	Lärobok ett	36
3.4.2	Lärobok två	37
3.4.3	Lärobok tre	41
3.5	Intervju med Amer - Ahmadiyya Muslimska Samfundet	44
3.5.1	Lärobok ett	44
3.5.2	Lärobok två	45
3.5.3	Lärobok tre	46
3.6	Intervju med Hamid Zafar - lärarstudent.....	47
3.6.1	Lärobok ett	47
3.6.2	Lärobok två	48
3.6.3	Lärobok tre	50
4	Analys och diskussion.....	52
4.1	Analys av resultatet	52
4.1.1	Gud	52
4.1.2	Jihad	54
4.1.3	Kvinnan/Familjen.....	55
4.1.4	Koranen	58
4.1.5	Muhammed.....	60
4.1.6	Islam i dagens värld.....	62
4.1.7	Övrigt	64

4.2	Sammanfattande analys.....	65
4.2.1	Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam? 65	
4.2.2	Analys och diskussion av informanternas reaktioner i samband med emic-/etic- perspektiven	67
4.3	Didaktisk diskussion kring läroböckernas förmedlade bild i förhållande till religionsämnets styrdokument.....	68
5	Sammanfattning	71
6	Källförteckning.....	73
7	Bilaga - Intervjuguide.....	76

1 Inledning

En av informanterna i den här undersökningen berättade om ett samtal han haft med en muslim som nyligen gått ut gymnasiet. Då eleven under religionsundervisningen försökte påpeka för läraren att det som stod i boken inte stämde överens med hur hon uppfattade sin egen religion, och hur hon uppfattade sig själv som muslim, var läraren inte öppen för en sådan diskussion. Vid provtillfället bedömdes svaren efter vad som stod i boken, oavsett vad den muslimska eleven själv ansåg om islam och vad som enligt hennes mening var ett rätt svar. Detta exempel tydliggör problematiken huruvida en religion och dess utövare beskrivs i religionsundervisningen och huruvida utövaren känner igen sig i den beskrivningen. Exemplet tydliggör även, kanske i det mest extrema drag, den betydelse läroboken kan ha för undervisningen och den vikt som läggs vid lärobokens innehåll.

1.1 Syfte och frågeställning

Med anledning av den problematik som ovanstående exempel visar på är vårt huvudsyfte med denna uppsats att undersöka muslimers reaktioner på hur islam och muslimer framställs i tre olika läroböcker för gymnasiet. Läroböckernas bild av islam och muslimer diskuteras med fyra praktiserande muslimer (varav tre är representanter från olika muslimska samfund) huruvida de finner böckernas beskrivning tillfredställande. Vidare för vi en diskussion angående läroböckernas förmedlade bild i förhållande till kursplanen i religionsämnet och läroplanen för de frivilliga skolformerna. Vårt syfte enligt ovan ska besvaras med hjälp av följande frågeställning: Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?

Vidare anser vi det vara relevant, med bakgrund av den aktuella samhällsdebatt som förts angående islamofobi, att undersöka hur muslimer själva upplever att de presenteras i lärobokstexter. Skolans läroplan uppmanar att intolerans ska mötas med kunskap, öppen diskussion.¹ Då läroböcker har en markant betydelse i religionsundervisningen finner vi det relevant att undersöka huruvida muslimska representanter anser att läroböckers beskrivning av islam och muslimer är tillfredställande.

1.2 Avgränsningar

I denna undersökning har vi valt att avgränsa oss i både antalet läroböcker samt årskurser som böckerna är ämnade för. Valet föll på läroböcker för gymnasiets A-kurs, där vi avgränsat oss till tre läroböcker ifrån tre skilda bokförlag.

Ytterligare avgränsningar är antalet informanter som har intervjuats. Vi hade som utgångspunkt att försöka få med de två stora huvudinriktningarna, sunni och shia, samt ahmadiyya som är en förgrening inom sunniinriktningen och som beskrivs som den tredje största grenen inom islam. Vi hade på så vis tänkt få med informanter som i viss mån kan motsvara en del av islams mångfald. Eftersom informanterna som vi kontaktat har heltidsarbete/heltidsstudier var vissa väldigt upptagna under undersökningsperioden och hade då svårt att gå igenom allt material före intervjun, detta gav tyvärr upphov till några avbokningar, bland annat en shiaförening. Att undersökningen var tidskrävande även för informanterna bidrog dessvärre till att representanten, för en andra shiaförening som vi besökte, inte hann gå igenom läroböckerna ordentligt före vårt möte och intervjun blev således inte så givande som övriga. Då dessa informanter inte hunnit läsa en stor del av texterna skulle vi fått visa vad vi ansett vara relevanta stycken, vilket i sin tur skulle styra informanternas bild och reaktioner angående läroböckerna. Vår utgångspunkt var att

¹ www.skolverket.se, Lpf 94, s. 3.

undersöka muslimska representanters reaktioner av hur läroböcker framställer islam. Inte vad de anser om enskilda meningar som vi valt ut. Emellertid har vi intervjuat två representanter från sunniföreningar, en informant från ahmadiyya och slutligen en lärarstudent som är muslim. På så vis anser vi ändå att vi får med fyra generella kommentarer till läroböckernas bild av islam. Vi hade önskat intervju fler från samma inriktning, då det kan skilja sig i ståndpunkter även församlingarna emellan, men detta var dessvärre inte möjligt då det var svårt att få de olika församlingarna att avsätta tid och fullständigt engagemang i samverkan med vår undersökning.

1.2 Teori, metod och material

1.2.1 Teori

Vår undersökning har sin utgångspunkt i teorin om "emic" och "etic". Begreppsparet myntades först 1954 av språkforskaren Kenneth L. Pike och har gått från att användas inom lingvistik till antropologi för att sedan sprida sig till en rad olika inriktningar. Denna spridning har gjort att begreppen har fått en vid och ibland oklar betydelse och det är därmed problematiskt att ge en exakt definition av emic och etic. Som exempel kan det nämnas att den amerikanska antropologen Marvin Harris, som tidigt använde sig av termerna i boken *The Nature of Cultural Things* (1964) i vilken han citerade Pike, ändå ger dem en annorlunda definition och mening än vad Pike själv ger dem.²

Emic och etic har som ovan nämnts använts inom antropologi, och i samband med detta även inom religionsämnet vid bland annat undersökningar och beskrivningar av religioner och religiösa grupper. Margit Warburg, lektor i religionssociologi vid Köpenhamns universitet, förklarar i boken *Humanistisk Religionsforskning* att ett etic förhållningssätt utgår ifrån forskarens värdesystem där det studerade objektet ofta beskrivs i vetenskapliga termer efter objektiva kriterier, medan ett emic förhållningssätt utgår från den undersökta gruppen, och där forskaren i sin analys ofta använder sig av mer lokala och subjektiva uttryck.³ Emic/etic kan således beskrivas som ett insider-/outsiderperspektiv, det vill säga ett inifrån respektive utifrån perspektiv. Om forskaren utgår ifrån ett inifrån- eller utifrånperspektiv blir därmed avgörande för beskrivningen av religion; dess betydelse, innehåll etc.

I och med upplysningstiden lades grunden för en stark vetenskaplig tradition vilken betraktade religionen utifrån.⁴ Religionen gavs då icke-religiösa förklaringar och religiösa föreställningar beskrevs som förklädda hänvisningar till något som inte är religion. De norska religionshistorikerna Gilhus och Mikaelson beskriver ett sådant perspektiv som en reduktionistisk förståelsehorisont där vi finner exempel hos bland annat filosofen Karl Marx, sociologen Emile Durkheim och psykoanalytikern Sigmund Freud.⁵ Upplysningstidens kritik mot religion, dess utifrånförklaring, möttes tidigt av olika former av religiöst och teologiskt motstånd. Den tyska teologen Friedrich Schleiermacher hävdade att religion skulle betraktas som ett autonomt ämne där den religiösa känslan ansågs lika verklig som materiella ting. Den tyske teologen Rudolf Otto gick vidare i denna tradition och menade i sitt berömda verk *Das Heilige* (1917) att religion endast kan studeras av religiösa människor.⁶

Religionshistoriker som Mircea Eliade har byggt vidare på det heliga som religionens innebörd och essens och menar att religiösa fenomen endast kan förstås på dess egen nivå och

² Thomas N. Headland, Kenneth L. Pike & Marvin Harris, *Emics and Etics, The Insider/Outsider Debate*, 1990, s. 15.

³ Mikael Rothstein, Sörensen Podemann & Margit Warburg, *Humanistisk Religionsforskning*, 1999, s. 156f.

⁴ Inger Furseth & Pål Repstad, *Religionsociologi – En introduktion*, 2005, s. 273f.

⁵ Ingvild Saelid Gilhus, & Lisbeth Mikaelsson, *Nya Perspektiv på religion*, 2003, s. 35.

⁶ Furseth & Repstad, s. 273f.

om det studeras som något religiöst.⁷ Han ska även ha hävdad att det inte går att fånga religionens essens utan att själv vara religiös.⁸ Detta perspektiv, som bland annat Otto och Eliade beskriver religion utifrån, kallar Gilhus och Mikaelsson för en essensialistisk förståelsehorisont. Här sysslar man med frågan vad religion egentligen handlar om, religionens essens. I vår tid är troligtvis Wilfred Cantwell Smith den tydligaste förespråkaren för att religionsforskning ska bedrivas från inifrånperspektivet.

Huruvida religion bör studeras utifrån ett inifrån- respektive utifrånperspektiv har det alltså förts argument både för och emot. Det finns rent praktiska argument för att forskningen/beskrivningen av en religion bör ske genom ett inifrånperspektiv. Ett exempel kan vara att forskaren besitter god kunskap, har en personlig kännedom och förstår innebörden av sin religion. Ett tyngre argument handlar troligtvis om förmågan till inlevelse.⁹ En forskare/författare som själv haft en religiös upplevelse anses av dessa förespråkare ha bättre förmåga att beskriva religionens innebörd då ”insidern” delar något med den studerade gruppen som outsiders inte förstår. Enligt Smith, som nämnts ovan, är det tron som avgör om forskaren/författaren är en ”insider” eller ”outsider”. Martin D. Stringer ifrågasätter här Smith och menar att tro är ett alltför vagt uttryck för att karaktärisera en insider, samt att en specifik grupp religiösa människor delar mer än en tro. Är en kristen troende en insider inom islam? Dessutom är det svårt att definiera vad tro innebär.¹⁰ Problematiken angående detta blir tydlig då Stringer söker en mer specifik förklaring till vad forskaren skulle dela med den undersökta gruppen för att räknas som insider. Han går igenom begreppen ”delad tro”, ”delad upplevelse” och ”delad diskurs”, och menar att forskaren till viss del kan dela bland annat upplevelser med gruppen och uttrycka dessa på ett sätt som de förstår varandra på, men att den specifika gruppen ändå kan ha vissa utmärkande egenskaper gentemot forskaren. Denna känsla som vissa förespråkare för insiderperspektivet lägger vikt vid är alltså högst problematisk då den är svår att definiera och analysera.¹¹

Religionsutövare som studerar den egna religionen kan ställas inför problem med att behålla objektiviteten i en granskning av de traditioner och tankesätt de själva lever med. Det kan dels handla om företeelser som att forskaren inte förmår att problematisera det som ligger nära. Ytterligare invändningar kan vara att forskaren känner lojalitet till gruppen/religionen vilket gör det problematiskt att beskriva eventuella skuggsidor. Vidare har det lagts fram att de som varit religiöst engagerade men som inte längre är det skulle utgöra bra religionsforskare, då de har en förståelse som insiders men de har fått en distans till det studerade objektet samt att de är befriade från eventuella lojalitetsband.¹²

För att återkoppla till vår undersökning om begreppen etic/emic och vår frågeställning om hur muslimska representanter ser på hur svenska läroböcker presenterar islam, så menar Smith att ingen utsaga om islam är sann som inte kan godtas av muslimer, där muslimer kan svara ”Ja! Det är så vi tycker!”.¹³ Häri ligger en svårighet för läroboksförfattarna. Ett mål med religionsundervisningen är att skapa förståelse för religionen och dess utövare. Kjell Härenstam använder i sin avhandling *Skolboks-islam* (1993) uttrycket ”muslimsk självförståelse” som kriteriet för sin undersökning där det bland annat menas att muslimer ska känna igen sig i den beskrivning som ges av islam och muslimer i undervisningen.¹⁴ Här går det att ifrågasätta huruvida troende muslimer från olika inriktningar skulle svara ”Ja” på

⁷ Furseth & Repstad, s. 34.

⁸ *ibid.*, s. 274

⁹ *ibid.*, s. 274.

¹⁰ Elisabeth Arweck & Martin Stringer, *Theorizing Faith – The Insider/Outsider Problem in the Study of Ritual*, 2002, s. 2f.

¹¹ *ibid.*, s. 16.

¹² Furseth & Repstad, s. 274.

¹³ *ibid.*, s. 274.

¹⁴ Se Tidigare forskning (1.3).

samma påståenden om islam. Stringer menar även att individer inom samma grupp kan ha olika religiösa upplevelser. Bilal Sambur skriver vidare i sin artikel *From the Dichotomy of Spiritualism/Ritualism to the Dichotomy of Insider/Outsider* att Smiths argument är ohållbart. Sambur menar istället att det är av vikt att betrakta utövarens ord av värde men det är en annan att betrakta den som auktoritet. Sambur menar vidare att outsiders ska värdera insiders åsikt, men han/hon ska inte vara beroende av utövarens fullständiga instämmande angående beskrivningen av religionen, i så fall accepteras att religion är insiders egendom dit ingen har access utan insiders tillåtelse. Ett exempel ges om islam som anses vara en religion som omfattar hela mänskligheten, inte endast dem som benämner sig själva som muslimer. Detta betyder att oavsett om någon är muslim eller inte, insider eller outsider, har rätt att studera och tolka islam och därefter säga ja eller nej till islam. Författaren hävdar att en outsider inte kan forma hela sin bild av en religion enbart genom en insider.¹⁵

Stringer stämmer in i Samburs kritik av Smith. Att enbart gå efter vad insiders bestämt säger ja till kan leda till samma uteblivna dialog som om forskaren/författaren företrädde en aggressiv, arrogant och avvisande inställning till religionen. Vare sig forskaren är insider eller outsider så menar Stringer istället att forskaren framförallt bör eftersträva en genuin form av empati där han/hon bör erkänna och respektera insidergruppens tro vilket annars kan leda till att gruppen stänger ute forskaren. Ett sådant förhållningssätt som grundar sig på empati skulle bidra till att tunna ut gränsen mellan vilka som är innanför och utanför.¹⁶

Från att studera en religiös verklighet enligt ovan till att beskriva en religiös verklighet menar Carl-Henric Grenholm, professor i etik vid Uppsala universitet, att vi aldrig kan ge en fullständig beskrivning utan måste göra urval av det vi vill beskriva.¹⁷

Vad gäller läroböckers presentationer av islam menar Härenstam i rapporten *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker* att det är omöjligt att ge en rimlig bild av en världsreligion på endast några sidor. På så vis blir frågan om kunskapsurval av stor betydelse. Härenstam citerar islamologen Jan Hjärpe:

När man nu skall åstadkomma en "islamologi", en beskrivning och analys av islamiska föreställningar, begrepp, beteenden o.s.v. är det man ger abstraktioner och generaliseringar utifrån en oerhörd massa av enskildheter, samstämmiga eller motsägande fenomen, som man ordnar i mönster, mönster som rimligtvis tar fram både samstämmigheter och motsättningar. Det som då presenteras är inte verkligheten, det är en beskrivning. En beskrivning kan definitionsvis inte vara identisk med verkligheten.¹⁸

Härenstam påpekar här problematiken angående kunskapsurvalet. Han menar att läroboksförfattaren behöver ta hänsyn till mer än islamforskningens resultat, frågan bör också handla om vilken bild muslimer själva vill ge för bild av sin religion. Han konstaterar att islam är långtifrån ett enhetligt fenomen och frågar sig vilken bild av islam som ska väljas. Även om Härenstam själv inte uttrycker det med termerna emic/etic, så är det denna problematik som framhävs.

Vad gäller kunskapsurvalet menar han att läroboken ska stå på forskningens grund, dock behandlar religionsforskningen så omfattande mängder som inte ens läroboksförfattaren kan förväntas behärska. Speciellt om författaren beskriver flera religioner och ideologier. Angående detta menar pedagogikdocenten Gunilla Svingby att kunskap handlar om val som bygger på värderingar och maktförhållanden. "Kunskap är alltid någons kunskap."¹⁹ En sådan

¹⁵ Arweck & Stringer, s. 22.

¹⁶ *ibid.*, s. 16f.

¹⁷ Carl-Henric Grenholm, *Att förstå religion*, 2006, s. 155.

¹⁸ Kjell Härenstam, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker - Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?"*, s. 7.

¹⁹ *ibid.*, s. 8.

medvetenhet tydliggör svårigheten att beskriva mänskliga företeelser enligt objektiva kriterier.

Vid en beskrivning av en religion hävdar Sambur att det är lika viktigt att studera outsiders bakgrund och kulturella tillhörighet som det är att studera insiders. Om outsiders kommer från ett västerländskt kristet samhälle, kommer han/hon att se på en annan religion ur den västerländska kristna kulturens perspektiv. I så fall skulle det bli outsiders egna perspektiv som kommer till uttryck, snarare än den studerade människans verklighet. Ett exempel är gudstjänst och bön som är kristna begrepp, och inte muslimska. Om en forskare undersöker de muslimska begreppen "ibadah" och "salah" genom den kristna uppfattningsförmågan om vad gudstjänst och bön betyder, då skulle hans/hennes förståelse konstrueras på en kristen grund snarare än en muslimsk.²⁰ Antropologerna Rijk van Dijk och Peter Pels menar att sådana faktorer behöver tydliggöras, och på så vis uppmärksamma svårigheten att beskriva andra människors verklighet. "The anthropologist is a translator of culture, and the translation should not be mistaken for the original."²¹ Det är således av stor vikt att inse svårigheten i att beskriva människor och kulturer och det är bland annat en sådan typ av svårighet som läroboksförfattare möter.

Vad människan än studerar är det alltså svårt, om inte omöjligt, att vara objektiv. Därför är det också viktigt att tänka på att perspektivet från en insider och en outsider kan erbjuda olika närmanden till liknande frågor, och ingen ska ses som överordnad den andra.

Många antropologer har hävdad att ett etic-orienterat perspektiv utesluter kulturell förståelse, varför ett emic-orienterat sätt är att föredra vid studier av främmande kulturer. Warburg menar dock att begreppen inte är motstridiga utan bör användas som kompletterande. Genom ett etic-perspektiv får forskaren den distans till studien vilket är en nödvändighet inom vetenskapliga studier. Dock bjuder emic-perspektivet till en närhet till objektet vilket leder till djupare insikt.²²

Med bakgrund av ovanstående problematik kring emic och etic, vill vi i vår undersökning klargöra huruvida emic-perspektivet återfinns i utvalda läroböcker, genom att undersöka om insiders, dvs. muslimer, kan svara "Ja, det här stämmer" så som Smith uttryckte att religion bör presenteras och/eller huruvida de upplever en empati i beskrivningen såsom Stringer önskade.

1.2.2 Metod

Metoden som valts för att pröva vår teori, har varit att låta informanterna läsa och analysera lärobokstexterna, för att sedan utföra kvalitativa intervjuer där vi ställer läroböckernas förmedling av islam i förhållande till de fyra informanternas bild av islam.

Intervjuformen vi använt oss av är en intervju som gränsar mellan en semistrukturerad och en ostrukturerad intervju. Den ostrukturerade intervjun innebär att intervjuaren har en lista eller teman med mer allmänna frågeställningar över det ämne som intervjun avser att behandla. Dessa frågor är av mer informell karaktär där intervjuobjektet får utrymme att uttrycka sig fritt. I en semistrukturerad intervju har forskaren en uppsättning frågor som är av mer strukturerad karaktär. Denna intervjuform tillåter dock följdfrågor vilket är i kontrast till en strukturerad kvantitativ intervju som istället har slutna svarsalternativ. Den kvantitativa strukturerade intervjun är därmed den vanligaste intervjuformen vid mer omfattande jämförande studier, såsom surveyundersökningar.²³

Angående dessa olika intervjuformer med varierande struktur finns aspekter, både positiva och negativa, som är värda att beakta. I boken *Samhällsvetenskapliga metoder*

²⁰ Arweck & Stringer, s. 23.

²¹ Fiona Bowie, *The Anthropology of Religion*, 2005, s.10.

²² Rothstein m.fl., s. 156f.

²³ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s. 127.

beskriver Alan Bryman att då strukturen hålls minimal förmodas detta öka möjligheten att fånga de studerande människornas perspektiv. Däremot finns kritik riktad mot kvalitativa undersökningar som menar att de är subjektiva. Kritiken kan även bestå i att de kan vara svåra att följa upp för utomstående, just för att de är ostrukturerade och att forskarens egen roll är av stor betydelse. Vidare menar kritiker att kvalitativa forskningsresultat är svåra att generalisera utöver den situation då de undersöktes.²⁴

Vad gäller vår undersökning utgör en sådan större slutsats i form av en generalisering inte något syfte. De tre läroböckerna fungerar endast som enskilda exempel. Vidare skulle en mer strukturerad intervju kunna vara att föredra då det i viss mån är en jämförande studie mellan de olika böckerna. Med detta menas inte att vi vill påvisa huruvida en bok är bättre än den andra, vi jämför endast moment i de utvalda böckerna där de utgör exempel för läroböcker. Även om framställningen av resultatet skulle kunna underlättas vid en mer strukturerad intervju anser vi dock att det är av stor vikt att låta intervjuobjekten få uttrycka sig fritt för att ge sin, i den mån det går, uttömmande uppfattning angående läroböckernas förmedlade bild av islam. Därför är en intervju som närmar sig en semistrukturerad form att föredra.

Vid utformning av intervjufrågor/rubriker har vi använt oss av liknande rubriker som Härenstam utformade i sin undersökning *Skolboks-islam*.²⁵ Han menar att dessa kategorier är centrala inom islam och där han i sin undersökning fann att dessa kategorier var praktiska vid jämförande med muslimsk litteratur. Han menar även att dessa kategorier spelar en central roll i undervisningen om islam i den svenska skolan. De olika kategorier som Härenstam utformade är: *Gud, Jihad, Kvinnan/Familjen, Koranen, Muhammed* och *Islam i dagens värld*.²⁶ Utifrån dessa rubriker utarbetade vi sedan mer specifika frågor. Frågeschemat finns med som bilaga 1.

1.2.3 Material

Huvudmaterial och källor för denna undersökning är fyra intervjuobjekt samt de tre läroböcker vilka intervjuerna behandlar. Vid urval av intervjuobjekt önskade vi att informanterna i stora drag skulle motsvara delar av islams mångfald samt besitta teoretisk kunskap om islam så att de lättare kunde kommentera läroböckernas förmedlade bild om muslimer och islam. Med anledning av dessa två önskemål valde vi främst att vända oss till representanter för olika muslimska föreningar inom islams olika förgreningar. På grund av tidsbrist från informanternas sida fick vi tyvärr inte någon intervju angående läroböckerna ifrån någon shiaförening. Vi är givetvis medvetna om att detta är en brist i vår undersökning.

De informanter vi har intervjuat är två representanter från två olika sunniförsamlingar, en representant från en ahmadiyyaförsamling samt en troende och praktiserande sunnimuslim som inte är en uttalad representant för någon församling. Vår ambition var att i någon mån fånga islams mångfald i en uppsats av den här omfattningen är givetvis begränsad. Som vi beskrivit ovan har vi dock inte med representanter från någon shiaförening, vilken var ett önskemål från vår sida. Vidare är alla kontaktpersoner som deltar i denna undersökning vuxna män, att vi inte har med kvinnliga representanter är förstås en brist för undersökningens mångsidighet. Detta har bland annat att göra med att de kontaktpersoner vi fått tag på och som avsatt tid för oss är män. Det hade också varit bra att i någon mån ha med skolungdomar i en sådan här undersökning då läroböcker och religionsundervisning är högst aktuell för dem. Undersökningen är därmed bristfällig då vi varit tvungna att avgränsa oss. Vi anser ändå att vi i vår undersökning har goda förutsättningar att erfara exempel på representativa röster för hur

²⁴Bryman, s. 268ff.

²⁵Se Tidigare forskning (1.3).

²⁶Härenstam, *Skolboks-islam*, s. 94.

ett antal muslimer anser att islam och muslimer framställs i läroböcker, som vi även nämnt i *Avgränsningar* (1.2).

Vad gäller läroböckerna föll valet på tre religionsböcker för gymnasiet A-kurs. De är tryckta på tre olika bokförlag i Sverige, två stora (Natur och Kultur, Liber) och ett mindre (Interskol). Detta för att söka ge olika perspektiv och eventuella riktlinjer för vad författare anser vara relevant att diskutera i läroböcker. En mer utförlig beskrivning om var och en av läroböckerna ges under rubriken *Presentation av läroböckerna* (3.2).

1.3 Tidigare forskning

Det har gjorts ett flertal undersökningar där läroböcker inom religion har analyserats. 2006 undersökte Jonas Otterbeck hur sju olika läroböcker, som utgivits under tidsperioden 1994-2000, framställde islam. I undersökningen fann Otterbeck bland annat ett flertal faktafel i texterna. Han anser även att lärobokstexterna är koncentrerade, samt att de ibland utelämnar information, vilket innebär att de är svåra att förstå utan någon förkunskap. Han skriver att "texterna snarare mystifierar än klargör".²⁷ Han förklarar vidare att kunskapsurvalet i lärobokstexterna grundas på ett partiskt urval vilket ger en bild. Detta kan skapa ett särskiljande mellan "vi" och "dem", där "vi" beskrivs med mer positiva associationer.²⁸

Den tidigare forskning som vi valt att lägga mest vikt vid i vår undersökning är Kjell Härenstams avhandling *Skolboks-islam*, i vilken även han undersöker bilden av islam i religionsläroböcker. Härenstam analyserar läroböcker över en tidsperiod med start före 1962 fram till 1980. Som bakgrund till undersökningen går han igenom västerlandets bild av islam där han bland annat ger en historisk översikt samt beskriver hur massmedia i väst framställt islam. Efter en historisk genomgång av västerlandets förhållande till islam konstaterar han att frågan om vad som anses vara kunskap om islam verkar ha berott på vilka intressen som styrt insamlandet av faktiska kunskaper och i vilket användningsområde dessa kunskaper avsätts för. Han menar även att liknande faktorer troligtvis styr vårt urval av fakta om muslimska länder idag. Vidare anser han att det är svårt att tro att läromedelsförfattare står över en sådan påverkan.²⁹

Utöver historiska faktorer som har format attityder mot muslimer och islam påpekar han massmedias enorma inflytande i dagens samhälle. Han menar här att en västerlänning inte närmar sig islam som ett neutralt fenomen. Angående den svenska dagspressen drar Härenstam slutsatsen att bilden av islam och den muslimska världen har nästan helt dominerats av krig och konflikter. Vidare drar han slutsatsen att det är en väldigt liten del av den muslimska världen som dagspressen har belyst väldigt mycket. Här bör det poängteras att underlaget för detta resonemang gäller för 1982.³⁰ Härenstams undersökning är därmed inte aktuell men det bör enligt vår mening inte uteslutas att det kan vara en liknande bild av islam idag.

För att koppla detta till religionsundervisningen menar Härenstam att massmedias presentation av islam ger eleverna en förförståelse och diskuterar då huruvida läromedlen borde balansera upp den bild av islam som ges i media. Efter att ha visat med några exempel från läroböcker förklarar Härenstam att det snarare finns risk att läroboken blir massmedias förlängda arm, och inte den kritiska instans som den borde vara. Då text och bild från media används i läromedlen kan detta i värsta fall på ett oproblematiserat vis spegla massmedias bild.³¹

²⁷ Skolverkets rapport 285, *I enlighet med skolans värdegrund - En granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*. 2006, s. 12.

²⁸ *ibid.*

²⁹ Kjell Härenstam, *Skolboks-islam - Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap*, 1993, s. 49.

³⁰ *ibid.*, s. 51ff.

³¹ *ibid.*, s. 56ff.

Vad gäller religionsämnets uppdrag så problematiserar Härenstam efter vilket kriterium islam ska beskrivas i skolböckerna. Ett grundkriterium han hänvisar till är ”muslimsk självförståelse”. Begreppet innefattar huvudsakligen att muslimer ska kunna känna igen sig i läroböckernas beskrivning av islam. Religionsundervisningen ska präglas av en sympatisk och inkännande framställning. Muslimer ska känna att deras tro tas på allvar och att religionen bedöms efter dess ideal. Begreppet inrymmer även att skapa förståelse för muslimerna, vilket är ett mål inom religionsundervisning för många religionspedagoger.³²

Ett problem vid en sådan prövning är att det inte finns någon ”rätt” framställning av islam där alla muslimer känner igen sig, en allmänt accepterad definition av muslimsk självförståelse är alltså svår att beskriva. En kritik som Härenstam riktar mot vissa läromedel i resultatet av sin undersökning var just att muslimer framställs som en kollektiv varelse där det görs generaliserande påståenden.³³ Även om det finns en ömsesidig förståelse i flera frågor inom islam, så menar han att begreppet ”muslimsk självförståelse” är problematiskt i och med individers mångfald och olika tolkningar av ämnen och begrepp inom islam. Då Härenstam ändå använder sig av ”muslimsk självförståelse” som kritisk instans, jämförande bild, till läromedelsbilden av islam, består den ”muslimska självförståelsen” här av några utvalda översiktsverk skrivna av muslimska författare. Dessa författare är muslimska forskare med både stor kunskap i islams traditioner och om bilden av islam i Europa.

Författarna som Härenstam använder sig av kan klassificeras på olika sätt längs skalan traditionalism-fundamentalism-modernism-sekularism. Detta för att få en spridning motsvarande den mångfald som finns i den muslimska världen. Den jämförande studien koncentrerades kring sex kategorier vilka var *Gud, Jihad, Kvinnan/Familjen, Koranen, Muhammed och Islam i dagens värld*. Härenstam menade att dessa kategorier dels utgör centrala ämnen inom islam vilket underlättar vid en jämförande analys med motsvarigheter i muslimsk litteratur, samt att de är kategorier som han i egenskap av lärarutbildare vet har en central roll inom skolundervisningen om islam.³⁴

Utöver läroböckernas jämförelse med ”muslimsk självförståelse” jämför Härenstam även läroböcker över tid, samt de för respektive läroböcker gällande läroplanerna.³⁵ Härenstam sammanfattar läromedelsbilden av islam med två genomgående drag. Muslimen behandlas som en kollektiv varelse som det görs generaliserande påståenden om, samt att den konkreta exemplifikationen av islam och islams inflytande är genomgående negativ. Han menar dock att det går att se en positiv förändring bland de senare läromedlen där exemplifieringen av islam kan vara av ett betydligt positivare slag.

Vår undersökning är lik Härenstams på så vis att vi undersöker hur islam och muslimer presenteras i läroböcker i religion, de skiljer sig dock åt då vi söker utvärdera läroböckerna ur ett emic-perspektiv. Medan Härenstam analyserar läroböckernas texter för att se vad som överensstämmer med muslimsk litteratur (hans tolkning av muslimsk självförståelse) utgår vi i vår undersökning ifrån begreppen emic/etic, där vi analyserar det subjektiva perspektivet, insiderns reaktion, till hur han/hon som muslim och hans/hennes religion, islam, presenteras i läroböckerna.

³² Härenstam, *Skolboks-islam*, s. 73.

³³ *ibid.*, s. 272.

³⁴ *ibid.*, s. 94.

³⁵ *ibid.*, s. 261.

1.4 Disposition

Uppsatsen är indelad i fyra delar samt en sammanfattning. Arbetet startas upp med en inledande del i form av syfte och frågeställning, där ämnet presenteras samt där teori, metod och material redovisas, som visar hur vi har gått tillväga samt vilken teori vi har till grund för uppsatsen. Arbetet ger även en överblick över tidigare forskning kring vårt ämne och fortsätter därefter med en relevant bakgrund. Bakgrunden behandlar ämnet islam och muslimer i Sverige men även läromedlens roll i undervisningen och hur ämnesdidaktiken i skolan kan tänkas ha för betydelse. Uppsatsen fortsätter därefter med resultatet av vår undersökning. Innan vi presenterar resultatet av vår intervjustudie, ger vi en närmare presentation av informanterna samt läroböckerna i undersökningen. Därefter redogörs resultatet med samtliga informanter som sedan analyseras och jämförs. Vidare redovisas analysen i förhållande till vår frågeställning och vår teori om emic och etic. Avslutningsvis ges en didaktisk anknytning till religionsämnets styrdokument och Lpf 94.

2 Bakgrund

2.1 Islam i Sverige

Islam är Europas snabbast växande religion med 15 miljoner anhängare i Europa och 1.5 miljarder världen över.³⁶ Även i Sverige har den muslimska befolkningen ökat de senaste 60 åren. Antalet individer med muslimsk bakgrund har ökat från ett par enstaka familjer vid 1950-talet till ca 100 000 vid 1980-talets slut, 200 000 kring 1996 till uppskattningsvis mellan 350 000- 400 000 år 2000. En klar majoritet föddes eller kom till Sverige år 1985 eller senare.³⁷ Den nya och stora befolkningsgruppen muslimer har immigrerat till Sverige i rasande fart de senaste 50 åren. Dessvärre är boendesegregationen uppdelad på geografiskt och socioekonomiska grunder samt etniska grupperingar. Detta innebär med andra ord att de nyanlända muslimerna hamnar i de mest utsatta områdena, dvs. områden som är präglade av en befolkning med låg socioekonomisk status.³⁸

Integrationsverket genomförde en undersökning där man intervjuade två generationer svenska män, tio män födda på 40-talet och tio män födda på 80-talet. Syftet med studien var att ge en ingående bild av mäns attityder om islam och muslimer i Sverige, då andra undersökningar visar att äldre män (runt ca 50 år) med låg utbildning är den största intoleranta samhällsgruppen.³⁹ Resultatet av undersökningen visade sammanfattningsvis att det finns både skillnader och likheter mellan de olika generationerna men att den yngre generationens män är mer positivt inställd till islam och muslimer.⁴⁰ Integrationsbarometern - IB har gjort flera undersökningar angående svenskars attityder gentemot de muslimer som bland annat visar en negativ inställning mot muslimer i Sverige. Detta kan bland annat att göra med en rad internationella omständigheter kring islamisk fundamentalism och terrorism som ägt rum och som i sin tur haft en fortsatt negativ effekt på attityderna till islam och muslimer.⁴¹

Dessa interaktioner som sker mellan muslimer och icke-muslimer kan beskrivas som exempel på tydliga kulturmöten. Kulturmötens anatomi som innefattar bland annat

³⁶ http://www.harunyahya.com/other/swedish/snabbast_vaxande_religionen.php

³⁷ Jonas Otterbeck & Pieter Bevelander, *Islamofobi - en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*, 2006, s. 4.

³⁸ Integrationsverkets rapportserie 2007:03, *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Rapporter och delstudier om antisemitism, antiziganism och islamofobi 2006, 2007*, s. 85.

³⁹ *ibid*, s. 9.

⁴⁰ *ibid*, s. 26.

⁴¹ Integrationsbarometer 2007, *En delrapport om allmänhetens attityder och erfarenheter inom områdena rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och islamofobi*, 2007, s. 51.

kommunikativa samt kulturella skillnader, är skillnader som får muslimer och icke-muslimer att i ett negativt avseende förstärka ”vi och dem” känslan. En nedtoning av ”vi och dem” känslan hjälper dessa två grupper att kunna tillgodose varandra med viktiga beståndsdelar, vilket kan vara avgörande i ett fungerande samhälle – exempelvis ökad samarbetsförmåga, skapa viktiga relationer, uttrycka åsikter och värden osv. Med detta kan även ge motsatt effekt, det vill säga om vi upptäcker att skillnaderna mellan dessa grupper är alldeles för stora för att kunna ske i samspel med varandra.⁴² Dessa skillnader mellan ”vi och dem” är (enligt olika delrapporter) inte lika tydliga bland unga icke-muslimer och muslimer. Dessa kulturmöten sker oftast i skolan där majoriteten av Sveriges muslimer interagerar med svenska ungdomar. Dessa interaktioner bidrar till en ökad förståelse och kan eventuellt vara resultatet av den höga andelen 80-talister som enligt IB är mer positivt inställda till islam och muslimer än vad 40-talister är.⁴³ Med andra ord kan kulturmöten ses som både möjligheter och utmaningar – helt beroende på vilka förutsättningar och inställningar som ges till grund för mötet.

Ett av många möten mellan muslimer och svenskar som har väckt en hel del uppmärksamhet är diskussionen om heltäckande slöja – *burka* i skolan. Denna diskussion uppstod 2003 på en gymnasieskola i Göteborg där man menade att eleverna måste kunna ha ögonkontakt med lärare och även kunna identifiera sig vid olika tillfällen.⁴⁴ Hur påverkar dessa kulturkrockar relationen mellan muslimer och svenskar i skolan?

En genomgående debatt bland muslimer i skolan är skolmaten som måste anpassas i skolan för de muslimska eleverna, men detta brukar oftast åtgärdas genom ett utbyte av fläskköttet mot vegetarisk kost eller andra *halala* alternativ.⁴⁵ En annan skolfråga i Sverige och i många andra västerländska samhällen är som i exemplet ovan den muslimska klädseln. Huvudduken - *Hijab* är ett plagg som muslimska kvinnor kan välja att bära för att klä sig mer ”anständigt” eller mer ”islamskt”.⁴⁶ *Hijaben* är även ett sätt för muslimska elever och studenter att förstärka sin muslimska identitet och förstärker därmed ”vi och dem” känslan. Då detta även är väldigt omdiskuterat i framförallt skolan, kan det vara svårt för svenskar och övriga icke-muslimska elever att kunna interagera på ett lika ”naturligt” sätt med muslimer som de gör med övriga elever. Utöver dessa ”hinder” som råder i skolan finns det även diskussioner kring de ämnen som finns i skolan men även hur utformningen utav undervisningen ser ut. Ämnen som kan vara något problematiska för muslimska elever och deras familj är exempelvis idrott, religion och biologi osv.⁴⁷

Som tidigare nämnts ökar den muslimska befolkningen i Sverige i markant fart, vilket även innebär att muslimska elever i skolan ökar. Denna ökning innebär fler interaktioner mellan svenska och muslimska elever. Angående detta möte kan det ses som fördelaktigt och nödvändigt att läroböckernas information och framställning vad gäller muslimer och islam, ses som rättvis och tillfredställande i muslimska ögon. Av bland annat denna anledning är det viktigt att undersöka muslimers reaktion på vad som står beskrivet om muslimer och islam i svenska läroböcker.

⁴² Jonas Stier, *Kulturmöten – En introduktion till interkulturella studier*, 2004, s. 37.

⁴³ Integrationsverkets rapportserie 2007:3, s. 26.

⁴⁴ Daniel Andersson & Åke Sander (red.), *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*, 2005, s. 468ff.

⁴⁵ Jonas Otterbeck, *Muslimer i svensk skola*, 1993, s. 23ff.

⁴⁶ *ibid.*, s. 30.

⁴⁷ *ibid.*, s. 34ff.

2.2 Religionsdidaktik

Religionskunskap har inte alltid varit utskrivet på skolschemat, utan är ett resultat från en utveckling från 60-talet. Dess historia har ständigt utvecklats och är även idag ett omdiskuterat ämne. 1842 undervisades eleverna i kristendomskunskap med bland annat biblisk historia som grund. 1919 utvecklades undervisningen ytterligare ett steg – numera innefattade kristendomskunskapen undervisning i Gamla testamentets tio budord samt Nya testamentets bergspredikan. Fram tills denna punkt sker undervisningen i fostrande anda. Andra milstolpar i skolans värdegrund är 1968/70 då man införde orienteringsämnen - OÄ där religion är ett av tre andra ämnen. Vid denna tidpunkt valde man även att tona ner det fostrande syftet. 1994 lägger man fokus på religiös etik och livsfrågor istället för enbart religion, detta är även vad man fortsätter med 2007 – tillsammans med mångkulturellt och mångreligiöst.⁴⁸

Andra förskjutningar på fokus som har gjorts på grund av kursplanens ändrade mål är att man har ändrat från läromedelsstyrning till livskompetens samt mer fokus på eleven och dess erfarenheter och livsfrågor osv.⁴⁹ 1994:as nya kursplan för gymnasiet – Lpf 94 gjorde ämnet religion till åter ett av åtta kärnämnen, istället för att låta det ingå i OÄ blocket.⁵⁰

Religionsdidaktiken är relativt ny och är en utveckling av främst psykologer, där vissa psykologer menar på att fakta och symbolladdad religionsundervisning inte bör förekomma i en tidig ålder då barnet inte är tillräckligt mogen för att förstå den sortens information, istället bör man utgå från barnens egna livserfarenheter och anpassa undervisningen till detta.⁵¹

I didaktiken, som används i dagens lärarutbildning, står frågan *vad* i centrum – vad är det vi lär ut? Inom metodiken, som var dominerande i den tidigare lärarutbildningen, är det däremot frågan *hur* som står i centrum, alltså – metoder för hur vi lär ut. Sammankopplat blir detta ämnesdidaktik som ställer sig frågan: *varför?*⁵² Ämnesdidaktik innebär alltså att uppnå en ämnesmedvetenhet – i detta fall religion. Inom didaktiken finner man *den ideala didaktiska cirkeln* som innebär att det sker en slags växelverkan mellan induktivt och deduktivt lärande som i sin tur leder till abduktivt lärande. Med induktivt lärande menar man att eleven lär sig ifrån ett inifrånperspektiv, med andra ord börjar eleverna med de små beståndsdelarna för att fortsätta till de övergripande reglerna. Religionsundervisning ur en deduktiv utgångspunkt innebär att man startar på ett övergripande plan för att sedan låta utvecklas i enskilda företeelser. Båda dessa gör det svårt för eleven att förstå hur och varför exempelvis islam utövas. Den abduktiva utgångspunkten är att ifrågasätta om det är rätt att ge en bild av islam som religion, utan ger eleven tolkningsfrihet inom en viss ram för att kunna diskutera och fråga lärare och andra elever huruvida religionen kan tolkas. Detta är vad den svenska skolans reformering vilar på – nämligen, Deweys formulering av begreppet: ”learning by doing”, där han menar att elever får en effektiv inläring i växelverkan mellan induktivt och deduktivt lärande som i sin tur leder till abduktion.⁵³

Religionsundervisningen har som tidigare nämnts en lång och omdebatterad historia bakom sig, men är även det idag, då valen om vilka religioner som ska beröras i undervisningen är omdiskuterat. Det finns en hel del saker att ta hänsyn till vid val av religion. Bl.a. den tid som är utsatt på schemat åt religionsundervisningen, läromedlens utformning och religionspresentation, men framförallt det som eleverna har störst användning av i framtiden och inte bara i skolan och därför faller valet på de gemensamma faktorerna som

⁴⁸ Carl E. Olivenstam, *Religionsdidaktik – om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, 2006 s. 20ff.

⁴⁹ *ibid.*, s. 33.

⁵⁰ *ibid.*, s. 23.

⁵¹ *ibid.*, s. 138f.

⁵² *ibid.*, s. 35f.

⁵³ *ibid.*, s. 35ff.

återfinnes i de så kallade elitens och folkets religion. Folkets religion är till störst nytta för dem elever som inte har som ambition att studera teologi, medan elitens religion kan vara till stor nytta för de elever som eventuellt vill forska på området osv. Däremot ser man inte vetenskapen som något ledande i samhället och är därför inte ”värd” den begränsade tiden som finns till eleverna samt lärarnas förfogande.⁵⁴

Vilken slags didaktik i religionsundervisningen är det som ger elever en hållbar kunskap? Frågan kanske snarare ska vara om det är ”rätt” kunskap som eleverna kommer i besittning av, för att den didaktiska delen i undervisningen ska ge någon vinning. Då ämnesdidaktiken står för själva ämnesmedvetenheten, finner vi det av stor vikt att undersöka hur islam presenteras i läroböcker genom att låta ett antal ”insiders”, i vårt fall muslimer, kommentera det som är skrivet om de i läroböcker.

2.3 Läromedlens roll i undervisningen

Om man ser tillbaka historiskt sett var Statens läroboksnämnd 1938 underställd Skolöverstyrelsen men blev senare en egen myndighet som granskade och biföll läromedel i svenska skolan. Statens läroboksnämnd katalogiserade de böcker som fick användas i undervisningen, vilket i sin tur innebar att endast läroböcker som fanns med på de förteckningar nämnden upprättade fick användas. Myndigheten kontrollerade om innehållet i boken var objektivt och sakligt och om det stämde överens med undervisningsplanen, samt om boken var lämplig för de kursmoment, klasser eller stadier den var avsedd för. Staten har därmed använt läroboken som ett medel för att styra verksamheten i den svenska skolan. Emellertid började det statliga styrsystemet minska i reglering av läromedel under 1980-talet och i början av 1990-talet upphörde den statliga regleringen av läromedel närmast helt.⁵⁵ Idag betonas lärarens professionella ansvar och frihet att själva välja metoder för att nå uppsatta mål. Resultatet av en enkätundersökning som FSL har genomfört framgår det att en majoritet av lärarna i Sverige bedömer att de har möjlighet att påverka val och inköp av läromedel som de använder i sin undervisning. Enligt Ann-Christine Juhlin-Svenssons undersökningar i gymnasieskolan från mitten av 1990-talet visade det sig vara vid ämneskonferensen som valet/valen av läromedel gjordes.⁵⁶

Skolverket har skrivit en rapport om läromedlens roll i undervisningen där de har genomfört en enkätundersökning på lärare som undervisar i något av ämnena bild, engelska eller samhällskunskap i årskurs 5 eller 9. Undersökningen visar att den styrande effekt läromedel har på undervisningen fördelas på ett flertal olika läromedel och är inte enbart beroende av läroböcker. Dock finner en majoritet av lärarna i engelska och närmare hälften av lärarna i samhällskunskap påståendet att läroböcker ofta styr deras undervisning för mycket som försvarligt. Undersökningen visar även att i stort sett samtliga lärare anser att det är viktigt att använda sig av flera olika typer av läromedel i sin undervisning. Olika läromedel har olika funktioner och tillsammans bidrar de till att bl.a. ge eleverna grundläggande faktakunskaper, aktuell, fördjupad eller konkretiserad information, intresse för ämnet, variation och olika perspektiv.⁵⁷ Tidigare internationell forskning av Zahorik (1991) i vilken han undersökte lärares undervisningsstilar i förhållande till läroböcker, visar att olika lärare använder en och samma lärobok på olika sätt. Samma lärobok kan av den ena läraren användas främst som utgångspunkt för:

- gruppdiskussioner
- traditionell klassundervisning

⁵⁴ Olivenstam, s. 64ff.

⁵⁵ Skolverkets rapport 285, s. 7f.

⁵⁶ *ibid.*, s. 24.

⁵⁷ Skolverkets rapport 284, *Läromedlens roll i undervisningen - Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*, 2006, s. 9f.

- enbart för läxor

Med andra ord är det framför allt lärartypen och lärarstilen som avgör hur läroböckerna används, inte böckerna i sig.⁵⁸

Det finns etiska och moraliska förhållningssätt som författare till läromedel måste förhålla sig till. Exempel på detta är framförallt ämnen som kan uppfattas vara diskriminerande mot enskilda individer, men framförallt mot stora befolkningsgrupper. Ett sådant ämne är religion. Detta innebär att bilden av islam och andra religioner inte får utformas på ett enkelt och propagandistiskt sätt. Informationen i en lärobok måste stå på forskningens grund och samtidigt ge utrymme för kritiska ståndpunkter och problematiseringar. Samtidigt som det ställs krav på saklighet och allsidighet i läroböckerna ur läroplanen, kan man inte kräva en total fullkomlighet från författaren vad gällande ”korrekt” information. Vad som däremot är viktigt att markera, är att det som väljs ut att företräda en religion i en lärobok får avgörande följder för skolans och elevernas ställningstagande till den religion som läroboken presenterar.⁵⁹

Sammanfattningsvis kan man konstatera att flera studier visar att läroböcker är vad det alltid har varit, nämligen det dominerande läromedlet i skolan, och att den fortfarande används av majoriteten lärare som huvudsaklig källa för undervisningen. Av denna anledning bör det ställas höga krav på läromedelsförfattare, då deras framställning av islam och muslimer är vad som formar elevens inställning och attityd. Det ställs inte enbart krav på läromedelsförfattarna, utan även lärarna som väljer ut den litteratur som används i undervisningen. Allt detta är aspekter som bör ses över, då presentation av islam och muslimer ger eleverna en avgörande förförståelse.

⁵⁸ Skolverkets rapport 284, s. 21.

⁵⁹ Härenstam, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker - Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund?"*, s. 7f.

3 Undersökning och resultat

Vi kommer i det följande att presentera de olika intervjuobjekten och läroböckerna för att sedan beskriva hur de har kommenterat läroböckerna. Framställningen av intervjuerna kommer att kretsa kring de sex rubriker som tidigare presenterats: Gud, Jihad, Kvinnan/Familjen, Koranen, Muhammed och Islam i dagens värld. Då informanterna fått stort utrymme att uttrycka sina åsikter kommer de olika presentationerna av intervjuerna att se olika ut, och rubrikerna i framställningen kommer att anpassas efter hur informanterna kommenterar läroböckerna. Om de inte kommenterar ett visst ämne kommer den rubriken att utelämnas. Vidare presenterar vi andra relevanta kommentarer från informanterna som berör andra områden under andra rubriker. De olika intervjuerna har även haft olika karaktär på grund av hur informanterna har uttryckt sig. Vissa har hänvisat direkt till citat i läroböckerna medan andra uttrycker en mer generell uppfattning angående de texter de läst. Därmed ser framställningen av intervjuerna olika ut.

3.1 Presentation av intervjuobjekten

3.1.1 Intervjuobjekt ett – Yahya från Förening för islamisk välgörenhet – Djamal al Mashariya el Hayriya

Föreningen som etablerades år 1991 är sunnitisk och har omkring 400 medlemmar, varav de flesta härstammar från Libanon, Irak och Syrien, över 20 olika nationaliteter finns dock företrädna. Föreningen fungerar även som en mötesplats för européer som konverterat till islam. Föreningens bönsal, Assalam Moské som är arabiska för Fredens Moské, håller öppet under fredagsbönerna, men det finns möjligheter att besöka bönsalen under övrig tid, för den som så önskar. Inom den övriga verksamheten lägger man stor vikt vid utbildning, och då i synnerhet inom den islamiska sfären, vilket innefattar texttolkning, koranläsning och uttalanden (fatwa) av lärda, såsom imamer och mullor. Medlemmarna i Djamal al Mashariya el Hayriya har kompetens nog att rent ideellt, åta sig uppgifter som imam och mulla, emellertid händer det att föreningen får tillfälliga besök av imamer från olika delar av världen, som undervisar och vägleder. I övrigt bedrivs bland annat studieverksamhet för vuxna, sommarkurser för familjer och aktiviteter som är speciellt riktade till kvinnor. Under helgerna hålls dessutom religionskurser för barn och ungdomar.⁶⁰

Vårt första intervjuobjekt heter Yahya och har arbetat som informationsansvarig sedan 1993, vilket bland annat innefattar kontakt med diverse myndigheter. Yahya har undervisat i islam på svenska inom moskén i cirka tio år, den arabiska undervisningen leds av imamen. Yahya har även arbetat som lärare på en friskola där han undervisat om religion. Han har erhållit sin religiösa utbildning inom moskén och församlingen.⁶¹

3.1.2 Intervjuobjekt två – Ahmed Mufti från Islamska Informationsföreningen

Föreningen IIF – Islamiska Informationsföreningen bildades år 1990 av svenska kvinnor som konverterat till islam. Föreningen har omkring 300 medlemmar och fortfarande finns många konvertiter bland de 300 medlemmarna. De övriga tillhör ett 15-tal etniska grupper. IIF tillhör den sunnitiska inriktningen av islam och är en politisk obunden förening. De stora frågorna inom föreningen är integration och religionsfrihet, därav ägnas en stor del av arbetet åt information. Medlemmarna besöker gärna olika sammankomster och skolor för att berätta om islam. Föreningen anordnar dessutom avgiftsfria kurser om islam och i arabiska, för såväl

⁶⁰ Världsreligioner i Göteborg, *Islam – En guide till föreningar*,
http://www.islamguiden.com/ovrigt/islam_guide.pdf

⁶¹ Intervju med Yahya 2008-05-17

muslimer som andra. För de egna medlemmarna ordnar man studiecirkel i samarbete med studieförbund, konferenser och seminarier. IIF har verksamhet för muslimska barn och ungdomar och samarbetar dessutom med föreningen Göteborgs Unga Muslimer. Föreningen är ansluten till riksorganisationen Sveriges Muslimska Förbund, SMuF.⁶²

Ahmed Mufti är utbildad och yrkesverksam civilingenjör och arbetar ideellt sedan 1995 som ordförande för IIF - Islamiska Informationsföreningen. Hans uppgift som ordförande på föreningen är att hålla föreläsningar, föredrag, temadagar samt kurser m.m. på universitet, gymnasium, myndigheter och andra statliga organ och detta gör Ahmed ett par gånger i veckan. Ahmed är även ansvarig för stiftelsen för mosképrojektet i Göteborg.⁶³

3.1.3 Intervjuobjekt tre – Amer från Ahmadiyya Muslimska Samfundet

Nasirmoskén som är belägen i Högsbo i Göteborg är Sveriges första moské och invigdes 1976. I skriften *Islam – guide till föreningar* beskrivs den som en av Sveriges största och mest moderna moskéer.⁶⁴ Moskén tillhör Ahmadiyya som grundades den 23 mars 1889 av Mirza Ghulam Ahmad från Qadian i Indien. Han sade sig ha blivit utvald av Gud som den utlovade Messias med uppdrag att återupprätta det kärleksfulla förhållandet mellan människan och Gud, samt att återställa den sanna islam runt om i världen.⁶⁵ En markant skillnad mellan ahmadierna och andra muslimer är att ahmadierna har accepterat Mirza Ghulam Ahmad som den utlovade Messias. Då den större gruppen inom rörelsen menar att grundaren var en profet och inte enbart en nytolkare tar majoriteten av andra muslimer avstånd från dem och besöker därmed inte deras moské.⁶⁶ Ahmadiyya poängterar dock att det inte rör sig om någon ny religion utan att de kan beskrivas som en reformationsrörelse inom islam.⁶⁷ Församlingen leds utav sin femte kalif – Mirza Masroor Ahmad.⁶⁸ Enligt rörelsens representant är ahmadiyyarörelsen den enda muslimska inriktningen som ännu använder sig utav kalifsystemet.

Ahmadiyyaförsamlingen beskriver sig som den tredje största inriktningen inom islam med fler än 190 miljoner medlemmar. De uppger sig bedriva verksamhet i ca 189 länder världen över och har sitt internationella huvudsäte i London. Församlingen i Sverige har ca 800 medlemmar där majoriteten har sitt ursprung i främst Pakistan men även i Indien och Indonesien.⁶⁹ Ahmadiyya har funnits i Sverige sedan 1950-talet och är därmed den äldsta islamiska församlingen i Göteborg. De bedriver en omfattande översättningsverksamhet av islamisk litteratur och har även publicerat en svensk översättning av Koranen. Utöver detta bedriver de bland annat informationsverksamhet för exempelvis studiebesök. Församlingen tillhör inte någon riksorganisation men är ansluten till den internationella Ahmadiyya-gemenskapen.⁷⁰

Ahmadiyyas representant är 30 år och heter Amer, han arbetar ideellt som informationsansvarig för församlingen. Han har haft denna uppgift i fyra år men har dessförinnan arbetat med andra uppgifter sedan tolv år tillbaka. Amer har tidigare erfarenhet av intervjuer utförda av studenter samt som tolk i samband med besök från dagstidningar och liknande.⁷¹

⁶² *Islam – En guide till föreningar*

⁶³ Intervju med Ahmed Mufti, 2008-05-21

⁶⁴ *Islam – En guide till föreningar*

⁶⁵ Islams Ahmadiya-Djama'at, *Aktiv islam - Jubileumsutgåva 1889-1989*, 1990 s. 3.

⁶⁶ *Islam – En guide till föreningar*

⁶⁷ <http://www.ahmadiyya.se/community.php>

⁶⁸ *Islam – En guide till föreningar*

⁶⁹ Intervju med Amer, 2008-04-17

⁷⁰ *Islam – En guide till föreningar*

⁷¹ Intervju med Amer.

3.1.4 Intervjuobjekt fyra – Hamid Zafar, Lärarstudent

Hamid Zafar läser det korta lärarprogrammet på Göteborgs universitet och läser för närvarande sin näst sista termin. Han har religion och historia på gymnasiet som sina inriktningar. Hamid har tidigare studerat Internationella relationer på Göteborgs universitet på 30Hp och Mellanösternkunskap på 60Hp.

Hamid följer aktivt debatten om islam i Sverige och har medverkat i SVT:s program *Debatt* tre gånger där man diskuterat USA:s invasion i Afghanistan, samt två gånger då programmet behandlat islamofobi. Han är en aktiv sunnimuslim och är även vice ordförande i SAK – Svenska Afghanska Kommittén som är en politisk och religiöst obunden organisation. Där har Hamid varit verksam i åtta år, varav tre av dessa år har varit som vice ordförande.⁷²

3.2 Presentation av läroböckerna

3.2.1 Lärobok ett - Din tro eller min?

Den första läroboken som användes i vår undersökning heter *Din tro eller min?* och är en lärobok för gymnasiets A-kurs.⁷³ *Din tro eller min?* inleds med några allmänna kapitel om livsåskådning och moraluppfattning. Därefter behandlas de stora världsreligionerna samt ursprungsbefolkningars religioner. I bokens sista del tar författarna upp några teman som berör dagens mångkulturella samhälle. Exempel på frågor som problematiseras är bland annat: Vad innebär t ex religionsfrihet och tolerans? Finns det några gränser för dem? Hur hänger religion och kultur ihop? Får man kritisera religioner?⁷⁴

Boken har sammanlagt 192 sidor och är indelade enligt följande kapitel: *Att välja livsåskådning, Etik och moral, Judendomen, Kristendomen, Islam* (s. 82-101), *Hinduismen, Buddhismen, Ursprungsbefolkningarnas religioner, Religionsfrihet, Religion och kultur, Religion i blåsväder*.

Lärobokens del om islam är uppdelad i ett flertal rubriker, närmare bestämt 13 huvudrubriker och sex underrubriker. Rubrikerna lyder och behandlar följande:

- *Muhammed och hans kallelse* – ger en kort historik om Muhammed och hur profeten fick sin kallelse från ängeln Gabriel och vad den framförallt innebar.
- *Två inriktningar* – berättar kort om sunniter och shiiter och vad som skiljer dessa inriktningar åt.
- *Islams mystik* – berättar kort om sufismen och hur dess anhängare lever osv.
- *Muslimernas Gud* – förklarar vad *Allah* betyder och är samt vad han har för betydelse.
- *Muslimsk tro* – vem och hur är en muslim? Vad tror hon/han på och hur yttrar sig detta i praktiken?
- *Fem pelare* – beskriver kortfattat: trosbekännelsen, bönen, allmosan, fastan och vallfärden.
- *Koranen* – vad är en koran? Hur är den utformad? Och vad är dess budskap?
- *Sharia* – den muslimska lagen och dess fyra källor.
- *Moskén* – Hur kan dessa se ut? Vad gör man inne i en moské?
- *Fester och riter* – tar upp de två största högtiderna och hur dessa firas.
- *Kvinnans roll* – kvinnans rättigheter och skyldigheter i samhället och en faktaruta om hur en muslimsk kvinna är anständigt klädd.
- *Tolkningar i en modern värld* – hur såg samhället ut när koranen skrevs och hur ser den ut idag? Underrubriken behandlar begreppet jihad.

⁷² Intervju med Hamid Zafer, 2008-05-11.

⁷³ Erica Appelros, Anne-Christine Hornborg & Helena Röcklinsberg, *Din tro eller min?*, 2006.

⁷⁴ www.nok.se

- *Islam i Sverige* – hur många muslimer bor i Sverige? Vart kommer de flesta ifrån? Och får de utöva sin religion på rätt sätt?

Kapitlet om islam avslutas med sex frågor som benämns *fundera mera*, två frågor som kallas *sök på egen hand* och slutligen två *dilemman*.

Din tro eller min? är en lärobok för gymnasiet ur en serie andra böcker från bokförlaget Natur & Kultur. Natur och Kultur är sedan snart åttio år tillbaka, ett starkt svenskt bokförlag, som strävar fortlöpande efter att stärka och utveckla sin ställning som kvalitetsförlag för såväl fackböcker och skönlitteratur som läromedel och kurslitteratur. Sedan 1947 drivs Natur & Kultur som en stiftelse vilket ger dem både oberoende och särskilda möjligheter till att stödja kulturella, ideella och allmännyttiga ändamål. I Natur och Kulturs stadgar finns bland annat inskrivet att utgivning skall främja landets kulturella utveckling och allmänbildning.⁷⁵

Andra religionsböcker från bokförlaget Natur och Kultur är följande:

- *PLUS religion* årskurs 1-3
- *PLUS religion* årskurs 4-6
- *Religion och liv* årskurs 4-6
- *PLUS religion* årskurs 6-9
- *SOL 2001 religion och liv* årskurs 6-9
- *SOL 3000 religion och liv* årskurs 6-9
- *Religionskunskap/ALM* gymnasiet

Natur och Kultur väljer själva att beskriva läroboken *Din tro eller min?* på följande sätt:

Din tro eller min? är ett nytt, spännande och innehållsrikt läromedel för gymnasiets kurser i religionskunskap. Vem är jag? Vad vill jag helst vara? En klump materia? En andlig varelse? Idrottsmänniska? Djurvän? Hjälpsam kompis? Queeraktivist? Eller allt på en gång? Religioner och icke-religiösa livsåskådningar har ju delvis olika uppfattningar om människan. I Din tro eller min? hittar eleverna fakta, frågor och idéer som de kan använda sig av i sina egna funderingar över vilka de är och vill vara. Boken hjälper dem också att tänka igenom det de själva tror i förhållande till vad andra tror – och kanske göra sig av med några omedvetna fördomar...⁷⁶

3.2.2 Lärobok två - Söka svar

Vår andra bok som användes i undersökningen heter *Söka svar* och är ämnad för kurs A och B för gymnasiet.⁷⁷ Bokens upplägg är en jämförelse mellan olika religioner och detta underlättas genom att samma rubriker återkommer under varje avsnitt. Uppgifterna är av fyra typer: *Överblicka*, *Tänka efter*, *Söka svar i texten* och *Sök på egen hand*. *Söka svar* lägger stor vikt vid existentiella och etiska frågor och erbjuder rika möjligheter till diskussion och eftertanke. Efter varje avslutat kapitel tar boken upp framtidsfrågor.⁷⁸ Boken omfattar 384 sidor och ger ett brett utbud av religioner och livsåskådningar. Följande kapitel återfinnes i boken: *Sökande efter en livskompass*, *Hur studerar man religion?*, *Etik – en fråga om att tänka efter före*, *Naturfolk (aboriginernas religion)*, *Religionerna i öst (hinduism, buddhism, Kinas religioner, japans religioner)*, *Religionerna i väst (judendomen, kristendomen, islam s. 283-319)*, *Livsåskådningar utan Gud*, *Nya tider och en ny andlighet*.

Islams kapitel i *Söka svar* är indelade 23 rubriker:

- *Inledning* – en inledning på nästan två sidor som ger en förtäljande skildring om hur en fasta i en moské i Västerås bryts.

⁷⁵ www.nok.se

⁷⁶ http://www.nok.se/nok_web/index_laromedel.asp

⁷⁷ Leif Eriksson, Malin Mattsson & Uriel Hedengren, *Söka svar – religionsvetenskap*, 2005.

⁷⁸ www.liber.se

- *Islam – den allomfattande religionen* – talar bland annat kort om vad islam betyder och hur många anhängare religionen har.
- *Muhammed – förmedlaren och förebilden...* – berättar om och beskriver Muhammed som en förmedlare och som en förkunnare av en ny uppenbarelse. Stycket förklarar även hur muslimer ser på Muhammed och vad han betyder för dem.
- *Från fattig kameldrivare till religiös och politisk ledare* – ger en kort bakgrund om vem Muhammed var och vem han senare blev.
- *Efter Muhammeds död- sunniislam och shiaislam* – texten under denna rubrik berättar för läsaren vad som hände efter Muhammeds död och hur islam delades in i två huvudinriktningar och varför.
- *Koranen och haditherna* – redogör skillnaden mellan koranen och haditherna, samt vad dessa har för betydelse och mening för muslimer.
- *Sharia* – förklarar vad sharia innebär och hur man fastställer tveksamma frågor om vad som är ”halal” och ”haram”.
- *Världen sedd med muslimska ögon* - berättar kort om skapelseberättelsen och hur muslimer ser på denna världen.
- *I den goda världen finns en ond makt* – berättar hur ondskan kom till och att denna ondskas kallas för Satan eller Iblis.
- *Efter domens dag kommer en ny värld* – ger en översättning av den visuella bilden av världen efter domens dag samt hur världen strax innan och under domens dag kommer att se ut.
- *Gud är större* – förklarar vad ordet *Allah* betyder och vad Gud betyder för muslimer och hur muslimer ser på Guds storhet.
- *Vad är en människa* – beskriver hur Gud skapade människan och jämför detta med Gamla testamentets skapelsehistoria och den kristna arvsyndens.
- *Människans livssituation* – förklarar att människan ständigt ska söka fred och frid med allt och alla runt omkring sig.
- *Ansvar för skapelsen* – betonar människans ansvar för att leva så rättfärdigt som möjligt här på jorden.
- *Är människan fri?* – talar om förhållandet mellan människans fria vilja och predestinationen.
- *Hur påverkar ondskan människan?* – förklarar hur människan i grunden är god, men att ondskan inte ska tas lätt på, då lockelsen är stor.
- *Fördomar om muslimer och svenskar* – ger den bild svenskar har av muslimer och islam och att detta främst beror på massmedias framställning, samt hur muslimer ser på svenskar.
- *Familjen är livets kärna* – talar om betydelsen av att ha en familj samt familjemedlemmars olika plikter och skyldigheter gentemot varandra.
- *En vandring mot målet* – en introduktion till alla rubriker nedan. Kortfattat att islam är en allomfattande religion.
- *Fem pelare hjälper människan att leva rätt* – berättar kort om islams fem pelare och hur dessa utförs.
- *Sex saker en muslim ska tro* – ger en uppstapling av muslimers sex trosartiklar.
- *Att leva moraliskt är att tillägna sig en livsattityd* – betonar tyngden i att respektera Gud och sina medmänniskor.
- *Ett mönster för hela livet* – boken förklarar innebörden av att vara muslim, vilket inte enbart är en tro, utan ett livsmönster.

Kapitlet om islam avslutas med en del som heter *överblicka* där eleven repeterar det som boken har tagit upp. Avslutningen fortsätter med en del som heter *tänka efter*, där eleven får chansen att ställa sig kritisk till vissa frågeställningar.

Liber koncernen är en av Nordens största förlagskoncerner med en omsättning på 308 miljoner kronor och ca 291 medarbetare. Liber AB, etablerades 1973 och är ett av Nordens största läromedelsförlag med utgivning som riktar sig till hela utbildningsmarknaden och till professionella yrkesutövare inom ekonomi, juridik, beskattning, medicin/vård, pedagogik, teknik och offentlig förvaltning. Infinitas learning (Liber en del av infinitas learning, vilket sedan 2007 är det nya namnet på gruppen av multimediala utbildningsförläggare) är verksamma i sju länder i Europa och har cirka 1500 anställda.⁷⁹

Söka svar är en av åtta böcker ur Libers serie religionsböcker. Följande böcker ingår i serien:

- *Religion – att tro och veta* kurs A&B gymnasiet
- *Religion och livet* kurs A gymnasiet
- *Söka svar* kurs A gymnasiet
- *Religion och sånt* kurs A (främst för yrkesförberedande program) gymnasiet
- *Religion och sammanhang* kurs A&B gymnasiet
- *Religion och sammanhang* kurs A&B (antologi) gymnasiet
- *Religionskunskap* A&B gymnasiet

3.2.3 Lärobok tre - Religion A

Vår tredje och sista bok heter *Religion A*⁸⁰ och är även den ämnad för kurs A i gymnasiet, men är också lämpligt för den gymnasiala vuxenutbildningen. *Religion A* innehåller 192 sidor och tar upp världsreligionerna, livsåskådningar samt etiska frågor.⁸¹ Man hittar följande kapitel i boken: *Finns det något bakom allt, Samhällets tro och etik, Etik, Ursprungliga religioner, Hinduismen, Buddhismen, Judendomen, Kristendomen, Islam* (s. 113-129), *Nyandliga rörelser, Värdeföreställningar – livsåskådningar utan Gud, Att vara samhällsmedborgare – moral- och livsfrågor, Etiska frågeställningar – arbetsmaterial.*

Kapitlet om islam i *Religion A* är uppdelad i en introduktion, fem huvudrubriker och 18 underrubriker.

- *Introduktion* – kort presentation av profet Muhammeds utseende.
- *Islams historia* – ger en historik kring religionens uppkomst på den arabiska halvön.
- *Religion och kultur* – ger en fortsättning av föregående rubrik och hur islam har spridit sig världen över.
- *Islams heliga skrift* – Koranen – förklarar hur Koranen är utformad.
- *Sunna* – beskriver att sunna är en samling berättelser om Muhammed.
- *Sharia* – berättar att sharia är det islamska rättesnöret och att den bygger på Koranen och sunna.
- *Muhammeds förkunnelse* – ger en beskrivning av Gud och Guds allsmäktighet, samt väldigt kort om vad som händer i livet efter döden.
- *De fem pelare* – förklarar på en halv sida lite om varje pelare.
- *Islam i nutiden* – förklarar att islam och muslimska stater numera är sekulariserade, med vissa undantag.
- *Islamsk fundamentalism* – berättar vad fundamentalismen står för och hur detta yttrar sig, samt hur västvärldens media fokuserar på just detta.

⁷⁹ www.liber.se

⁸⁰ Birgitta Thulin & Sten Elm, *Religion A*, 2007.

⁸¹ www.interskol.se

- *Sekularismen och modernismen* – ger en begreppsförklaring och exempel på länder som är sekulariserade och moderniserade.
- *Shia* – presenterar Shia som en riktning inom islam och lite historik kring detta.
- *Framtid* – beskriver spridningen och utvandringen av islam och muslimer och vad detta kan bero på.
- *Islam i Sverige* – anger en ungefär siffra på hur många muslimer som bor i Sverige och hur invandringen har påverkat den svenska kulturen.
- *Att vara muslim – kulten* – beskriver moskéns utseende och funktion samt hur man utför en bön.
- *Lagarna* – boken tar upp ett par grundläggande lagar och nämner att dessa står i Koranen och att Sharia är islams rättesnöre.
- *Man och kvinna* – talar om att mannen och kvinnan är jämlika men att de har olika plikter och regleringar att följa.
- *Äktenskap* – författaren skriver att äktenskapet är en överenskommelse mellan båda, men att kvinnan måste ange skäl för att skiljas och att detta inte är ett krav när det gäller mannen.
- *Barnet* – talar om att det utförs en ceremoni när ett barn föds, samt att det är efter puberteten som barnen själva bär på det religiösa ansvaret.
- *Omskärelse* – berättar att det finns manlig och kvinnlig omskärelse, men att den kvinnliga könsstympningen enligt Sunna inte rekommenderas.
- *Död och begravning* – beskriver på fyra rader hur en begravning ska gå tillväga.
- *Mat* – ger ett översatt citat direkt ur Koranen som säger att islam följer några av Gamla testamentets matregler.
- *Högtider* - beskriver den muslimska kalendern och dess utformning, samt väldigt kort om två stora högtider.

Kapitlet om islam avslutas med en diskussion som kallas *samtala om*, tre problemsituationer och en del där man kan göra en jämförande undersökning av olika religioner.

Bokförlaget Interskol har ingen beskrivning om hur själva förlaget bildades eller annan väsentlig bakgrundsinformation. Men de uppger att de erbjuder en strukturell pedagogik som underlättar elevens inlärningsprocess och att Interskol har Sveriges mest sålda läromedel i sin utgivning⁸². Interskols hemsida ger mycket information om varje lärobok förlaget ger ut. Interskol beskriver *Religion A* på följande sätt:

Din undervisning i religion får ett säkert "lyft" med det här läromedlet. Du får ett intressant läromedel som aktiverar eleverna. Det väcker och engagerar eleverna till personliga ställningstaganden i existentiella frågor som speglar viktiga livsfrågor ur ett etiskt perspektiv. Läromedlets frågeställningar lämnar ingen elev oberörd!

Religion A är anpassad till gymnasieskolans kursplan för Religion A. Läromedlet är också lämpligt för den gymnasiala vuxenutbildningen. Boken har en klar pedagogisk struktur och ett lätt tillgängligt språk. Bildmaterialet stimulerar till diskussion om moral och etik. Bilden är tidvis ett centralt inslag i elevuppgifterna då eleverna ges tillfälle till reflektioner kring de etiska perspektiv som bilderna ur verkligheten speglar. Dessutom arbetar boken mycket med situationsbeskrivningar och problemsituationer med moraliska och etiska perspektiv. Det är inte tänkt att eleverna ska arbeta igenom alla bokens situationsbeskrivningar (t ex kap 13), utan meningen är att de ska kunna välja efter intresse. Läromedlets situationsbeskrivningar ger eleverna möjlighet att diskutera demokratiska värden och ger utrymme för egna tankar och reflektioner kring ett etiskt perspektiv.

Religion A är ett läromedel som genom sin uppläggnings skapar flexibilitet och frihet i undervisningen och som tillgodoser ett brett elevintresse där eleverna ges möjlighet att diskutera och ta ställning till många viktiga livsfrågor.⁸³

⁸² http://www.interskol.se/grk_hk.html

⁸³ http://www.interskol.se/gy_religion.html

Religion A är en av tre religionsböcker som bokförlaget ger ut. Övriga är:

- *Religion A&B* kurs A&B gymnasiet
- *Religion* årskurs (6) 7-9

3.3 Intervju med Yahya, Förening för islamisk välgörenhet – Djamal al Mashariya el Hayriya angående läroböckerna

Yahya har läst igenom läroböckerna och kommenterar både sådant han anser korrekt där läroböckerna tar upp väsentliga meningar inom islam, men han betonar också vad han upplever vara felaktigheter, samt sådant som läroböckerna behandlar men som han anser behöver utvecklas.

3.3.1 Lärobok ett

Gud

Yahya menar att Gud beskrivs bra då författaren poängterar monoteismen. Läroboken har med ett citat från Koranen ”Han har inte avlat och inte blivit avlad, och det finns ingen som kan liknas vid honom.”⁸⁴ Detta är en central beskrivning som boken fått med. Vidare skriver författaren att människan aldrig kan få se Gud. Yahya poängterar här att människan inte kan få se Gud i detta liv men människan kan däremot få se Gud från paradiset, dock inte på ett sätt som man ser något i det här livet. Där kan människan få se honom utan att han liknar något, utan att han har en plats eller riktning eller liknande. Då boken tar upp att ”Människan aldrig kan fatta Guds storhet...”⁸⁵ instämmer Yahya men utvecklar det på ett mer utförligt sätt då han bl.a. beskriver det med ett citat från en lärdd som förklarar att alla tankar och föreställningar som du har om Gud, det är inte Gud. Yahya menar att människan inte kan föreställa sig Gud.

Angående synd så instämmer Yahya i bokens beskrivning att ”... alla medvetna handlingar som strider mot Guds vilja...”⁸⁶ ska räknas som synd. Han anser dock att det kan läggas till att medvetna handlingar som strider mot profetens påbud också är synder. Han instämmer till bokens text att polyteism, att dyrka flera gudar, är den värsta synden av alla. Han lägger även till att detta tillsammans med avgudadyrkan är enligt Koranen den enda synd som Gud inte förlåter.

Jihad

Angående jihad skriver författaren till läroboken:

”Varför finns det idag en rädsla för islam inom vissa grupper i väst? En förklaring är att det kan röra sig om missförstånd. När muslimer talar om jihad har detta ofta översatts som ”heligt krig”. Men det är inte en helt korrekt översättning. Termen kan också stå för ”strävan”: andliga och missionerande insatser som görs för att sprida islams lära. De allra flesta muslimer betonar däremot att motsatsen gäller inom islam: det är en lära om fred. En annan förklaring kan vara att det finns extrema händelser som har påverkat bilden av islam. Angreppet på World Trade Center den 11 september 2001, palestinska självmordsbombare... Men vi får inte glömma att det idag finns en tydlig skiljelinje mellan radikala muslimska grupper, s.k. *islamism* och majoritetens islam... Trots allt är terror och hot något som de allra flesta muslimer tar avstånd ifrån.”⁸⁷

⁸⁴ Appelros m.fl., s. 89. Citat ur Koranen.

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ *ibid.*

⁸⁷ *ibid.*, s. 98.

Detta kommenterar Yahya med att han anser att det är en allmän rädsla mot muslimer i väst, inte inom vissa grupper. Han menar även att detta inte är något missförstånd. Det är enligt honom propaganda från de stora västmedierna där små extremister får representera islam.

Angående begreppet heligt krig frågar jag honom om en negativ inställning enligt ovan kan ha att göra med att ordet krig har negativa associationer. Yahya menar att alla krig inte är negativa. Han tar ”kriget mot terrorismen” som exempel och att vissa hyllar detta och menar att det är något bra. Han menar istället att detta är ett angreppskrig. Islam och Koranen säger ”var inte den första som angriper”. Yahya anser här att självklart ska muslimerna försvara sig om de blir angripna, och de som dör i sådana krig är martyrer och hjältar. Även i icke-muslimska länder anser de att de som bekämpar ockupationsmakter är hjältar. Han menar att ifrån väst anses det däremot dåligt om de bekämpar västliga ockupationsmakter, såsom att om man i Irak försvarar sig mot amerikanska ockupationsmakter. Detta kallar man ifrån väst istället för terrorism. Yahya menar att ett sådant motstånd är helt rätt och alla muslimer ska delta att bekämpa en ockupation, det är en religiös plikt.

Däremot markerar han en tydlig skillnad mellan vad som beskrivs ovan mot att placera bomber i spårvagnar och på torg och överhuvudtaget att döda oskyldiga människor, detta menar han är terrorism och sjuka handlingar vilket inte har med islam att göra. Han anser här att medierna medvetet blandar ihop de två grupperna då de som bekämpar ockupationer också kallas för terrorister. Han använder andra världskriget och Norge som exempel. De som bekämpade nazisternas ockupation ansågs vara hjältar medan Quisling kallade dem för terrorister. Idag är de hyllade från allmänt håll. Men detta, menar han, gäller tydligen inte om det är amerikanska ockupationer som bekämpas. Han förklarar att krig är den sista utvägen i islam och hänvisar till både profeten och Koranen.

Han förklarar att läroboken beskriver jihad rätt när författaren översätter ordet med strävan, ansträngning. Yahya utvecklar detta med att beskriva ordets betydelse och var det kommer ifrån rent språkligt. Han förklarar att grundbegreppet är ett ord som på arabiska uttalas ”JäHäda” vilket betyder strävan eller ansträngning. Detta kan sedan böjas till ijihad, då det innebär en strävan att tolka Koranen och Haditherna, eller den som tolkar Koranen. ”JäHäda” ligger även till grund för ordet jihad vilket betyder att utföra försvarskrig, eller att utföra ett krig inom sig. Vad gäller begreppet jihad ger han en liknelse från vad profeten har sagt vilket förklarar att krig är den lägre formen av jihad och att den högre formen av jihad är ett krig som varje människa för inom sig själv mot sitt ego, sin högfärdighet, sin avundsjuke och andra negativa egenskaper som människan har. En muslim kanske deltar i ett krig någon gång under sitt liv, eller aldrig. Men den högre formen av jihad pågår under hela livet. Han avslutar med att de som lyckas helt med ett sådant krig inom sig benämns inom islam som helgon.

Då vi frågar om hans anser att boken förklarar begreppet svarar han ja men att propaganda har gjort att händelser som World Trade Center och självmordsbombare i Palestina och liknande har lyfts fram och får representera islam. Han förklarar vidare att allmänheten har lite kunskap om religion och ännu mindre kunskap om islam. Det enda många vet om muslimer är att de krigar, det är det som syns i TV. Han anser att en stor majoritet har en felaktig bild av islam och detta är skapat av medierna.

Kvinnan/Familjen

Angående kvinnans roll skriver författaren att det finns muslimska kvinnor som väljer att bära huvudduk och de som inte gör det. Båda grupperna brukar hänvisa till korantexter för de val de gjort. Yahya menar att det är riktigt att båda grupper kan hänvisa till Koranen, men betonar att det finns påbud utöver Koranen, påbud som profeten har sagt och som är lika giltiga, även om Koranen är Guds ord. Angående hänvisningar Koranen förklarar han att det står att huvudduken ska täcka ned till axlarna och det finns då vissa som menar att det inte står att allt

ovanför ska tackas, vilket enligt honom ändå är en självklarhet. Det är en orimlig tolkning av texten. Koranen säger vidare att kvinnorna bör klä sig så att de blir respekterade och inte blir antastade, vilket det fanns/finns risk för annars. Hur de olika grupperna hänvisar till att bära huvudduk eller inte framgår inte i läroboken. Det framgår inte heller att vad Muhammed sagt också kan/ska fungera som påbud.

Angående detta menar Yahya att Koranen säger att om ni vill att Gud ska tycka om er ska ni följa Muhammeds exempel. Yahya förklarar att Muhammed har levt enligt denna religion och under hans liv har det uppstått många olika saker som kan fungera som exempel för senare människors situationer. Utöver vad Muhammed sade så fungerade hans fruar och kvinnorna runt honom också som föredömen. Då Muhammed sa att kvinnorna skulle göra på vissa sätt var det för att kvinnorna skulle respekteras. Muhammeds fruar skulle efter en tid även klä sig så att de täckte ansiktet, för andra kvinnor var detta något frivilligt, de kunde klä sig så att de visade händerna och ansiktet. Yahya förklarar att denna syn på klädsel för kvinnorna har att göra med kvinnsynen. Tiden före Muhammed var inte kvinnorna värda något och de köptes, såldes och kunde ses som sexuella byten, flickebarn begravdes levande osv. Vidare förklarar Yahya att när Muhammed började predika sin lära var det många kvinnor och slavar som följde honom på grund av hans budskap. Yahya menar här att Muhammed införde humanitära åsikter för synen på kvinnor och flickor, vilka tidigare behandlades mycket illa. Utomstående kunde därför tala nedlåtande om islam som kvinnornas och slavarnas religion. Detta är något som saknas i läroboken.

Yahya menar att detta även är uteslutet i tv och tidningar som endast försöker framställa kvinnan inom islam som förtryckt. Han förklarar mot denna, enligt honom felaktiga och negativa bild som media ger, att kvinnan i islam är mycket respekterad och vördad och ger olika exempel på uttalanden från profeten om kvinnans och moderns ovärderlighet. Han menar att man aldrig kan gottgöra sin mor tillräckligt och inom islam visar man stor vördnad för sina föräldrar. Mycket av detta menar han är uteslutet i läroboken angående bilden av kvinnan inom islam.

Boken tar även upp polygami och beskriver att islams familjesyn tillåter att en man har flera hustrur. Boken beskriver hur detta motiveras med Muhammed som exempel eftersom han hade flera hustrur. Men den beskriver vidare att i praktiken är månggifte ovanligt i de flesta muslimska länder och förbjudet i vissa. En motivering är att Koranen säger att alla hustrur ska behandlas lika, vilket i praktiken är omöjligt. Yahya tycker att boken har förklarat detta bra. Han menar dock att det inte är omöjligt att behandla alla fruar lika, men nästan omöjligt.

Angående det här ämnet vill Yahya poängtera att när utomstående talar om islam lägger de ofta tonvikten vid polygami och en förtryckt kvinna, och att det är en mediabild som ligger till grund för detta. Angående polygami förklarar Yahya att 99,99 % av alla muslimska män är gifta med en kvinna, och att det är rent logiskt eftersom det inte finns så många fler kvinnor än män. En man kan på så vis inte vara gift med flera fruar. Vidare menar han att ingen kvinna vill vara nummer två. Han menar därmed att detta aldrig sker, förutom under speciella omständigheter. Han förklarar att en sådan omständighet kan vara att en fattig ensam kvinna kan behöva hjälp av någon som försörjer henne. Hon kan också vara i behov av skydd då ensamma kvinnor kan betraktas som villebråd av vissa män som är "svin" och kan då behöva hjälp, exempelvis ute på landet där det inte finns fungerande rättssystem. Sådana omständigheter visar sig i tider då kvinnor kan vara övertaliga, främst i krigstider. Han förklarar att i andra världskriget fattades det flera miljoner män i Tyskland. Kvinnor i Tyskland blev då älskare till män som hade fruar. Han menar här att enligt islam ska en andra fru behandlas som den första. Genom giftermålet får fruarna och barnen försörjning och ekonomiska rättigheter i form av arvsanspråk och liknande. Om en kvinna däremot är älskarinna till en man har hon inga rättigheter utan blir endast sexuellt utnyttjad. Enligt islam

får en man inte göra så. Ska mannen njuta sexuellt med en kvinna ska det ske inom äktenskapet och då han måste ta ansvar och försörja henne och barnen osv. På så vis får kvinnan inom islam mer rättigheter än om en kvinna är en mans älskarinna, hon har då inget värde utan är endast ett sexuellt objekt. Yahya ger vidare exempel på om en kvinna inte kan få barn och samtidigt inte vill skilja sig, då kan mannen gifta sig med en andra fru.

Yahya visar på vissa speciella och ovanliga orsaker som leder till polygami, och som alltså är ytterst sällsynt. Han upplever att det bland icke-muslimer beskrivs som att detta är något centralt och vanligt förekommande, att små saker, en detalj, som är frivillig och inte tvång, och som sällan existerar, få representera islam. På detta vis menar han att islam kritiserar. Angående detta ger han en motbild islams polygami vilken begränsas till fyra fruar, att det i västvärlden inte finns några gränser för hur många älskarinnor någon kan ha, även om man i det fallet inte har det öppet. På så vis är det, om det trots allt skulle förekomma, mer kontrollerat och ansvarsfullt inom islam, och det skulle vara främst när det är en överrepresentation av kvinnor.

Koranen

I ett stycke om Koranen skriver författaren att Muhammed använde berättelser som vi känner igen från den judiska och kristna Bibeln i sina predikningar, men han betonade att Gud ansåg att en del av Bibelns innehåll skulle rättas till. Yahya menar att Muhammed var analfabet och poängen med det är att Muhammed inte ska ha läst från någon eller hört från någon. Yahya anser det därmed vara helt felaktigt att Muhammed ska ha använt berättelser från Bibeln. Det var Guds uppenbarelse till honom och han har inte blivit påverkad av någon tidigare. Han menar att det i Koranen och Bibeln finns historier om tidigare profeter som liknar varandra men det kan också finnas avgörande skillnader, exempelvis vad som hände med Moses och Jesus. Yahya förklarar att det i Koranen står att Gud är samma och en del av historierna finns i Bibeln, men Muhammed har inte fått någon inspiration därifrån, vilket det skulle kunna uppfattas som enligt läroboken, Muhammed mottog ett rent budskap.

Angående Koranens bild av Jesus skriver författaren att "Jesus var bara en profet, som många andra, och inte Guds son. Enligt Koranen dog Jesus inte heller på korset, eftersom det är otänkbart att Gud skulle låta en av sina profeter dödas."⁸⁸ Yahya menar att det är riktigt att Jesus var en profet och inte Guds son och att han inte dog på korset. Men att anledningen är att det är otänkbart att Gud inte skulle tillåta att en profet dödas menar Yahya är felaktigt då tidigare profeter har dödats som exempelvis Johannes döparen, vilket det står om i Koranen. Han menar därmed att det inte är otänkbart att en profet har dödats.

Vidare står det att för att visa att judar, kristna och muslimer hör samman kallas de ibland för "Bokens folk". Yahya menar att detta är felaktigt, de hör inte samman på det sättet. Det är enligt Yahya endast en definition för att de har fått tidigare böcker som Evangeliet och Toran genom sina profeter Jesus och Mose. Att de beskrivs som bokens folk är för att skilja dem från avgudadyrkare eller polyteister som inte hade någon religiös bok. Han menar att de inte hör samman då kristna och judar inte erkänner Muhammed som profet och vidare att judar inte erkänner Jesus som profet. Han menar även att det finns en avgörande skillnad mellan muslimer och kristna i synen på Gud, att Gud har inkarnerats eller haft en son stämmer inte med islams och Koranens definition av Gud som inte har avlat och inte blivit avlad. Detta kan enligt Yahya ses som avgudadyrkan eller polyteism bland annat på grund av att en människa inte kan vara gudomlig. Att judendomens och kristendomens anhängare kallas "Bokens folk" är alltså enligt Yahya på grund av att de fått böcker att följa och inte på grund av att de hör ihop med islam. Han menar även att det står i Koranen att Jesus har sagt att ingen ska dyrka honom bredvid Gud.

⁸⁸ Appelros m.fl., s. 92.

Profeten Muhammed

Yahya instämmer då boken beskriver att ”Enligt muslimsk tro är Muhammed den siste av en lång rad profeter som förkunnat Guds ord, bl.a. Mose och Jesus.”⁸⁹ Det är inte utskrivet i boken men Yahya poängterar att de olika profeterna har förkunnat samma Guds tro och samma tro om livet efter döden osv. men att det funnits vissa olikheter angående förbud och påbud. Han anser dock att boken fått med det väsentliga budskapet angående detta. Samt då de beskriver att Muhammed själv var nogga med att betona att han var en vanlig människa, men Guds sändebud. Då boken beskriver att Muhammed är ett föredöme för människor och ett ideal att efterlikna menar Yahya att detta gäller för alla profeter.

Under rubriken *Två riktningar* beskriver boken att när Muhammed dog måste man välja efterträdare. De skriver här att Muhammed inte hade någon son. Här poängterar Yahya ett faktafel. Han förklarar att Muhammed visst hade fått söner men att de inte var vid liv vid tiden för Muhammeds död.

Islam i dagens värld

I stycket *Tolkningar i en modern värld* beskrivs olika tolkningar av islam. Här beskrivs bland annat wahhabismen som vill att man ska leva som Muhammed gjorde och att Koranen ska följas till punkt och pricka. Det beskrivs att wahhabismen har stor politisk makt i Saudiarabien och att Koranen ligger till grund för landets lagar och en form av sharia följs fullt ut. Det står att wahhabismen uppstod redan på 1700-talet och var en reaktion på att mer folkliga inslag blivit vanliga inom islam, exempelvis att besöka helgongravar.

Utöver lärobokstexten så vill Yahya utveckla detta. Han menar att wahhabismen är ett senare påhitt som har spridit sig. Han förklarar att det är riktigt att det uppstod under slutet av 1700-talet och har sedan spridit sig. Wahhabismen fick makt i Saudiarabien där de bildade stat och sprider sin lära genom oljepengar. Han menar att det kan vara att människor i fattiga länder får pengar för att predika deras förvrängda version av islam. Han menar att som boken säger så finns de främst runt Saudiarabien och tillägger att de sedan har spridit sig till andra arabiska länder genom pengar som de köpt folk och genom gratislitteratur. I övrigt menar han att ingen riktigt delar deras värderingar och att det är en liten grupp som väsnas mycket. Han uttrycker vidare att olika typer av extremistgrupper alltid väsnas mycket, detta gäller även extremistgrupper utanför islam. Vidare förklarar han att de endast kan verka på sådana platser där det inte finns några utbildade imamer, då de skulle få svar på tal angående deras felaktiga uppfattningar om islam. Han förklarar att detta är en anledning till att de finns mycket av dem i västvärlden då det inte finns många utbildade religiösa människors (muslimer) och de har då lättare att övertyga andra. Likaså har detta spridit sig genom beduiner som inte haft någon stark religiös utbildning, de har haft svårt att etablera sig i städer där det funnits religiöst lärda.

Övrigt

Yahya påpekar felaktigheter angående hur de fem pelarna beskrivs. Dels står det att fastan gäller från ”soluppgång”, vilket enligt Yahya ska vara ”gryning”. Han menar att gryning är när det först börjar ljusna vilket kan vara 1,5 - 2 timmar före solen går upp. Det är även fel då berget Arafat inte nämns, trots att berget illustreras med en stor bild. Yahya menar att detta är viktigt då vallfärden inte är giltig om man inte besöker berget Arafat.

⁸⁹ Appelros m.fl., s. 85.

3.3.2 Lärobok två

Gudssyn

Under rubriken *I den goda världen finns en ond makt* har författaren skrivit:

Liksom inom judendom och kristendom ställer onskans närvaro i den goda skapelsen frågan om Guds allsmäktighet på sin spets. Men islams svar skiljer sig inte märkbart från judars eller kristnas svar. Också islam menar att Gud har en mening med allt som sker.⁹⁰

Yahya menar att det är riktigt att Gud har en mening med allt som sker. Vidare skriver författaren ”Det onda är ingen verklig fiende till Gud, utan allt det som kan tyckas ont ska till slut visa sig vara gott.” Detta anser Yahya vara felaktigt. Han förklarar att Gud har en plan med allt som sker och Gud skapar både det goda och det onda men människan har fått en vilja att vända sig till det goda eller det onda. Om människan väljer det goda får han/hon belöning och människan syndar när han/hon väljer det onda. Det är för provningen vi är här på jorden och vi ska göra oss förtjänta av att komma till paradiset och ett evigt liv. Därför finns det gott och ont, människa ska provas och antingen välja det goda, den rätta vägen, eller synda genom att välja den felaktiga vägen. Men Gud accepterar inte det onda när människan syndar och väljer ont. Djävulen har ingen makt över Gud men finns där som en provning för människan. Yahya jämför med ett exempel från skolans värld: vid ett prov ska eleven visa sig förtjänt av ett positivt resultat, på liknande vis ska människan i det här livet göra sig förtjänt av paradiset. Det stämmer alltså inte att allt det som kan tyckas ont till slut ska visa sig vara gott. Det är enligt Yahya människans provning.

Yahya anser att boken förklarar korrekt då det står ”För muslimerna är Allah samma Gud som uppenbarade sin vilja för såväl Abraham som Moses och slutligen för Muhammed.⁹¹ Yahya instämmer även då boken beskriver att Gud är en och att den värsta av alla synder är att sätta något eller någon vid Guds sida. Han tillägger här att detta är en synd som Gud inte förlåter.

Författaren skriver vidare ”Gud är större (Allahu akbar) än allt människan kan föreställa sig.⁹² Detta är riktigt men Yahya poängterar att det handlar om att Gud har en upphöjd position, den högst stående som är upphöjd över allting. Han tycker inte att det är utvecklat och korrekt uttryckt. Detta ska inte missförstås som att Gud är fysiskt större, det handlar om en upphöjd position och att han är bortom våra föreställningar.

Angående skapandet av människan citerar författaren Koranen och kommenterar detta med ”Gud skapade människan av lera och blåste sedan in sin ande i henne.” Detta anser Yahya vara felaktigt. Han menar att Gud inte blåste in sin ande, det är en skapad ande, inte Guds ande. Även om han förklarar att det i Koranen står så rent språkligt så ska det inte förstås som att Gud blåser in sin ande utan det är en skapad ande. Guds handlande är inte som människans handlande, Gud har ingen ande eller själ. Yahya förklarar att det finns vissa ställen i Koranen som inte ska tolkas bokstavligt och detta är ett sådant. Han förklarar att Gud själv säger i Koranen att vissa stycken är uppenbara och klara men att det även finns stycken som inte är tydliga och måste omtolkas. Beskrivningen att Gud blåser in sin ande i människan står i motsats till att Gud liknar ingen och ingenting, ingen är som Gud. Han menar att vissa kan läsa sådana meningar i Koranen som inte är tydliga och som måste omtolkas, men som tolkar dem bokstavligt och felaktigt och lämnar då religionen. Han menar att wahhabismen är en sådan grupp som beskriver Gud på ett fysiskt sätt som att han sitter, har en plats i himlen osv. Detta skulle likna Gud vid oss som en fysisk varelse som upptar rymd, och det är inte

⁹⁰ Mattsson m.fl., s. 209.

⁹¹ *ibid.*, s. 211.

⁹² *ibid.*, s. 212.

islams tro på Gud. Grunden för tron på Gud är att ingen och ingenting liknar Gud, han är oberoende av alla och allting, ingenting fanns förutom Gud och han har skapat allting från ett icke-existerande tillstånd till ett existerande tillstånd. Gud är allvetande och ser allt och hör allt utan några organ. Att Gud skulle blåsa in sin ande i människan är därmed en felaktig syn på Gud enligt Yahya.

Yahya anser att boken ger en riktig beskrivning av att ingen människa föds med synd. Angående människans värde skriver författaren vidare att alla människor har Adam och Eva som urföräldrar, alla är då som syskon i samma familj och därför är "... alla människor världen över lika inför varandra och lika inför Gud. Inget folk står över ett annat utan varje individ är unik."⁹³ Detta är enligt Yahya riktigt men han förtydligar människan värderas efter sina under livet valda handlingar och sin valda tro och övertygelse. Därmed bedöms människan. Yahya förtydligar att på så vis är inte alla människor lika varandra inför Gud när de dör. Han förklarar att den bästa människan är den som är mest gudfruktig, den som lyder Gud bäst och följer hans påbud. Det är alltså upp till människan själv.

Angående människans frihet skriver författaren "Gud kan aldrig tvinga människan till något..."⁹⁴ Detta är enligt Yahya fel sätt att skriva om Gud. Han menar att det är fel att skriva att Gud inte kan något, det är att begränsa Guds makt. Han menar att orden "Gud kan inte" går inte att använda inom islam. Han menar att Gud är allsmäktig och kan tvinga alla till allting om han vill. Utöver att detta är fel sätt att beskriva Gud på, förklarar Yahya dessutom att ett av Guds namn är "tvingaren". Han förklarar att Gud kan tvinga men han gör det inte så när boken beskriver att människan "... är fri att själv fatta beslut om sitt liv och framtida öde."⁹⁵, menar Yahya att detta är riktigt.

I stycket *sex saker en muslim ska tro* skriver författaren "Tron på Guds änglar – de hjälper Gud med att förvalta jorden."⁹⁶ Yahya menar att det är felaktigt att skriva så om Gud, Gud behöver ingen hjälp. Ärkeängel Gabriel kom med uppenbarelser till profeten men man ska inte skriva att änglar hjälper Gud, Gud har snarare utsett Gabriel att göra vissa saker. Yahya menar att Gud i läroboken inte beskrivs med de egenskaper och med sådana ord som muslimer själva och som Koranen benämner honom. Att Gud inte "kan" något eller behöver "hjälp" är att begränsa Gud.

Jihad

Författaren skriver inte något specifikt om jihad men i slutet av kapitlet om islam finns bland annat citat från Koranen. Angående *Kriget* står det "KÄMPA för Guds sak mot dem som för krig mot er, men var inte de första som griper till med vapen; Gud älskar sannerligen inte angripare."⁹⁷ Yahya menar att detta är ett bra citat som förklarar jihad när det handlar om krig.

Kvinnan/Familjen

Angående kvinnans roll menar Yahya att det inom islam inte finns någon typ av macho-ideal där kvinnan ska trampas på. Han menar att detta är förkastligt och det har inte med islam att göra. Han vill påpeka detta angående synen på islam, även om han menar att boken inte uttrycker ett sådant missförstånd. Han instämmer i bokens beskrivning angående familjen där det bland annat står att det är mannens plikt att försörja sin fru. Mannens försörjningsplikt mot sin fru gäller även om hon är förmögen. Den muslimska kvinnan arbetar inte eftersom detta skulle innebära dubbelarbete, då hon tar hand om barnet/barnen och hemmet. Vill kvinnan

⁹³ Mattsson m.fl., s. 213.

⁹⁴ *ibid.*, s. 216.

⁹⁵ *ibid.*, s. 216.

⁹⁶ *ibid.*, s. 218.

⁹⁷ *ibid.*, s. 227 Citat ur Koranen

arbeta för att öka inkomsten får hon dock göra det. Även om kvinnan väljer att arbeta har hon inget ekonomiskt ansvar inför mannen utan inkomsten tillhör henne själv.

Koranen

Angående Koranens sammanställning skriver författaren: ”År 651 sammanställde den tredje kalifen, Uthman, hela Koranen och det är denna sammanställning som gäller än idag.”⁹⁸ Detta är enligt Yahya fel. Efter profetens död samlades Koranen ihop av den första kalifen. Yahya förklarar att fler människor anslöt sig och blev muslimer. Eftersom Koranen memorerades och spreds muntligt fanns risken att det blev vissa felaktigheter i de senare leden. Därför gjorde den tredje kalifen tre kopior av den och sände ut den till olika platser så att det skulle finnas en riktig kopia av Koranen att hänvisa till. Det är därmed felaktigt att den tredje kalifen sammanställde Koranen, han gjorde kopior på Koranen som sammanställdes av den första kalifen.

I stycket *Världen sedd med muslimska ögon* skriver författaren att ”Världens och skapelsens fulländning är ett av Koranens viktigaste bevis för Guds existens.”⁹⁹ Detta är enligt Yahya en korrekt beskrivning och att jorden och människor osv. har inte skapats av sig själva utan är fulländiga skapelser, det måste finnas någon bakom som har skapat det. Han tycker det är en riktig beskrivning i boken.

I slutet av kapitlet om islam har boken med olika citat från Koranen vilka Yahya anser viktiga.

Islam i dagens värld

Författaren skriver om fördomar om muslimer och svenskar där det bland annat står ”... bilden som ges av islam i exempelvis massmedia svart och hotfull. Vi får läsa om islam i samband med terrorism, kvinnoförtryck och heliga krig... ytterst få muslimer kan känna igen sig i denna bild av islam.”¹⁰⁰ Yahya anser att detta stycke beskriver väldigt bra hur muslimer framställs i media och de fördomar detta bidrar till.

Författaren ger motexempel till dessa fördomar och presenterar olika fördomar andra människor kan ha om svenskar. Yahya menar att flera av dessa fördomar mot svenskar stämmer men han anser att dessa är mer representativa och är alltså inte fördomar på samma vis som de fördomar som finns i Sverige mot muslimer. Angående fördomar mot svenskar skriver författaren t.ex.: ”I Sverige skiljer sig vartannat par. Löften inför Gud betyder ingenting.”¹⁰¹ Han anser att de fördomar som finns mot muslimer grundar sig på en minoritet som utför terroristdåd, medan citatet ovan speglar en verklighet i Sverige vilket han grundar på statistik. Han anser dock att andra exempel i läroboken kan vara fördomar som finns mot svenskar.

Övrigt

Islam – den allomfattande religionen

Under rubriken *Islam den allomfattande religionen* står att ”Enligt tron att islam fanns från världens skapelse kan också varje ny människa som föds på ett naturligt sätt bli muslim.”¹⁰² Angående denna mening undrar Yahya vad författaren syftar på när hon skriver ”naturligt”.

⁹⁸ Mattsson m.fl., s. 206.

⁹⁹ *ibid.*, s. 208.

¹⁰⁰ *ibid.*, s. 217.

¹⁰¹ *ibid.*, s. 218.

¹⁰² *ibid.*, s. 200.

Vidare skriver författaren: ”Beroende på uppfostran och annan yttre påverkan förblir vi sedan i detta naturliga tillstånd eller så vänder vi oss till andra religioners lära.”¹⁰³

Yahya menar att det är riktigt att alla människor har naturliga förutsättningar att bli muslimer. Han anser dock att författaren uttrycker det. Alla människor föds inte till muslimer men har förutsättningar att bli det. Han menar att boken har beskrivit detta riktigt, men senare i texten verkar det oklart då en fråga lyder: ”Hur reagerar du på den muslimska tanken att alla föds som muslimer?”¹⁰⁴ Detta är enligt Yahya fel. Alla föds inte som muslimer men har naturliga förutsättningar att bli muslimer och det är den naturliga religionen för alla människor som passar alla människor.

De fem pelarna

Även i denna bok påpekar Yahya fel angående fastan, det står soluppgång när det istället ska vara gryning vilket innebär det första ljuset som kommer efter natten. Han menar att soluppgång kan vara 1,5 – 2 timmar senare. Det är även fel angående zakat (allmosan) över mängden man ska dela med sig. Det är personens överskott som hon/han delar med sig av, inte inkomst. De som har dåligt ställt och knappt klarar sig behöver inte ge bort allmosa.

Att leva moraliskt

Angående stycket *Att leva moraliskt är att tillägna sig en livsattityd* instämmer Yahya och poängterar vikten av att leva moraliskt.

3.3.3 Lärobok tre

Gud

Författaren beskriver Gud med orden ”... han är så stor att han alltid är större än vad man kan föreställa sig.”¹⁰⁵ Här menar Yahya som han påpekade på en tidigare bok att det handlar om Guds position, Guds värde. Han anser att boken beskriver det som att Gud är fysiskt stor vilket enligt honom är fel.

Jihad

I stycket *Islams historia* skriver författaren ”Det heliga kriget, *djihad*, spred lära och inflytande.”¹⁰⁶ Yahya kommenterar inte denna mening men enligt hur han själv förklarar *djihad* till tidigare böcker så är denna förklaring ofullständig.

Kvinnan/Familjen

Författaren skriver ”Kanske kan vissa av islams ideal, t ex., jämlikhetstanken ge en positiv inverkan på andra kulturer. Svårare är att i vår kultur acceptera den familjesyn som förespråkas.”¹⁰⁷ Angående detta undrar Yahya vad de menar med familjesyn. Han förklarar att det är kärnfamilj som gäller i islam med omtanke om mor- och farföräldrar, släktingar osv. Han uttrycker att det nog inte är något problem med kärnfamilj men är osäker på vad de menar med familjesyn.

I stycket *Man och kvinna* står det att ”Psykiskt anses kvinnan vara svagare än mannen och har därför inte samma religiösa krav på sig.”¹⁰⁸ Detta menar Yahya är fel. Det ska vara ”fysiskt” och inte ”psykiskt”.

¹⁰³ Mattsson m.fl, s. 201.

¹⁰⁴ *ibid.*, s. 202.

¹⁰⁵ Elm & Thulin, s. 117.

¹⁰⁶ *ibid.*, s. 114.

¹⁰⁷ *ibid.*, s. 120.

¹⁰⁸ *ibid.*, s. 124.

Angående barnens vårdnad står det att mannen har ansvar för barnen när de inte längre ammas och det är hans plikt att ta hand om barnen vid en skilsmässa. Yahya säger här att mannen har plikt att försörja men att kvinnan ofta har barnet tills han/hon är sju år, sedan har mannen barnet till 14 års ålder då man anser att barnet blivit vuxet och får då bestämma själv var han/hon vill vara.

Vad gäller äktenskap skriver författaren att en man enligt Koranen får gifta sig med vilken kvinna han vill medan en kvinna bara kan gifta sig med en muslimsk man.

Detta stämmer inte enligt Yahya utan mannen får endast gifta sig med en muslimsk, kristen eller judisk kvinna. Detta menar han är typiskt igen för att islam framställs kvinnofientligt. Vidare står det i boken att ”Skilsmässa är tillåten och för mannen räcker det med att begära skilsmässa medan kvinnan måste ange skäl som visar att mannen inte uppfyllt sina äktenskapliga plikter.”¹⁰⁹ Detta kommenterar Yahya som rätt men fel. De säger sanningen men inte hela sanningen och det blir felaktigt. Han förklarar att en orsak är att mannen ska betala pengar till kvinnan, en gåva, vilket kan röra sig om ett stort belopp. Av denna anledning ska inte kvinnan kunna säga någon dag efteråt att hon vill skiljas. Hon kan begära skilsmässa i äktenskapet om de kommer överens att hon ska betala tillbaka. Mannen kan göra det men Gud har gjort klart att av de tillåtna sakerna är skilsmässa något som Gud inte tycker om. Det finns även andra orsaker där ett gift par kan skilja sig som boken inte tar upp och det blir ensidigt.

Då boken skriver om omskärelse så tar den upp både pojkars omskärelse men även kvinnlig omskärelse. Han förklarar att det är endast i Sverige som han hört om kvinnlig omskärelse, han beskriver att han har aldrig varit med om det i ”våra” länder.

Koranen

I stycket om Islams heliga skrift - Koranen skriver författaren ”Enligt Muhammed är islam Abrahams religion. Både judar, kristna och muslimer är ”Bokens folk”, men Muhammeds tolkning är den rätta.”¹¹⁰

Yahya menar att det inte handlar om någon tolkning, det är en uppenbarelse. Det är riktigt att islam är Abrahams religion. Budskapet har varit samma som Moses och Jesus har sagt. Men beskrivningen är inte riktig. Yahya förklarar att Muhammed inte tolkat något, det är inte hans ord, det är Guds budskap. Boken beskriver vidare att Koranen säger att Muhammed utgör en förebild för muslimerna. Här beskrivs sunna som en samling berättelser ”...¹¹¹ om Muhammeds liv, handlingar, tankar och tal.” Yahya menar att det är fel att skriva Muhammeds tankar. Han anser att man inte kan läsa någon annans tankar. Det man vet är vad Muhammed sagt och gjort. Utöver detta lägger Yahya till att vad någon gjort i Muhammeds närhet, och som han godtagit, räknas även som sunna. Om någon har gjort något felaktigt har Muhammed protesterat, om han inte har protesterat, betyder det att han godtagit det och på så vis räknas även det som profetens sunna.

I slutet av kapitlet om islam finns en uppgift, *Samtala om*, där det står ”Muhammed ansåg att även judar och kristna tillhörde ”Bokens folk”. Gud hade gett människan Toran och Evangelium, men det är Koranen som är Guds sanna ord.”¹¹² Yahya anser att detta är fel och konstigt formulerat. Yahya förklarar att han anser att Toran och Evangelium, såsom de uppenbarades av Gud, var sanna, men att de med tiden har blivit förstörda. Därför menar Yahya att idag så är det Koranen som är sann. Yahya tolkar meningen i läroboken som att Muhammed sa att Koranen, Evangelium och Toran är från Gud, men att det bara är Koranen

¹⁰⁹ Elm & Thulin, s. 125.

¹¹⁰ *ibid.*, s. 116.

¹¹¹ *ibid.*, s. 116.

¹¹² *ibid.*, s. 128.

som är sann. Detta är enligt Yahya fel. Vid tidpunkten då Gud uppenbarade böckerna var de alla sanna, men att Koranen var det senaste budskapet från Gud.

Islam i dagens värld

Angående sharia skriver författaren att i moderna muslimska nationalstater används nya rättssystem, ofta övertagna från västvärlden, och att fundamentalistiska muslimer förespråkar att sharia återinförs och ersätter de sekulariserade lagarna. De skriver att detta har skett i några enstaka länder, t.ex. Saudiarabien och Pakistan.

Yahya anser inte att detta är riktigt. Han menar att alla muslimer måste anse att islams regler är de bästa och de mest riktiga. Han förklarar också att han inte anser att det finns någon riktig tillämpning i något muslimskt land. Han menar att det finns delvis i exempelvis Saudiarabien men anser att det inte utövas korrekt, då det bland annat finns wahhabismens tillämpning av sharia tillämpas vid sidan av västerländska lagar. Han anser också att det tillämpas delvis i Pakistan. Han menar att det inte finns något land som praktiserar och följer islam.

Yahya reagerar även på bokens beskrivning av fundamentalism. Det står bland annat:

Islam har i västvärlden under de senaste årtiondena ofta tolkats som en aggressiv rörelse och ett hot mot den internationella stabiliteten. Fundamentalismen ser gudsstaten som ett mål... Västvärldens medier har fokuserat mycket på dessa fundamentalistiska grupper som med våld försökt ändra det politiska systemet. Men det är fel att låta detta överskugga den stora muslimska mångfalden.¹¹³

Han menar att fundamentalismen är en reaktion mot västerländskt inflytande och kolonialism och förklarar vidare att det inte enbart har med fundamentalism att göra utan alla muslimer reagerar på det. Han anser att beskrivningen i boken är fel, det är inget som plötsligt uppstår. Det är en reaktion på förtryck och orättvisor. Det grundar sig på att styren i muslimska länder är kolonialister eller sådana som efterapar västerländska system och det är inte muslimskt styre. Han förklarar att deras reaktioner är felaktiga men en stor del av muslimer anser att väst har förstört muslimska länder, ockuperat och koloniserat. Även om många muslimer reagerar på detta är det ingen som stöder fundamentalistiska handlingar.

Under stycket lagarna står det bland annat följande om sharia:

Straffet för upprepad stöld kan bli avhuggning av ena handen. Offentlig pryglig är ett vanligt straff för äktenskapsbrott, men även dödsstraff kan utmätas. Enligt sharia ska en otrogen kvinna stenas till döds, men det måste finnas fyra vittnen till brottet.¹¹⁴

Först och främst menar Yahya att tron ska göra att människan inte begår brott. Han förklarar att enligt islam ser Gud dig alltid och straffet du får efter livet är värre än det världsliga straff du kan få. Det är inte som i sekulariserade samhällen eller där det inte finns värderingar att det inte gör något så länge du inte blir tagen för något. Men så menar Yahya att dessa straff är för dem som har svag tro. Yahya förklarar att det måste finnas vittnen och det ska vara ärliga och trovärdiga vittnen, vilket läroboken inte skriver. Han förklarar även att sådana straff där någon får handen avhuggen nästan aldrig sker. Anledningen att det görs offentligt är enligt honom för att avskräcka. Han förklarar enligt ovan att det ska vara trovärdiga vittnen, och som läroboken skriver, ska det vara fyra vittnen till ett otrohetsbrott. Detta händer, enligt Yahya, i stort sett aldrig. Det skulle vara att ha sex offentligt. Vidare menar Yahya att om någon ska dömas för otrohetsbrott så måste personen ha genomgått giftermål; det ska alltså vara en gift person, änka eller änkeman eller en skild person. Straffet gäller ej om personen inte varit gift.

¹¹³ Elm & Thulin, s. 119.

¹¹⁴ *ibid.*, s. 123.

Han förklarar att straff för otrohetsbrott sker mer sällan än handavhugning, och även det sker nästan aldrig. Vidare reagerar han mot texten i läroboken som beskriver att det är en otrogen kvinna som straffet gäller. Straff för otrohetsbrott gäller inte bara kvinnan, utan även mannen. Yahya menar att det alltid tas upp på det här sättet för att säga att kvinnan är förtryckt och det är kvinnan som straffas. Han anser att de har beskrivit detta fel då det inte poängterats att det ska vara fyra ärliga och pålitliga vittnen och då det bara är kvinnan som nämns vid ett sådant straff. Han anser att det framställs som att sådana straff är vanliga, samt att texten förklarar det för kortfattat. Angående detta berättar han om ett fall då detta har tillämpats felaktigt när en kvinna har bestraffats i samband med våldtäkt (något fall han minns från Nigeria som det skrivits om i massmedia), detta är helt fel och förkastligt. Han menar att det är en sida som syns och det framgår inte alla aspekter, och om det bara är sådana negativa saker som framhävs menar han att andra människor inte vill ha med islam att göra.

Övrigt

I boken finns en bild med rubriken *Fatimas hand*. Det står bland annat att Fatimas hand är en vanlig skyddssymbol i många muslimska länder. Yahya förklarar att han aldrig hört talas om Fatimas hand.

Angående allmosan och zakat, beskriver boken att en muslim ska ge minst 2,5 % av sin förmögenhet till fattiga. Han menar att om de menar överskott så är det riktigt men inte om det är dennes inkomst. Vidare menar han att det även i denna bok är felaktigt med fastan där det står att den gäller från solens uppgång, han förklarar att det är gryning. Angående problemsituation 1 med bönestunder på arbetsplatsen anser han är okej, att man kan be under raster och före och efter arbete. Sådant går att anpassa både för arbetaren och också arbetsgivaren.

Övrigt om samtliga böcker

Yahya som tidigare undervisat om islam i skolor tycker att dessa böcker presenterar islam bättre än de äldre böcker han tidigare använt. Det har dock funnits felaktigheter vilka han har påpekat. Han anser att det är genomgående för böckerna då de beskriver muslimska kvinnor, att islam framställs som en kvinnofientlig religion.

Det finns även felaktigheter som har med Guds bilden att göra vilket han anser kan bero på kristen mentalitet.

3.4 Intervju med Ahmed Mufti, Islamska Informationsföreningen.

Ahmed har läst igenom och analyserat lärobokstexterna. Han har kommenterat texterna och markerat där han anser att det är felaktigheter.

3.4.1 Lärobok ett

Ahmed anser att utöver de fel han påpekat, ger resten av lärobok ett en bra bild av islam. Det avspeglar dock inte kärnan av islam. Ibland blandar författaren ihop religion med traditioner.

Jihad

Författaren beskriver i boken att det muslimska begreppet jihad ofta har översatts som "heligt krig". Vidare skrivs det i läroboken att översättningen inte är korrekt. "Termen kan också stå för "strävan": andliga och missionerande insatser som görs för att sprida islams lära."¹¹⁵ Boken beskriver, enligt Ahmed, begreppet jihad på ett korrekt sätt. Han förtydligar att översättningen "heligt krig" inte är riktig. Jihad är strävan till det goda mot det onda. Även krig kan dock vara jihad men endast i försvarssyfte och aldrig mer än nödvändigt.

¹¹⁵ Appelros m.fl., s. 98.

Koranen

Angående Jesus i Koranen skriver författaren: ”Enligt Koranen dog Jesus inte heller på korset, eftersom det är otänkbart att Gud skulle ha låtit en av sina profeter dödas.”¹¹⁶ Denna förklaring är enligt Ahmed felaktig ur två avseenden. För det första är det felaktigt att det skulle vara otänkbart för Gud att låta en av sina lärjungar dödas. Ahmed förklarar att det finns flera profeter som dödats, exempelvis profeten Zacharias som blev brutalt mördad och Profeten Johannes (Arabiska Yahya) halshuggen. Profeter är också människor som kan dödas. Ahmed menar att nästan alla profeter har blivit deporterade och förföljda, exempelvis Mose av Faraos och Jesus av judarna. På grund av att de kommit med rättvisa har de fått fiender och människor har velat döda dem. Att de skulle vara otänkbart att Gud låtit döda en av sina profeter är således inte den rätta orsaken enligt muslimsk tro. Enligt muslimer har Jesus aldrig blivit korsfäst, det var någon annan snarlik Jesus som dödats genom korsfästning på Golgata.

Muhammed

Ahmed anmärker på hur författaren beskriver Muhammed. I läroboken står det: ”Han gifte sig i 25-årsåldern med en rik kvinna, Khadija, och blev därmed en förmögen man i Mecka.”¹¹⁷ Ahmed menar att det kan låta som att Muhammeds livssituation ändrades och att han levde som en förmögen man efter giftermålet, men så var inte fallet. Ahmed förklarar att Khadijas förmögenhet användes till goda syften.

Övrigt

Moskén

Angående Moskén skriver författaren: ”Till de större moskéerna hör ofta andra byggnader, som undervisningslokaler, sovsalar och bibliotek.”¹¹⁸ Enligt Ahmed stämmer det inte att det finns sovsalar i anslutning till moskéerna, det kan dock finnas bibliotek, undervisningssalar, bönsalar m.m.

Matregler

Författaren har enligt Ahmed även missuppfattat vissa saker kring matregler. I boken står det: ”Halalslakt utförs av en muslimsk man med särskild utbildning, som skär av djurets halspulsåder med en kort kniv.”¹¹⁹ Ahmed förklarar att halalslakt kan utföras av såväl man som kvinna, muslim, jude som kristen, man behöver inte heller ha särskild utbildning men djuret måste slaktas rätt. Vidare är det felaktigt att man just ska använda sig av en kort kniv. Det viktiga är att kniven är vass så att det går snabbt, på så vis slipper djuret lida. Det rätta utförandet är ett humant sätt att slakta samt bidrar till att blodet rinner ut fort.

3.4.2 Lärobok två

Ahmed anser att om felen i lärobok två rättas så ger den en någorlunda riktig bild av islam. Han menar dock att texten inte ger eleven tillräcklig kunskap eftersom det är mycket förenklat. Enligt Ahmed kan man inte säga att eleven behärskar islam genom en sådan förenklad och grundläggande text.

Gud

Angående människans förhållande till Gud och skapelsen skriver författaren: ”Att vara Guds medarbetare på jorden är ett arbete som förpliktigar men det är också en särställning som ger

¹¹⁶ Appelros m.fl, s. 92.

¹¹⁷ *ibid.*, 83.

¹¹⁸ *ibid.*, s. 94.

¹¹⁹ *ibid.*, s. 95.

människan en unik chans att lära känna Gud.”¹²⁰ Ahmed förklarar här att det är felaktigt att använda sig av ordet medarbetare då Gud inte behöver några medarbetare. Det riktiga ordet är: ”Att vara Guds ställföreträdare...”.

Under rubriken *Är människan fri?* skriver författaren: ”Något som utmärker människan som Guds tjänare på jorden, är hennes fria vilja... denna syn på människan har dock kommit att kollidera med islams betoning av Guds allmakt och allvetande och av predestinationen.”¹²¹ Ahmed säger att det är sant att Gud har all makt och är allvetande vilket innefattar predestination. Det som läroboken tar upp är ödet. Frågan är vad ödet betyder för muslimer. Gud vet allt och kan allt, hans kunskap är obegränsad. Människan däremot hör, ser och förstår endast till en viss längd eller mått. Ahmed exemplifierar och säger att vi i en situation där vi får två frågor samtidigt omöjligen kan besvara frågorna samtidigt, människan kan inte tänka på eller göra två saker samtidigt. Gud däremot kan till och med veta och höra myrans tramp på jorden. Gud kan veta hur du har det i ditt hem, var du kommer att vara och när du kommer att dö, om du kommer att hamna i paradiset eller i helvetet. Detta innefattas i Guds allvetande. Människan kan dock inte veta det som är fördolt; vad som händer imorgon, om en vecka eller ett år, var jag dör, när jag dör osv. Ahmed förklarar vidare att ödet betyder att Gud vet allt, har gett dig förstånd och möjligheter till att göra det bästa. Men om du hamnar i helvetet eller paradiset är upp till dina gärningar, Gud har dömt dig. Det är därför som Gud har skickat profeter och böcker för att påminna människan. Det är upp till var och en att följa eller inte följa men man får ta konsekvenserna av sitt handlande. Det är därför ingen kollision att säga att Gud vet och har dömt mig efter mina gärningar som jag kommer att begå i framtiden. Gud har inte skapat någon för att slänga personen i elden eller i paradiset orättvist. Gud har skapat oss med förstånd och fria val, vi får bestämma själva över vårt liv där tron väger tyngst. Den som vill vara troende får vara det, den som ej är troende får vara det, men var och en får ta konsekvenserna av sina val. Det författaren säger om att den fria viljan kommer att kollidera med Guds makt och allvetande stämmer inte. Gud kommer att bedöma oss efter våra gärningar, han vet dock vilka val vi kommer att göra. Detta framgår ej i läroboken enligt Ahmed.

Ahmed tar ett exempel om en lärare säger att alla kommer att klara tentan utan Nisse varpå Nisse inte klarar den. Om man då kommer till Nisse och frågar varför han inte klarade tentan är det fel att säga att det var läraren som sa det. Läraren har endast bedömt, men Gud vet exakt. Ödet innebär alltså att Gud vet vem jag är och vad jag kommer att göra till och med innan jag föddes. Ahmed förklarar att Gud exempelvis visste redan innan Ahmed föddes var han skulle födas och vad han skulle göra. Människan ser dock hela livet som prövningar där vi kan testas genom rikedom, makt, fattigdom etc. Människan måste göra allt vad som står i dennes makt för att rätta till det. Ibland går det men ibland går det inte. Går det inte så måste man ha tålmod, inget annat. Gud har till skillnad från människan inga begränsningar, han kan förändra allt. Det räcker att man vänder sig till Gud så kan Gud rätta till eller ger stöd. Det kan dock hända att Gud inte ger stöd, exempelvis om man ber om pengar. Gud vet att pengar skulle leda till att personen ifråga gjorde saker och ting som skulle strida mot tron och fördärva personens liv. I sådana fall kommer det inte att komma några pengar. Men endast på grund av denna bedjan kan Gud belöna personen i livet efter detta eftersom man vänt sig till Gud. Att vända sig till Gud går därmed aldrig förlorat. Det kan hända att Gud ändrar på situationen eftersom Gud är rättvis och belönar den som strävar och vänder sig till honom. Om man ber om något som Gud anser kommer leda till att man vänder sig från tron kommer inte önskemålet att uppfyllas.

Denna strävan att göra rätt och välja tron innefattas i begreppet jihad – Gud ger tron till den som strävar. För att illustrera detta citerar Ahmed en hadith från profeten Muhammed

¹²⁰ Mattsson m.fl., s. 214.

¹²¹ *ibid.*, s. 216.

som lyder: ”Den som går sakta till Gud, springer Gud till.” Allt detta innefattas som nämnts i jihad, ett begrepp som enligt Ahmed ofta missuppfattats som ett krig med bomber. (Vi har valt att ha med denna förklaring av jihad i detta stycke då Ahmed använder den i detta sammanhang, trots att det inte är under rubriken jihad). Den fria viljan innebär att Gud låter vem han vill fara vilse men Gud leder den som söker honom. Detta kan förstås som att livet är förutbestämt men det är det inte. Fria viljan innebär att man kan göra allt som står i sin makt inom ett visst område, utanför detta område måste man lägga sin tillit till Gud.

Vidare skriver författaren angående den påstådda kollisionen att: ”Det här är ett problem som islams teologer brottats, och fortfarande brottas med.”¹²² Eftersom Ahmed inte ser det som en kollision anser han även att detta påstående är felaktigt. Enligt Ahmed är det endast de okunniga som skulle uppfatta det beskrivna som ett problem som går att brottas med.

Koranen

I läroboken skriver författaren: ”Enligt Koranen, Guds ord, lät nämligen Gud den lera som blev över efter skapandet av människan, bli grogrund åt dadelträdet.”¹²³ Ahmed menar att citatet ur boken är ett totalt påhitt vilket inte bara är felaktigt utan innebär även ett förlöjligande av islam. Varje förständig människa skulle enligt Ahmed förstå att detta är fel. Ahmed förklarar att han läst Koranen minst 100 gånger och att det definitivt inte står något sådant i boken. Ahmed kan inte förstå vad dadelträd skulle ha med skapelsen av människan att göra. Påståendet är således totalt felaktigt. Enligt Ahmed har författaren hittat på det hela för att förlöjliga islam.

Till illustration av Koranen i läroboken skriver författaren: ”Koranen hanteras varsamt, man tvättar sig noggrant innan man läser ur den och använder ofta ett bokställ att vila den mot.”¹²⁴ Ahmed poängterar här ett litet fel. Det är inte nödvändigt med bokställ, detta är främst till för äldre som har svårt för att bära och lyfta Koranen.

Angående världens skapelse står det i boken: ”På sex dagar skapades världen men hur själva processen gick till, vad som kom före eller efter det ena eller andra, berättar inte Koranen.”¹²⁵ Ahmed förklarar att Koranen visst berättar om vad som kom före eller efter det ena eller andra. ”Big bang” nämns exempelvis i Koranen. Hela universum var en enda stor massa som exploderade. Gud har även talat om vad som kommer att hända vid domedagen. Solen ska slockna, jorden ska explodera och alla människor ska komma upp ur sina gravar och ställas inför rätta. Ahmed menar att hela processen finns tydligt och klart nedskrivet i Koranen. Ahmed framhåller även att det finns flera liknande vetenskapliga beskrivningar i Koranen såsom hur andningen påverkas vid bergsbestigning osv. Koranen är dock en vägledningsbok som ska hjälpa människan på rätt väg, till vetskapen om att de har en skapare och på vägen till paradiset. Koranen är inte en teknisk eller vetenskaplig bok.

Islam i dagens värld

Författaren skriver: ”Idag finns det mer än en miljard muslimer, varav omkring 300 000 bor i Sverige.”¹²⁶ Ahmed menar att antalet muslimer idag kan uppskattas till omkring 1,4 miljarder, varav minst 350 000 bor i Sverige.

Muhammed

Angående Muhammeds första uppenbarelse från Gud står det i läroboken att: ”Muhammed tror att han blivit galen, men efter ytterligare uppenbarelser samt Khadidjas uppmuntran tror

¹²² Mattsson m.fl., s. 216.

¹²³ *ibid.*, s. 199.

¹²⁴ *ibid.*, s. 207.

¹²⁵ *ibid.*, s. 208.

¹²⁶ *ibid.*, s. 202.

han till slut på sin utvaldhet som profet.”¹²⁷ Att Muhammed trodde att han blev galen när ängeln kom till honom stämmer inte enligt Ahmed. Muhammed blev rädd när han fick mottaga sin första uppenbarelse och gick till sin fru Khadidja som var mäktig och kunnig. Hon sa att det var tydligt att Muhammed mottagit samma budskap som andra profeter har tagit del av, exempelvis Jesus och Mose. Efter upprepade uppenbarelser förstod Muhammed att det var Gud som talade till honom genom Ängeln Gabriel.

Om Muhammed skriver författaren vidare att: ”Han får dock endast ett fåtal anhängare i Mecka och tvingas år 622 fly till grannstaden Medina.”¹²⁸ Enligt Ahmed stämmer det inte att Muhammed tvingades fly. Det var inte en flykt utan en planerad resa. Muhammed vandrade på budskap från Gud till Medina tillsammans med ett antal troende muslimer. Det första muslimska landet skapades därför i Medina.

Angående Muhammed står det därefter i boken att: ”Eftersom Muhammed själv var analfabet hjälpte hans närmste man, Zayd, honom med att skriva.”¹²⁹ Ahmed menar här att det stämmer att Muhammed var analfabet men inte att någon hjälpte honom att skriva ner Koranen. Eftersom ängeln Gabriel kom till honom upprepade gånger kunde han citera Koranen utantill. Muhammed kom sedan till sina lärjungar och citerade Koranen för dem tills de kunde Koranen utantill. Koranen skrevs ned först efter Muhammeds tid men det fanns hundratals som kunde citera den utantill redan under Muhammeds tid.

Övrigt

Sex saker en muslim ska tro

Författaren har i läroboken skrivit ned sex saker en muslim ska tro. En av dessa saker är: ”Tron på Guds profeter - Abraham, Moses, Jesus och Muhammed.”¹³⁰ Det är endast fyra profeter som räknas upp i läroboken. Ahmed berättar att det är 25 profeter som nämns vid namn i Koranen och att muslimer tror på alla dessa profeter. Det finns inte heller någon hierarki eller skillnad mellan profeterna. Muslimer tycker lika mycket om dem alla. Den muslim som inte skulle tro på någon av dessa profeter: David, Jakob, Jesus osv. hamnar automatiskt utanför islam.

Ahmed berättar att det dessutom finns en hadith, där profeten har sagt att det sedan Adams skapelse har kommit över 100 000 profeter. Detta eftersom det till vissa nationer skickades flera profeter, exempelvis var Aron och Moses syskon och de var båda profeter.

Fatimas hand

I läroboken finner man en illustration av Fatimas hand. Författaren skriver här att: ”Handens fem fingrar symboliserar islams fem pelare.”¹³¹ Ahmed menar att detta är påhittat. Det stämmer inte att Fatimas hand skulle ha något med islam att göra. Enligt Ahmed är det spådamer och spåmän som hittat på det här.

Ett arabiskt ordspråk säger att Gud har 99 namn...

I anslutning till lärobokens beskrivning av Muhammed har författaren skrivit: ”Ett arabiskt ordspråk säger att Gud har 99 namn. Endast kamelen vet det hundrade.”¹³² Detta ordspråk är enligt Ahmed ännu ett grovt påhitt från författarens sida. Han anser att detta endast är löjligt,

¹²⁷ Mattsson m.fl., s. 205.

¹²⁸ ibid.

¹²⁹ ibid., s. 206.

¹³⁰ ibid., s. 222.

¹³¹ ibid., s. 228.

¹³² ibid., s. 204.

att kamelen skulle veta mer än människan är som att påstå att kamelen är mer intelligent än människan.

En beskrivning av när fastan avslutas

Vid beskrivning från en moské i Västerås, under dagen då fastan ska brytas, skriver författaren: ”Några kvinnor håller sömniga barn i famnen. Andra låter de 99 pärlorna i radbandet rulla mellan fingrarna som påminnelse om alla Guds, Allahs, sköna namn.”¹³³ Ahmed säger att det är sant att radbandet har 99 pärlor men detta har inget med Guds namn att göra. Muhammed har sagt att ifall någon efter bönen upprepar tre specifika lovord, varje lovord 33 gånger, så ska alla dennes synder bli förlättna även om de täcker ett hav. Det behövs dock inga radband för detta. Radbanden är endast till för att underlätta räknandet men det går lika bra att räkna med fingrarna. Vissa gamla och särskilt turkar använder sig ofta av radband, detta har dock inget med sömniga barn eller Guds namn att göra.

I anslutning till samma beskrivning står det i boken att: ”Fastan är nu bruten, muslimerna drar sina händer över ansiktet i en symbolisk gest, och i hjärtat finns Gud – salam.”¹³⁴ Enligt Ahmed är detta ingen symbolisk gest, själva texten är därmed felaktig. När fastan är bruten läser vissa muslimer några rader ur Koranen och blåser sedan över sina händer för att få välsignelse från Koranen, inte som en symbolisk handling. Ahmed förklarar att huvudsaken är att man är god mot sig själv och god mot andra, man äter tillsammans och läser böneord, detta ska dock ej ses som något symboliskt.

3.4.3 Lärobok tre

Kvinnan/Familjen

Under rubriken *Kvinnor och män* skriver författaren: ”Enligt Koranen ska männen ansvara för kvinnorna och barnen.”¹³⁵ Ahmed anser att läroboken ger fel signaler då det borde stå att männen ska ansvara ekonomiskt för kvinnorna och barnen. Det handlar således inte om ett generellt ansvar för allt eller att mannen härskar över kvinnan.

Vidare skriver författaren: ”Kvinnorna får inte vara utmanande klädda vilket ofta har lett till att kvinnorna bär slöja och döljer kroppen i vida kläder.”¹³⁶ Ahmed förtydligar att detta gäller för både män och kvinnor. Det förekommer dock vissa skilda regler mellan man och kvinna i detta avseende. Män får exempelvis inte bära guld enligt islam, detta är tillåtet för kvinnor.

Författaren skriver även: ”Psykiskt anses kvinnan vara svagare än mannen och hon har därför inte samma religiösa krav på sig.”¹³⁷ Ahmed reagerar starkt på påståendet som han anser vara totalt absurt. Enligt islam är kvinnan och mannen lika starka psykiskt och kvinnan har samma krav på sig som mannen. Kvinnan ska be, fasta, betala skatt, söka utbildning, vara aktiv i samhället osv. Angående kläder finns det skillnader då islam säger att man inte ska döma kvinnan efter kropp och hår. Enligt islam är det förnedrande och förtryckande att exempelvis visa upp kvinnor i bara underkläder på reklampelare så som det görs i Sverige. Enligt islam ska man dock respektera kvinnans val, det är upp till henne om hon vill bära slöja eller inte.

Under samma rubrik i boken står det slutligen att: ”Mannen har ansvar för barnen när de inte längre ammas och det är hans plikt att ta hand om barnen vid skilsmässa.”¹³⁸ Ahmed

¹³³ Mattsson m.fl., s. 200.

¹³⁴ *ibid.*

¹³⁵ Elm & Thulin, s. 124.

¹³⁶ *ibid.*, s. 124.

¹³⁷ *ibid.*, s. 124.

¹³⁸ *ibid.*, s. 124.

förklarar att detta är en missuppfattning. Kvinnan ska ansvara för barnen upp till sex års ålder. I anledning av skilsmässa tillfrågas barnet vilken förälder denne önskar bo hos. Det är sedan upp till en domstol att avgöra vem som är lämpligast att ta hand om barnet.

Vid författarens beskrivning av äktenskapet står det: ”En man kan enligt Koranen gifta sig med vilken kvinna som helst medan en kvinna bara kan gifta sig med en muslimsk man.”¹³⁹ Ahmed förklarar att detta är felaktigt eftersom en muslimsk man endast får gifta sig med en muslimsk, kristen eller judisk kvinna. Det är däremot inte tillåtet för en man att gifta sig med en ateist. Kvinnan måste därmed tillhöra de så kallade ”bokens folk”.

Vidare förklarar Ahmed att anledningen till att en muslimsk kvinna endast får gifta sig med en muslimsk man är att barnen ska få en muslimsk tro. Barnen följer vanligtvis faderns religion. Gud har därmed tillåtit en muslimsk man att gifta sig med muslimsk, kristen eller judisk kvinna.

Författaren skriver även: ”Äktenskapet är inte en religiös handling även om det välsignas och islam förutsätter att man ska leva i en familj.”¹⁴⁰ Ahmed menar att äktenskapet enligt islam är en religiös handling varför påståendet är felaktigt. Äktenskapet sköts av en imam, det ska finnas två vittnen och man säger att man i äktenskapet ska följa Koranen. Äktenskapet är därför en religiös handling.

Under rubriken ”Barnet” står det i läroboken att: ”Barnet får sedan sitt namn och pojkar namnges ofta efter profeter inom islam och flickor får ofta namn som burits av kvinnor i profeten Muhammeds familj.”¹⁴¹ Ahmed anser inte att detta stämmer, man får ha vilket namn som helst. Det finns dock en del namn som profeten av naturliga skäl inte kan anse som lämpliga. Ahmed exemplifierar att man inte ska döpa sitt barn till ”Krig”, välj istället ett namn som ”Fred” osv. Dessutom förklarar Ahmed att av alla de kvinnor som konverterat till islam i Ahmed förening är det inte någon som tvingats byta sitt namn.

Muhammed

Även i denna bok anmärker Ahmed på hur Muhammed beskrivs angående giftermålet med Khadidja. Författaren skriver: ”Hans giftermål med den förmögna köpmansänkan gjorde honom till en rik man.”¹⁴² Återigen menar Ahmed att detta inte förändrade Muhammeds livssituation så att han levde som en förmögen man. Khadidjas förmögenhet gick istället endast till goda syften.

Islam i dagens värld

Under rubriken *Sekularismen och modernismen* skriver författaren att: ”Egypten är en modernistisk islamsk stat.”¹⁴³ Ahmed undrar vad detta påstående bygger på då Egypten enligt Ahmed mening styrs med järnhand av en diktator i klass med Saddam Hussein. Egyptens fängelser är överfyllda med muslimer som vill ha rättvisa och demokrati. Däremot menar Ahmed att Malaysia är ett bra exempel på en modern islamsk stat.

Angående sharialagarna står det i läroboken: ”Enligt sharia ska en otrogen kvinna stenas till döds, men det måste finnas fyra vittnen till brottet.”¹⁴⁴ Ahmed anser att detta är en förenklad beskrivning. Han poängterar att det är samma straff som gäller för såväl kvinnor som män. Dessutom framhåller han att det inte är vem som helst som stenas. Det är nästan omöjligt att uppfylla kravet på att fyra ögonvittnen ska ha sett ingreppet. Det är upp till

¹³⁹ Elm & Thulin, s. 124.

¹⁴⁰ ibid.

¹⁴¹ ibid., s. 125.

¹⁴² ibid., s. 114.

¹⁴³ ibid., s. 120.

¹⁴⁴ ibid., s. 123.

domstolen att döma eller förlåta i förevarande situationer. Ahmed poängterar även att det i första hand är mannens brott.

Övrigt

Fatimas hand

Även denna lärobok har med en bild av Fatimas hand där det står att: ”Fatimas hand är en vanlig skyddssymbol i muslimska länder.”¹⁴⁵ Som Ahmed påpekat i föregående lärobok så har Fatimas hand ingenting med islam att göra. Det enda som kan skydda dig är att du vänder dig till Gud.

De fem pelarna

Under rubriken *De fem pelarna* skriver författaren: ”En gång i livet bör en muslim, om det finns möjlighet, vallfärda till Mecka.”¹⁴⁶ Ahmed förtydligar att det är obligatoriskt för såväl män som kvinnor att vallfärda till Mecka minst en gång i livet om det finns möjlighet. Ordet ”bör” ska därmed bytas ut mot det starkare ordet ”ska” för att meningen ska bli korrekt.

Problemsituation

Läroboken tar upp en problemsituation som handlar om en kvinna som är gift med en muslimsk man med svenskt medborgarskap och som kommit till Sverige från Egypten för tio år sedan. När äktenskapet knakar träffar kvinnan i exemplet en annan man. Vid skilsmässan får hon vårdnaden av sonen. Den muslimska mannen tar dock med sig sonen till sina föräldrar i Egypten och förklarar att sonen ska växa upp där.¹⁴⁷

Ahmed kommenterar denna problemsituation med att det aldrig är motiverat att röva bort sin son enligt islam. Sådana saker ska lösas genom en rättslig process. Om var och en skulle ta saken i egna händer skulle det bli kaos i samhället. Säger domstolen nej så är det nej.

Omskärelse

Angående omskärelse skrivs det i boken att: ”... i sunna rekommenderas det (omskärelse) för pojkar vilket lett till att de flesta pojkar i 5-7 års ålder omskärs.”¹⁴⁸ Ahmed markerar att omskärelsen helst ska ske så fort som möjligt, gärna den första månaden. Omskärelsen ska med andra ord inte utföras i 5-7 års ålder, detta är felaktigt.

Högtider

I läroboken skriver författaren om högtider och citerar i samband med detta Muhammed som enligt författaren ska ha sagt att: ”Ge varandra gåvor eftersom gåvor tar bort ondska.”¹⁴⁹ Enligt Ahmed stämmer det inte att Muhammed skulle ha påstått att gåvor tar bort ondska. Man ger gåvor till varandra för att visa respekt, stärka medmänsklighet och relationer. Detta är ett sätt att vara vänlig och visa godhet mot släkt och barn.

I läroboken står det vidare att: ”Idal-adha är en högtid till minne av att Abraham (Ibrahim) lydde Gud och var beredd att offra sin son Isak.”¹⁵⁰ Ahmed kommenterar denna mening och berättar att det är enligt den kristna och den judiska läran som Isak offrades. Enligt islam var det sonen Ismael som offrades.

¹⁴⁵ Elm & Thulin, s. 116.

¹⁴⁶ *ibid.*, s. 118.

¹⁴⁷ *ibid.*, s. 125.

¹⁴⁸ *ibid.*, s. 126.

¹⁴⁹ *ibid.*, s. 127.

¹⁵⁰ *ibid.*, s. 127.

Generellt om de tre läroböckerna

Ahmed anser att bok nummer ett ger den bästa bilden av islam utav de tre. Författaren till denna lärobok försökte sammanfatta mycket. Vissa saker var dock onödiga. Exempelvis angående dervischdansen, rotation, av sufister, detta har inget med islam att göra. I övrigt anser Ahmed att det är fel att visa bilder på änglar och profeter, man ska helst inte visa några bilder alls på profeter och änglar enligt islam. Ahmed anser att det verkar som att författarna försökt göra sitt bästa men flera har tagit upp oväsentliga saker såsom radband etc.

3.5 Intervju med Amer - Ahmadiyya Muslimska Samfundet

Inför intervjun med Amer hade han tyvärr inte hunnit läsa igenom lärobok ett, utan endast läst igenom rubrikerna. Han hade dock läst igenom övriga läroböcker där han på ett ganska generellt sätt kommenterar vad han tycker var positivt eller negativt

3.5.1 Lärobok ett

Amer, hade som ovan nämnts, inte hunnit läsa igenom lärobok ett inför intervjun. Han hade dock läst igenom rubrikerna och under intervjutillfället tittade han igenom texten, varpå han gav följande kommentarer.

Jihad

Innan Amer kommenterar läroböckernas framställning av Jihad ger han sin förklaring av begreppet, vilket enligt honom har flera innebörder. För det första innefattar Jihad att vara ett gott föredöme. Det kan ses som en kamp, att bekämpa det onda inom sig genom att be Gud om nåd och hjälp – en strävan efter att vara en bättre muslim. Den andra betydelsen innebär att muslimer ska försvara sin religion med samma medel som den angrips på/genom (exempelvis vapen). Det är dock aldrig berättigat att utsätta heliga byggnader för fara eller förstörelse. Man får inte heller döda eller skada kvinnor och barn. Om de som du försvarar din religion emot ger sig måste detta respekteras omedelbart. Amer ger även en tredje betydelse som är specifik för Ahmadiyya vilket han beskriver som ”jihad med pennan”. Han förklarar att på profeten Muhammeds tid angreps muslimer med svärd, idag smutskastas muslimer. Detta ska enligt Amer bemötas med *jihad med pennan*, vilket innebär att islam försvaras genom bland annat debatt och dialog. Han menar vidare att många endast beskriver Jihad som ”heligt krig” vilket är tolkningsbart varför begreppet lätt blir missförstått.

Angående det här ämnet vill Amer även påpeka att de krig som i dagsläget förs, exempelvis i Palestina m.m. har ingenting med religion att göra, utan dessa krig förs i politiska syften, ändå är det många som väljer att kalla de för jihad. Anledningen till att många, i även muslimska länder tror att de utför heliga krig är för att många imamer övertygar folket om att detta är heliga krig som förs i religiös anda, trots att de har politiska motiv bakom sig. I dessa länder har imamerna både stor religiös och politisk makt.

I lärobok ett ger författaren troliga förklaringar till varför det idag finns rädsla för islam inom vissa grupper i väst. En förklaring kan enligt författaren vara att extrema händelser påverkat bilden av islam, såsom angreppet på World Trade Center och palestinska självmordsbombare.¹⁵¹ Amer markerar här att det inte nämns något i läroboken om hur media demoniserar islam. Texten uppfattas istället som att det är muslimerna själva som skapat bilden.

Muhammed

Under rubriken *Till Medina* skriver författaren ”Muhammed var en skicklig politiker. Han utnyttjade motsättningarna mellan stammarna, lyckas vinna viktiga segrar och slöt förbund

¹⁵¹ Appelros mfl., s. 98.

med flera av dem. Detta gjorde att plundringarna minskade och Muhammed fick alltmer makt. Fler lyssnade därför på hans budskap.”¹⁵² Amer anser att detta ger en felaktig bild av profeten Muhammed då det framställs som att han hade politiska syften. Amer menar att profeten endast hade fredliga syften.

Övrigt

Bilder

Bilderna i lärobok ett var enligt Amer typiska och klassiska. Generellt gav bilderna ingen negativ bild av islam.

3.5.2 Lärobok två

Gudssyn

Amer var väldigt nöjd med hur Gud presenterades i den andra läroboken med beskrivningar som nådig, förlåtande och barmhärtig samt den som avgör om människan kommer till paradiset eller helvetet.

Jihad

Under rubriken *Kriget* citerar författaren Koranen där det står: ”KÄMPA för Guds sak mot dem som för krig mot er, men var inte de första som griper till vapen; Gud älskar sannerligen inte angripare.”¹⁵³ Amer anser att författaren fått med ett bra citat vilket förklarar en av jihads betydelser. Begreppet jihad nämns dock inte specifikt i läroboken.

Kvinnan/Familjen

Amer anser att lärobok två gav den bästa beskrivningen och förklaringen till varför kvinnan bär slöja. Förklaringen är dock inte fullständig men väldigt pedagogisk. Han tyckte även att familjesynen beskrevs på ett bra sätt. Amer saknade däremot en bra förklaring till mannens och kvinnans rättigheter, plikter samt skyldigheter inom familjen.

Koranen

Angående lärobok två anser Amer att författaren ger en korrekt bild av Koranen. Amer har ingenting att anmärka på citaten från Koranen som återfinns i läroboken. Han menade att skolan på hans tid gav en skrämmande bild av islam och muslimer genom att felcitera eller ta citaten ur sitt sammanhang, men att detta inte förekommer i just denna bok.

Muhammed

Enligt Amer säger Koranen att det har funnits 124 000 profeter från Adams tid fram till profeten Muhammed. Varje profet har försökt omvända människor från en materialistisk livsstil till att tillbe Gud. Enligt Koranen är islam den religiösa höjdpunkten och är därmed fullkomlig och därför anses profeten Muhammed vara den sista profeten som Gud skickat till människan. Detta är främst på grund av att Gud anser att människan vid profet Muhammeds tid var redo och tillräckligt utvecklad för den sista förkunnelsen – Islam.

Amer tyckte att lärobok två ger en något bättre bild av profeten Muhammed än övriga läroböcker. Han anser att författaren ger en filosofisk skildring vilket gör det mer intressant att läsa än att enbart läsa ren fakta om profeten.

¹⁵² Appelros m.fl., s. 84.

¹⁵³ Mattsson m.fl., s. 226.

Islam i dagens värld

Inledningsvis påpekade Amer att en muslim ska leva efter de regler som råder i det land som hon eller han befinner sig i. Om Islams regler strider mot landets regler får hon eller han anpassa sig till landets regler. Amer berättar vidare om *sharialagarna* och dess utformning. Han förklarar att vissa villkor måste vara uppfyllda för att lagarna ska få tillämpas. Ett land måste enligt sharialagarna tillgodose landets befolkning med mat, arbete, utbildning osv. Man kan därför inte hugga handen av någon som stjälar för att försörja sig själv eller sin familj. På grund av detta, menar Amer, kan sharia exempelvis tillämpas i Sverige men inte i Afghanistan. Amer kom även in på begreppet *fundamentalism* och sa att det egentligen är ett fint ord som betyder renlärighet och menar därmed att den typiska, militanta och extrema bilden som ges angående fundamentalism är felaktig. Någon som följer läran till punkt och pricka använder sig inte med militanta angrepp. Han menar att det idag uppfattas som oerhört negativt om en person, oavsett religion, utger sig att vara fundamentalist.

Amer kommenterar att lärobok två behandlar dilemman och frågeställningar angående detta på ett mer öppet sätt än övriga läroböcker vilket inbjuder till diskussion och reflektion.

Övrigt

Efter Muhammed

Angående islams ledarskap finner Amer att kalifsystemet har beskrivits inkorrekt i boken, då man inte ärver kaliftiteln, utan förtjänar den. Detta menar Amer att finns stöd för i Koranen. Han misstänker därför att det är en shiamuslim som författaren har fått sin information ifrån, Amer förklarar att kaliftiteln enligt shiamuslimer ingår i ett arvssystem.

Bilder

Amer tyckte att bilderna i lärobok två var väldigt originella, positiva, gulliga och söta. Han hade aldrig sett liknande bilder i andra böcker som presenterar islam och dessa bilder var positiva.

3.5.3 Lärobok tre

Jihad

I lärobok tre beskriver författaren jihad som heligt krig, begreppet nämns i samband med en kort introduktion av Muhammed. Detta ger enligt Amer en snedvriden bild av begreppet. Den första betydelsen av Amers förklaring av jihad – strävan, nämns inte alls.

Kvinnan/Familjen

Angående kvinnan i islam menar Amer att denna lärobok ger en felaktig och negativ inblick i islam. Exempelvis beskriver författaren *rättslärd* och *könsstymning* på helt fel sätt vilket leder till en inkorrekt kvinnobild. Könsstymning eller annat våld är överhuvudtaget inte tillåtet i islam. Begreppet rättslärd innebär någon som förstår Koranen och förstår innebörden med religionen. En människa som könsstympar en kvinna begår fel och kan då omöjligtvis vara rättslärd. Amer anser att lärobok tre i de flesta fall tar upp de rätta sakerna, men ger inte den nödvändiga beskrivningen och förklaringen för att göra påståendena fullkomliga. Exempel på detta är författarens beskrivning av äktenskap och skilsmässa, där det påstås att kvinnan inte har samma rättigheter att skilja sig som mannen. Hon måste ge en förklaring till varför hon vill skiljas, medan mannen slipper detta. Detta stämmer inte enligt Amer.

Koranen

Angående den tredje lärobokens bild av Koranen och dess uppenbarelsehistoria, anser Amer att Koranen ges en korrekt bild. Han anser även att författaren i de flesta fall har valt ut bra citat ur Koranen.

Muhammed

Lärobok tre beskriver Muhammeds utseende och andra karakteristiska drag som Muhammed har, istället för att koncentrera sig på Muhammeds personlighet eller mission/uppgift. Amer menar att det senare är av större vikt och relevans.

Islam i dagens värld

Trots att Amer anser att den tredje läroboken ger en korrekt beskrivning av ordet fundamentalism (renlärighet) finner Amer att begreppet ges en negativ klang. Enligt Amer är det framför allt lärobokens bild av Irans ledare Mahmoud Ahmedinejad, med Ayatolla Khomeini i bakgrunden, som bidrar till den negativa känslan. Amer framhäver här att Khomeini inte var fundamentalist, utan en politiker som använde religionen som ett medel för att styra folket. Boken nämner även sharialagarna, men förklarar inte hur och när och i vilka sammanhang lagarna skall och får användas, vilket Amer menar är avgörande för att förstå meningen med sharialagarna. Vad gäller de dilemman och problemsituationer författaren tagit med i boken angående islam och muslimer i det svenska samhället, anser Amer att dessa kan inbjuda till ett negativt svar.

Övrigt

Islams lära

Amer ser det som positivt att boken beskriver de fem pelarna. Han tycker dock att det är alltför kortfattat att beskriva de fem pelarna på mindre än en halv sida.

Bilder

Vad gäller bilderna i lärobok tre är Amer nöjd. Han reagerar dock på en bild som visar en karta över islams utbredning omkring år 750 där Kalifatet Damaskus och Kalifatet Bagdad är utskrivna. Amer anser att kartan är inkorrekt.

Övrigt angående de tre böckerna

Angående beskrivningen av Gud ansåg Amer att läroböckerna generellt missat poängen med att beskriva ordet *Allah*. Då många tror att Allah är en muslimsk Gud är istället ordet *Allah* Gud på det arabiska språket.

3.6 Intervju med Hamid Zafar - lärarstudent

3.6.1 Lärobok ett

Hamid tyckte att lärobok ett på det hela taget var ganska bra, han fann den dock något ytlig. Han menar att den sveper igenom det mesta som den behandlar på ett ytligt sätt. Däremot anser han att boken behandlar de största och mest väsentliga delarna inom islam. Bokens svaghet är att den inte problematiserar behandlade områden.

Gud

Hamid menar att gudssynen är väldigt kortfattad och ger ingen större analys, utan nämner bara att den islamska guden är den samma som den judiska och kristna guden. Allt den behandlar är korrekt, men den kunde ha varit mer utförlig i sin presentation.

Jihad

I lärobok ett under rubriken *Strävan eller hot?* tar författaren upp olika politiska dåd och företeelser som råder idag och hur väst betraktar detta. Detta anser författaren vara anledningen till att islam fått en hotfull bild.¹⁵⁴ Hamid påpekar att medias roll inte nämns, utan all skuld läggs på muslimerna själva.

Kvinnan/Familjen

Under rubriken *Kvinnans roll* beskrivs den muslimska kvinnan i ett sekulariserat samhälle. Författaren tar även upp frågor kring kvinnans klädsel inom islam. Hamid anser att denna beskrivning är flyktig och kortfattad.

Koranen

Hamid tycker att lärobok ett ger en bra och korrekt bild av Koranen, men något kortfattad. Han påpekade dock angående Koranen att läroboken beskriver vikten av de arabiska originaltexterna och att endast dessa är heliga, vilket han menar är helt korrekt.

Muhammed

Hamid anser att lärobok ett tar upp historik och allmän information om Muhammed, vilken stämmer. Han anmärker dock på att Muhammed endast nämns i samband med islams historia och inte mycket om hur Muhammed var som person.

Islam i samhället

Angående lärobok ett menar Hamid att det författaren tar upp som behandlar islam i det svenska samhället beskrivs på ett väldigt ytligt sätt. Vad gäller de dilemman som finns i lärobok ett anser Hamid att det är bra att det finns diskussionsfrågor efter varje kapitel. Han anser dock att boken endast ställer frågor som redan behandlats, vilket inte ger något utrymme för eleverna att själva tänka och fundera vidare på.

Övrigt

Bilder

Angående bilder i lärobok ett fann Hamid bilderna på Mecka, moskéer, vallfärden och bedjare som helt neutrala, inte något märkvärdigt.

3.6.2 Lärobok två

Hamid ansåg att lärobok två var den klart bästa boken. Den ger en bra inledning samt en djupare analys av islam än vad de andra böckerna har gjort. Den förklarar bland annat i vilken kontext som Muhammed har verkat i och hur omständigheterna ser ut, hur islam ser ut idag osv. Den ger bra analyser och framförallt bra förklaringar till varför saker och ting är som det är. Boken behandlar även existentiella frågor om människans fria vilja, förhållandet mellan satan och Gud osv. Hamid var på det hela taget väldigt imponerad, då boken lyfter fram en grundläggande islamisk teologi. Han var även positivt inställd till att boken behandlar fördomar och försöker bekämpa dessa.

Gud

Hamid anser att Guds bilden i lärobok två är mer fördjupande. Författaren använder sig av citat för att ge mer tyngd i det som sägs i läroboken. Den ger även en religionsöverskridande

¹⁵⁴ Appelros m.fl., s. 98.

analys mellan judendomen, kristendomen och islam. Utöver detta behandlar den även problematiseringen mellan Gud och Satan – godhet kontra ondska.

Jihad

Under rubriken *kriget* hänvisar författaren till Koranen, vilket tidigare återgivits, där det står ”KÄMPA för Guds sak mot dem som för krig mot er, men var inte de första som griper till vapen; Gud älskar sannerligen inte angripare.”¹⁵⁵ Hamid tycker att det är precis på detta sätt som författaren bör förklara ett sådant ämne, då ”heligt krig” är ett begrepp som i princip nämns dagligen, för att på så sätt minska fördomar och generaliseringar. Begreppet *jihad* och dess andra betydelse nämns dock inte uttryckligen.

Kvinnan/Familjen

Hamid anser att det är positivt att författaren tar upp att alla människor är jämlika i Guds ögon, samt att det inte finns några skillnader i hur Gud ser på mannen och kvinnan. Under rubriken *Familjen är livets kärna* påpekar Hamid även att det är positivt att författaren inte gör generaliseringar vad gäller arbetsfördelningen i en muslimsk familj, vilket kan vara fallet i andra beskrivningar.

Koranen

Angående lärobok två menar Hamid att författaren ger en bra och religionsöverskridande beskrivning. Den tar upp mer fakta och berättar mer utförligt angående Koranen än den övriga böcker. Hamid tyckte även att det var bra att boken poängterade vikten av de arabiska originaltexterna och att endast dessa är heliga.

Muhammed

Lärobok två ägnar ett långt stycke om Muhammed där Hamid anser att den tar upp mycket väsentligt angående Muhammed, vilket den första boken missade. Hamid anser vidare att författaren, på ett väldigt bra och grundligt vis, framhäver Muhammeds personlighet och den lära han förkunnade. Hamid uttryckte det även väldigt positivt att författaren beskriver hur islams lära utvecklades efter Muhammeds död angående ledarskap och spridning.

Islam i dagens värld

Angående lärobok två menar Hamid att denna bok behandlar något som den första boken inte gjort angående politiska dåd som förknippas med islam, det vill säga medias roll kring fördomar om islam i västvärlden. Den hänvisar även till studier som utförts angående detta. Hamid anser även att det är väldigt bra att författaren gett olika perspektiv angående fördomar, då boken exempelvis beskriver fördomar som muslimer kan ha om svenskar.

Hamid anser vidare om islam i Sverige att lärobok två främst behandlar framtida frågor angående islam i Sverige. Även om boken visar på frågeställningar och problematiserar ämnet, görs detta utan att boken erbjuder tillräcklig bakgrundsfakta som läsaren kan basera sina tankegångar på. Angående övriga frågor och dilemman anser Hamid däremot att denna bok tar upp de bästa frågorna och etiska dilemman. Han tyckte att frågorna var väl genomarbetade då de gav mycket utrymme för fortsatta studier och egna undersökningar.

¹⁵⁵ Mattsson m.fl., s. 226.

Övrigt

Bilder

Hamid ansåg att det var få bilder i lärobok två. Bilderna som fanns var dock relevanta, vackra och positiva. Det fanns ett syfte med varje bild, ingen bild var slumpmässigt vald. Vissa bilder har även en kort text som gav en beskrivning på det läsaren ser. Författaren har även fått med islamisk konst, vilket enligt Hamid var väldigt positivt.

3.6.3 Lärobok tre

Trots att lärobok tre är nyutgiven tyckte Hamid att den var väldigt märklig. Den svepte igenom mycket viktigt och koncentrerade sig istället på islam idag och islams föreställningar. Sådana framställningar kan enligt Hamid vara bra, men han anser att författaren har vinklat detta och har på så sätt skapat fler fördomar. Han menar därmed att dessa framställningar gjorde mer skada än nytta. Hamid förstår inte syftet med författarskapet, då den blandar kultur och religion, religiösa dogmer och kulturella fenomen blandas om vartannat. Hamid tycker boken är väldigt generaliserande och fördomsskapande.

Hamid anmärkte även på att boken talar ur och utgår från en kristen praxis och etik vilket han märkte på flera ställen. Bland annat när det talas om heliga handlingar, vilket är typiskt för kristendomen (de heliga sakramenten).

Gudssyn

I lärobok tre finner Hamid Guds bilden oproblematiserad. Författaren lägger mer vikt på hur islam praktiseras och tar upp mycket problem angående muslimer i sekulariserade samhällen. Det finns ett stycke där boken ger en kort beskrivning om Gud där står det att Gud är världens och människans skapare, människan är hans tjänare osv. Informationen som ges är korrekt, men Hamid hade hoppats på en djupare analys.

Kvinnan/Familjen

Hamid anser att denna lärobok ger en luddig och kortfattad bild av familjen och kvinnan. Under rubrikerna *Man och kvinna* samt *äktenskap* anser Hamid att författaren gör grova generaliseringar vilket skapar fördomar. Exempel på detta är att kvinnan skulle vara psykiskt svagare än mannen och att han uppfattar texten som att kvinnan inte har någon rätt att göra karriär. Författaren nämner även att månggifte är tillåtet, men inte varför. Hamid anser även att författaren har gjort ett faktafel genom påståendet om att män får gifta sig med vem som helst medan kvinnan bara får gifta sig med en muslim. Hamid reagerar på detta och förklarar att en man får gifta sig med en troende kvinna som tillhör ”bokens folk”.

Koranen

Hamid instämmer i att även denna lärobok, liksom de två övriga, betonar vikten att det endast är de arabiska originaltexterna som är heliga.

Muhammed

Denna lärobok beskriver Muhammeds utseende, vilket Hamid tyckte var väldigt märkligt, då hans yttre, enligt Hamid, inte har någon betydelse i jämförelse med hans moral. Han anser vidare att annat som står om Muhammed är korrekt men väldigt kortfattat och svepande beskrivet. Angående detta påpekar han att författaren tar upp jihad, olika religiösa inriktningar etc. under samma stycke som Muhammed beskrivs.

Islam i dagens värld

I lärobok tre hänvisar Hamid till rubriken *Islamisk fundamentalism* där fundamentalism beskrivs som ett problem. I Boken nämns även att media spelar en roll i hur västvärlden ser på islam. Begreppet fundamentalism är enligt Hamid korrekt, men tyvärr väldigt förenklat. Istället för att skriva hur ett sådant samhälle kan tänkas se ut, står det endast en del om sharialagarna etc. Vad gäller etiska dilemman i bok tre anser Hamid att de redan från början ses som ett problem och inte som frågor. Onödiga problem som lätt kan lösas, därför tycker Hamid att författaren vill framställa islam som ett redan existerande problem.

Övrigt

Bilder

Angående bok tre fick Hamid ett neutralt och intetsägande intryck av bilderna. Han tyckte dock att vissa bilder kunde vara hotfulla och negativa.

Vi har nu redovisat hur de fyra informanterna kommenterat de tre läroböckernas framställning av muslimer och islam utifrån de kategorier vi använt oss av. Av intervjuerna framgår det att det finns både likheter och skillnader i informanternas kommentarer. I analysdelen som följer kommer vi att jämföra och tolka dessa svar i förhållande till vår frågeställning och vår teoretiska ansats.

4 Analys och diskussion

Vår frågeställning *Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?* besvaras till viss del i vår återgivning av intervjuerna i resultatet. Vi ska nu besvara denna frågeställning på ett mer nyanserat sätt då vi analyserar informanternas svar samt betonar likheter och skillnader. I denna analys har vi utgått från de rubriker som vi koncentrerade undersökningen kring. Vi har även valt att ta med några övriga kommentarer vi ansett relevanta utöver de sex nämnda rubrikerna. Efter detta görs en sammanfattande analys samt en analys av informanternas reaktioner i förhållande till vår teori gällande emic- och etic-problematiken. Vidare avslutas denna del med en didaktisk diskussion.

4.1 Analys av resultatet

4.1.1 Gud

Lärobok ett

Yahya

Yahya framhäver att det är en styrka att läroboken tar upp monoteismen. Angående författarens beskrivning av Guds storhet instämmer Yahya och fördjupar beskrivningen genom ett citat från en lärd som förklarar att alla tankar och föreställningar som du har om Gud, det är inte Gud. Yahyas fördjupande förklaring kan tolkas som en entusiastisk reaktion över ämnets tyngd inom islam men det kan även uppfattas som att författarens framställning är bristfällig och behöver fördjupas. Något som tyder på att Yahya anser att författarens beskrivning behöver fördjupas är att han även utvecklar dennes beskrivning av att människan inte kan få se Gud. Yahya förklarar att människan kan få se Gud från paradiset, fast på ett annorlunda sätt än människan kan se något i det här livet på. Där kan människan få se honom utan att han liknar något, utan att han har en plats eller riktning eller liknande. De utvecklande meningarna kan enligt vår mening tyckas utgöra subtila förändringar men samtidigt kan det vara så att författarens grundläggande beskrivningar kan innebära att saker och ting som är viktiga från en muslims utgångspunkt faller bort.

Hamid

Hamid anser att lärobokens framställning av Guds bilden är korrekt men alltför kortfattad och oproblematiserad. Ett exempel på detta oproblematiserade förhållningssätt är enligt Hamid att författaren endast nämner att den islamska Guden är den samma som den judiska och kristna Guden. Hamids reaktioner kan enligt vår mening tyda på att han anser att framställningen inte bär fram det som är av stor vikt för muslimer. Viktiga moment behandlas översiktligt vilket kan uppfattas som nonchalant.

Lärobok två

Yahya

Yahya har vissa invändningar angående hur författaren beskriver ondskans närvaro i Guds skapelse. Författaren beskriver det som att Gud har en plan med allt som sker i världen och att allt det som kan tyckas ont ska till slut visa sig vara gott. Yahya menar att Gud skapar både det goda och det onda och framhäver att det är människans val att vända sig till det goda eller det onda. Gud har skapat ondskan som en prövning för människan. Enligt vår mening kan Yahyas reaktion tyda på att han anser att författaren missat att framhålla människans eget ansvar för sitt öde. All ondskan kommer inte automatiskt visa sig vara något gott, människan

måste förtjäna sin plats i paradiset. Betydelsen av människans fria val är även något som Yahya vill framhäva i samband med att författaren talar om alla människor lika värde inför Gud. Yahya förtydligar här att Gud även värderar människan efter sina val, handlingar, tro och övertygelse.

Vidare kommenterar Yahya författarens beskrivning av att Gud är större än allt människan kan föreställa sig. Yahya utvecklar att Gud inte bara är bortom våra föreställningar, Gud är den högst stående som är upphöjd över allting. Det verkar här som att Yahya anser att synen på Guds storhet inte kan förstås i en mening vilket Yahya även betonar vid kommentarer till övriga läroböcker. Yahya anmärker även på författarens kommentar till ett citat från Koranen där författaren skriver att Gud skapade människan av lera och blåste sedan in sin ande i henne. Yahyas förtydligande om att Gud inte bokstavligen blåste in sin ande kan som vi ser det tyda på att Yahya inte är tillfreds med hur författaren framställer Gud. Guds handlingar kan aldrig jämföras med en mänsklig handling som att blåsa, Gud står över alla mänskliga handlingar. Utöver detta påpekar Yahya att det inte är Guds ande som finns i människan, det är en skapad ande. Även denna kommentar tyder på att Yahya inte anser att författaren framställer islams syn på Gud. Ett annat exempel på hur författaren missuppfattar muslimernas syn på Gud är då hon skriver att Gud aldrig kan tvinga människan till något. Yahya poängterar att Gud visst kan tvinga människan och att "tvingaren" dessutom är ett av Guds namn. Vidare påpekar Yahya att författarens sätt att beskriva änglar som Guds medhjälpare vid förvaltning av jorden är felaktigt eftersom Gud inte behöver några medhjälpare då han kan allt. Som vi ser det tyder flera av Yahyas reaktioner på att författaren, enligt Yahya, begränsar Gud i sin framställning. Att denna typ av fel påpekas vid upprepade tillfällen och på ett tydligt sätt kan även tolkas som att detta är en stor brist i läroboken.

Ahmed

Ahmed beskriver utförligt hur Guds allvetande förhåller sig till den fria viljan och visar på hur författaren missuppfattat detta förhållande som något oförenligt, ett svårlosligt dilemma. Ahmeds kommentar om att endast okunniga skulle kunna uppfatta förhållandet som ett problem tyder enligt vår mening på att Ahmed inte anser att författaren är tillräckligt insatt i grunderna för islams lära. Ytterligare exempel på författarens otillräckliga kunskap visar Ahmed vid kommentaren om att författaren använt ett felaktigt ordval vid beskrivning av människan som Guds medhjälpare. Ahmeds förklaring av att Gud inte behöver några medhjälpare, människan är Guds ställföreträdare, kan enligt vår mening tolkas som att Ahmed inte anser att författaren, i detta sammanhang, lyfter fram muslimers syn på Gud som allsmäktig. Liksom Yahya verkar det som att Ahmed anser att författaren har begränsat Gud i sin framställning.

Amer

Till skillnad från föregående informanter menade Amer att lärobok två återgav muslimers syn på Gud på ett bra sätt. Han var nöjd med hur Gud presenterades som nådig, förlåtande och barmhärtig samt den som avgör om människan kommer till paradiset eller helvetet. Det är svårt att analysera varför Amer inte hade några invändningar mot hur författaren presenterade Guds bilden. En anledning kan vara att han bedömde böckerna utifrån ett helhetsintryck istället för att fördjupa sig i språkliga detaljer. Enligt vår mening är det dock värt att notera att Amer fick ett positivt intryck av lärobokens framställning av Gud.

Hamid

I likhet med Amer är Hamid positiv till hur Guds bilden i lärobok två presenteras. Enligt Hamid har författaren lyckats på flera punkter. Hon använder sig av citat för att ge mer tyngd i det som sägs i läroboken. Författaren ger även en religionsöverskridande analys mellan

judendomen, kristendomen och islam. Utöver detta behandlar läroboken problematiseringen mellan Gud och Satan – godhet kontra ondska. Något som enligt vår mening är anmärkningsvärt är att Hamid lyfter fram flera av de områden, som Yahya och Amer kritiserat, som styrkor i läroboken. En förklaring till detta kan enligt vår mening vara att Hamid har en något annorlunda utgångspunkt. Som lärarstudent är det möjligt att han är van vid att leta efter centrala moment och likheter inom de abrahamitiska religionerna istället för att se till mer eller mindre subtila detaljer i framställningarna. Det kan dock vara så att Hamid i likhet med Amer har en annorlunda åsikt vad gäller hur Gud bör framställas.

Lärobok tre

Yahya

Yahya kommenterar författarens beskrivning av Gud ”... att han är så stor att han alltid är större än vad man kan föreställa sig.” med att upprepa vad han poängterat i föregående läroböcker. Guds storhet är inte fysisk, det handlar om Guds position, Guds värde. Detta skulle enligt oss kunna tolkas som att Yahya anser att författaren inte beskriver islams Gud såsom muslimer skulle beskriva Gud.

Hamid

I lärobok tre finner Hamid gudssynen oproblematiserad. Informationen som ges är korrekt, men Hamid hade hoppats på en djupare analys. Av Hamids uttryck går det, enligt oss, att uttyda en besvikelse över hur lite plats författaren valt att ge åt muslimers syn på Gud och hur förenklad beskrivningen därmed blev.

4.1.2 Jihad

Lärobok ett

Yahya

Yahya anser att författaren till lärobok ett beskriver betydelsen av Jihad på ett riktigt men förenklat sätt. Han reagerar dock mot författarens förklaring till varför det i väst finns en rädsla mot muslimer och hur omfattande denna är. Enligt Yahya handlar det om en allmän rädsla som bygger på propaganda från västmedierna. Yahyas omfattande beskrivning av hur propagandan har skapat en omfattande rädsla för muslimer tyder enligt vår mening på att Yahya anser att författaren inte tillräckligt poängterat hur utsatta muslimer är. Enligt vår mening kan Yahyas reaktion bero på att författarens uttryck ”missförstånd” kan tyckas ursäkta västerländsk media och deras framställning av islam.

Amer

Amer kommenterar inte hur begreppet jihad framställs men markerar att det inte nämns något i läroboken om hur media demoniserar islam. Texten uppfattas istället som att det är muslimerna själva som skapat bilden. Enligt vår uppfattning av Amers kommentar går det, i likhet med Yahyas reaktion, att uttyda en besvikelse över att läroboken inte betonar medias roll för västvärldens negativa syn på muslimer. Amers reaktion kan vidare tolkas som något starkare än Yahyas då han anser att författaren framställt det som att muslimerna själva skapat denna bild. Enligt vår mening kan denna besvikelse vi tolkar vara ett uttryck för vad Amer upplever som brist på empati från författarens sida.

Hamid

Hamid reagerar liksom Amer på att författaren endast nämner olika politiska dåd som utförts av muslimer i sin förklaring till varför det i väst finns en negativ bild av muslimer. Även Hamid påpekar att medias roll inte nämns, utan att all skuld läggs på muslimerna själva. Att de tre reagerar likartat på författarens förklaring till västvärldens rädsla för muslimer tyder på en alltför endimensionell förklaring från författarens sida vilket i sin tur kan upplevas som ett uttryck för brist på empati.

Lärobok två

Yahya

Yahya reagerar mycket positivt på författarens utvalda citat från Koranen: ”KÄMPA för Guds sak mot dem som för krig mot er, men var inte de första som griper till med vapen; Gud älskar sannerligen inte angripare.” Reaktionen tyder på att författaren lyckats ge uttryck för vad Yahya själv ser som en viktig innebörd av begreppet jihad.

Amer

Även Amer anser att det nämnda citatet från Koranen är ett bra urval. Enligt vår mening stämmer citatet bra överrens med en aspekt av den innebörd som Amer själv gav begreppet jihad.

Hamid

Hamid tycker liksom de två andra informanterna att det är precis på ett sådant sätt som författaren bör förklara en av jihads innebörder. Det verkar även som att Hamid anser att det är viktigt att framhäva denna aspekt ur en påverkanssynpunkt. Detta skulle kunna minska på fördomar kring ett begrepp som ofta har givits en negativ klang. Att samtliga tre som kommenterat citatet anser att detta var något mycket positivt kan tyda på att författaren kommit åt en grundläggande del av den innebörd som begreppet jihad har i samband med krig.

Lärobok tre

Amer

Amer anser att författaren ger en snedvriden bild av begreppet jihad då han översätter ordet med ”heligt krig”. Han poängterar även att delar av begreppets betydelse såsom strävan inte finns med. Kommentaren visar, enligt vår mening, på att Amer inte tycker att islams lära presenteras på ett riktigt sätt när vissa delar utesluts. Muslimers uppfattning av jihad kommer endast fram om författaren presenterar samtliga betydelser som innefattas i begreppet. Detta kan vidare vara svårt att få med i en mycket förenklad och grundläggande bok.

4.1.3 Kvinnan/Familjen

Lärobok ett

Yahya

Angående den muslimska kvinnans klädsel anser Yahya att författaren kunde ha förklarat vad som står i Koranen angående ifall kvinnan ska bära huvudduk eller inte. Yahya saknar även hänvisning till vad profeten sagt och hur han levde vilket fungerar som påbud för muslimer. Yahyas djupgående resonemang kring varför kvinnorna på Muhammeds tid skulle bära slöja och hur Muhammed införde humanitära åsikter för synen på kvinnor tyder på att Yahya i detta

sammanhang saknar en djupare problematisering i läroboken samt förklaringar till hur de skilda tolkningarna i Koranen uppstått. Det synes även som att Yahya vill lyfta fram hur en muslimsk kvinna respekteras inom islam, en aspekt av klädreglerna som författaren uteslutit ur sin framställning. Enligt vår mening är det viktigt att synen på den muslimska kvinnans klädsel, som enligt en västerländsk syn kan tyckas sträng, lyfts fram ur ett muslimskt perspektiv. En sådan förklaring skulle, så som vi förstår Yahya, kunna bidra till ökad förståelse för islam och minskade fördomar angående muslimer. Yahya förtydligar även att media skapat en bild av den muslimska kvinnan som förtryckt. Yahyas hänvisningar till uttalanden från profeten förstärker vår tolkning om att Yahya önskat att författaren kunnat bidra till att sådana fördomar suddas ut.

Yahya är ur ett helhetsperspektiv nöjd med hur författaren behandlar frågan om polygami i läroboken. Han har dock en intressant invändning till författarens beskrivning av att det i praktiken skulle vara omöjligt att behandla alla fruar lika. Enligt Yahya är det inte helt omöjligt. Det förefaller som att Yahya i sin vidare utveckling kring polygami vill lyfta fram hur polygami kan leda till positiva konsekvenser för utsatta kvinnor. Detta på grund av att han anser att media lägger alltför stor vikt vid polygami och bidrar, liksom i ovanstående fall, till en syn på den muslimska kvinnan som förtryckt. Yahyas kommentarer kring polygami visar, liksom kommentarerna kring klädseln, på ett behov av en mer nyanserad framställning där "kvinnornas islam" kommer fram.

Hamid

Hamid anser att författarens beskrivning av hur den muslimska kvinnan bör klä sig är flyktig och kortfattad. Det förefaller enligt vår mening som att Hamid liksom Yahya saknar en djupare diskussion från författarens sida angående ämnet ifråga.

Lärobok två

Yahya

Yahya instämmer i författarens beskrivning av familjen och att det är mannens roll att försörja kvinnan. Denna beskrivning vidareutvecklar han dock genom att förklara förhållandet ur ett kvinnligt perspektiv. Vi tolkar Yahyas fördjupning av den muslimska kvinnans roll som att Yahya anser att det är en brist i läroboken att "fördelar" ur ett kvinnligt perspektiv inte framhålls. En sådan viktig fördel som Yahya poängterar är t.ex. att kvinnan kan välja att arbeta utöver det arbete hon har i hemmet och i sådana fall få behålla hela inkomsten utan något försörjningsansvar gentemot mannen eller barnen.

Amer

Amer saknar, liksom Yahya tycks sakna, en bra förklaring till mannens och kvinnans rättigheter, plikter samt skyldigheter inom familjen. Detta kan enligt vår mening tolkas som att det enligt dessa två informanter finns ett behov av att förklara orsaker till nämnda ämnen som tas upp i läroboken ur ett muslimskt perspektiv.

Hamid

Hamid anser till skillnad från Yahya och Amer att författaren i tillräcklig mån går in på detaljer vad gäller arbetsfördelningen i en muslimsk familj. Han poängterar även att det är positivt att författaren förklarar att alla människor är jämlika i Guds ögon, samt att det inte finns några skillnader i hur Gud ser på mannen och kvinnan.

Lärobok tre

Yahya

Yahya tycker att det är otydligt vad författaren menar när det talas om den ”familjesyn” som förespråkas inom islam. Som vi ser det efterfrågar Yahya i detta sammanhang tydligare formuleringar vilka inte kan leda till missförstånd.

Vidare reagerar Yahya på att författaren skriver att den muslimska kvinnan anses vara psykiskt svagare än mannen och att hon inte har samma religiösa krav på sig. Enligt Yahya är kvinnan endast fysiskt svagare. Reaktionen tyder på att Yahya anser att författaren, såsom han påpekat angående tidigare läroböcker, inte på ett riktigt sätt avspeglar synen på kvinnan inom islam.

Angående barnens vårdnad poängterar Yahya ett sakfel i läroboken. Författaren har inte påpekat att kvinnan ofta har barnet tills han/hon är sju år. Det påpekade sakfelet skulle enligt vår mening kunna uppfattas som att Yahya återigen tycker att författaren missuppfattat kvinnans roll.

Vad gäller författarens beskrivning av äktenskapet säger Yahya uttryckligen att författaren framställer islam på ett kvinnofientligt sätt. Yahyas reaktion stödjer våra tidigare analyser om att Yahya är mycket missnöjd med hur denna författare, men även de andra författarna, återger synen på kvinnan ur en muslims ögon.

Angående författarens beskrivning av skilsmässa kommenterar Yahya att författaren utelämnat en del av sanningen vilket leder till en felaktig bild. Han menar även att flera aspekter utlämnats vilket skapar en endimensionell framställning. Yahyas reaktion visar enligt vår mening på att författaren står inför en svår uppgift vad gäller att ge en fullständig framställning av islams lära eftersom de begränsade antalet sidor innebär att vissa delar måste utlämnas. De delar som författaren i detta sammanhang uteslutit har vidare inneburit att Yahya uppfattar läroboken som ensidig och felaktig.

Ytterligare anmärker Yahya på att författaren skriver om kvinnlig omskärelse, något som han hört om endast i Sverige. Kommentaren tyder på att Yahya uppfattar det som att författaren beskriver islam på ett sätt som Yahya inte känner igen sig i samt att detta sker med negativa associationer. Vi tolkar detta som att Yahya inte anser att författaren tar upp information som är central ur ett muslimskt perspektiv, författaren låter dessutom något som många muslimer tar avstånd ifrån associeras med islam. Detta är enligt vår mening vidare något som kan skapa fördomar hos eleverna angående muslimsk kultur.

Ahmed

Ahmed anser att läroboken ger fel signaler eftersom det borde stå att männen ska ansvara ekonomiskt för kvinnorna och barnen. Att Ahmed vill förtydliga att det inte handlar om något generellt ansvar tyder på att han anser att en sådan beskrivning ger läsaren uppfattningen om att den muslimska kvinnan är underordnad mannen. Vidare klargör han att även mannen har klädkrav varvid det förefaller som att han vill ge en motbild till lärobokens betoning på kvinnans ”regler”.

Ahmed reagerar starkt på författarens beskrivning angående kvinnan i islam, exempelvis påståendet om att kvinnan är svagare än mannen och att hon inte har samma religiösa krav på sig. Ahmeds vidareutveckling angående synen på kvinnan kan, enligt vår mening, vara uttryck för vad han anser vara en negativ generalisering av synen på kvinnan i islam. Vidare anser Ahmed att läroboken saknar förklaringar till vissa muslimska regler, exempelvis vad gäller giftermål. Det förefaller enligt oss som att Ahmed anser som att avsaknandet av förklaringarna leder till en bild av den muslimska kvinnan som förtryckt.

Amer

Amer anser att läroboken vad gäller kvinnans roll ger en felaktig och negativ inblick i islam. Amers reaktion på det författaren skriver, om att vissa rättslärda skulle tillåta könsstympning, visar enligt vår mening på att författaren missuppfattat rättslärdas syn på kvinnan. Vi anser att det är särskilt allvarligt att författaren i sin beskrivning refererar till en rättslärd eftersom detta ger tyngd åt en beskrivning som Amer inte vill förknippa med islam. Enligt vår mening kan en sådan framställning leda, liksom vi påpekat i ovanstående fall, till ökade fördomar om islam.

Hamid

Även Hamid är missnöjd med den bild författaren framställt angående familjen och kvinnan. Han anser att framställningen är luddig och kortfattad, författaren gör grova generaliseringar och det finns en hel del faktafel. Som vi förstår Hamid har författaren misslyckats flerfaldigt med att återge hur Hamid anser att familjen och kvinnan inom islam ska beskrivas.

4.1.4 Koranen

Lärobok ett

Yahya

Yahya reagerar på att författaren skrivit att Muhammed skulle ha använt sig av berättelser som känns igen från den judiska och kristna Bibeln vid sina predikningar. Det förefaller som att Yahya uppfattar det författaren skriver som ett underminerande av Koranens sanningshalt som ord givna från Gud genom ängeln Gabriel. Yahya vill i sina kommentarer till påståendet bevisa att Muhammed aldrig skulle kunna ha läst från bibeln då han var analfabet. Som vi uppfattar Yahya är den omständighet att Muhammed var analfabet något som talar för att Koranen är Guds ord. Vidare måste Yahyas tolkning av författarens framställning uppfattas som ett omfattande och centralt fel då Koranen utgör kärnan för islam.

Yahya kommenterar även författarens förklaring till varför muslimer inte anser att Jesus dog på korset. Författaren skriver att det är på grund av att muslimer menar att Gud aldrig skulle låta någon av sina profeter dödas. Yahya motbevisar författarens påstående genom att återge andra profeter som dödats. Som vi ser det uppfattar Yahya det som att författaren inte har tillräcklig kunskap om islam då han inte vet att Gud enligt muslimer låtit ett flertal andra profeter dödas.

Yahya menar vidare att författarens förklaring av "Bokens folk" inte stämmer. Till skillnad mot vad författaren skriver anser inte Yahya att judar, kristna och muslimer hör samman de är endast en definition på de religioner som fått en bok att följa. Yahya visar på ett flertal skillnader mellan judar, kristna och muslimer som stöd för sin mening. Vi uppfattar detta som att Yahya anser att det är av stor betydelse att inte blanda ihop islam med någon annan religion.

Ahmed

Ahmed klargör liksom Yahya att författaren missuppfattat muslimernas förklaring till varför Jesus inte dog på korset. Ahmed förklarar dessutom att muslimer anser att det var någon annan snarlik Jesus som dödats genom korsfästning på Golgata. Att både Yahya och Ahmed reagerar på denna mening i läroboken visar enligt vår mening att författaren inte återgivit en sann förklaring till varför muslimer inte anser att Jesus blev korsfäst. Den förklaring som författaren ger är enligt vår mening även anmärkningsvärd eftersom det, som informanterna påpekat, finns ett flertal profeters död inom islam som talar emot en sådan förklaring.

Hamid

Hamid anser, till skillnad mot de andra två informanterna, att läroboken ger en bra och korrekt bild av Koranen, om än något kortfattad. Han påpekar särskilt att författaren lyckats vid beskrivningen av de arabiska originaltexterna och att endast dessa är heliga. Som vi uppmärksammat vid två tidigare tillfällen är Hamid här av en annan åsikt angående lärobokens framställning.

Lärobok två

Yahya

Yahya anser att författaren missuppfattat vem som sammanställt Koranen. Enligt Yahya var det var det den första kalifen som sammanställde Koranen, inte den tredje som författaren beskrivit. Den tredje kalifen kopierade dock upp Koranen i tre kopior för att det alltid skulle finnas en riktig kopia av Koranen att hänvisa till. Som vi tolkar Yahya är detta förtydligande av värde för Koranen som en originaltext, ord givna av Gud. Detta värde kan anses trovärdigare om Koranen sammanställdes redan av den första kalifen.

Yahya visar dock på betydelsefulla moment som författaren lyckats framställa på ett bra sätt såsom att världens och skapelsens fulländning är ett av Koranens viktigaste bevis för Guds existens. Han anser även att författaren lyckats få med viktiga citat från Koranen som förstärker framställningen.

Ahmed

Ahmed är av en annan åsikt än Yahya vad gäller författarens hänvisningar till Koranen, särskilt vad gäller ett återgivande från Koranen om dadelträdet. Ahmed anser att författaren hittat på detta för att förlöjliga islam, ett påhitt som varje förständig människa skulle inse vara felaktigt. Dessa starka uttryck tolkar vi som att Ahmed anser att författaren medvetet framställt islam på ett förlöjligande och felaktigt vis.

Vidare menar Ahmed, vad gäller lärobokens beskrivning av världens skapelse, att författaren missat att Koranen i detalj berättar om såväl världens skapelse som dess undergång. Han framhäver att Koranen innehåller flera vetenskapliga beskrivningar såsom ”Big bang”. Vi tolkar Ahmeds kommentar som att han anser att det är viktigt att framhäva flera aspekter från Koranen som visar på dess fullkomlighet och storhet. Detta kan även vara en reaktion på att författarens tidigare beskrivning av dadelträdet som Ahmed ansåg vara totalt felaktigt och förlöjligande. Det är som vi ser det möjligt att vissa fel i framställningen kan förstöra helhetsintrycket.

Amer

Amer anser liksom Yahya att läroboken i det hela ger en korrekt bild av Koranen och han har ingenting att anmärka på citaten från Koranen som återfinns i läroboken. Vidare uttrycker han, som vi tolkar Amer, en entusiasm över att läroböckerna utvecklats i detta avseende jämfört med hur det var på den tiden han gick i skolan då det ofta felciterades.

Hamid

Hamid anser att även lärobok två ger en bra beskrivning av Koranen särskilt då den tar upp vikten av de arabiska originaltexterna och att endast dessa är heliga. Han anser att lärobok två ger den bästa beskrivningen av de tre med sin religionsöverskridande framställning, mer fakta och utförligare beskrivningar. Vi tolkar Hamid som att han anser att det är särskilt viktigt att författaren tar upp det som är heligt för en muslim och att det endast är originaltexten av Guds ord som är helig, en översättning innebär alltid en tolkning.

Lärobok tre

Yahya

Yahya påpekar även i denna lärobok något som enligt vår mening har med författarens beskrivning av Koranens sanningshalt, som ord givna av Gud, att göra. Yahya påpekar att Muhammed, såsom författaren beskrivit det, inte tolkat något, det var en uppenbarelse, Guds budskap. Påpekandet stärker våra tolkningar om hur viktigt det är för Yahya att författaren får med att Koranen är Guds budskap och enligt islam.

Yahya förtydligar även på vilket sätt Muhammed utgör en förebild för muslimer. Det Yahya påpekar kan, som vi ser det, tyda på att han anser att det är betydelsefullt att författaren verkligen går in i detaljerna kring vilken roll Muhammed har för muslimer, eftersom Muhammeds agerande har stor betydelse för hur en muslim ska bete sig.

Yahya förtydligar vidare att Koranen är det senaste budskapet från Gud, men att även Evangelium och Toran var sanna då det uppenbarats från Gud men att de med tiden blivit förstörda. Även denna kommentar har, som vi ser det, betydelse för vad som är sanna budskap inom islam, något som Yahya inte anser att författaren förtydligar i tillräcklig mån.

Amer

Amer är nöjd med hur författaren framställt Koranen och med de flesta citat som återgivits. Vi tolkar kommentaren som att författaren ur Amers synpunkt i sin helhet lyckats framställa Koranen på ett sätt som återspeglar hur en muslim ser på Koranen.

Hamid

Hamid kommenterar att det är positivt att denna lärobok, liksom de två övriga, betonar vikten att det endast är de arabiska originaltexterna som är heliga. Det förefaller, av Hamids kommentar att döma, som att detta är något av avgörande betydelse för om Koranen har framställts på ett sätt som avspeglar islam. Med detta menar vi, som tidigare påpekats, att det framgår att endast Guds ord ses som heliga, inga översättningar kan anses heliga. Det är just detta som är Koranens tyngd jämfört med andra heliga texter.

4.1.5 Muhammed

Lärobok ett

Yahya

Yahya menar att författaren fått fram det väsentliga budskapet vad gäller Muhammed som den siste av en lång rad profeter som förkunnat Guds ord. Han vill dock utveckla att samtliga profeter som enligt muslimer förkunnat Guds ord fungerar som föredömen för människor och ideal att efterlikna. Kommentaren är, som vi ser det, ännu ett tecken på att Yahya anser att det är av stor betydelse att författaren ger en fullständig och korrekt bild av vad muslimer har för riktlinjer och föredömen i sitt leverne.

Yahya menar vidare att författaren har fel då han skriver att Muhammed inte hade någon son. Han förklarar att Muhammed visst hade fått söner men att de inte var vid liv vid tiden för Muhammeds död. Faktafelet kan enligt vår mening innebära att Yahya upplever att författaren inte är insatt i detaljerna kring Muhammeds liv, det kan även tolkas som nonchalant att inte återge en riktig beskrivning av profeten.

Ahmed

Ahmed anmärker på ett faktafel angående hur författaren beskriver Muhammeds giftermål med Khadidja. Ahmed anser att författaren beskriver det som att Muhammeds livssituation

ändrades och att han levde som en förmögen man efter giftermålet. Ahmeds förtydligande om att Muhammeds förmögenhet användes i goda syften tyder enligt vår mening på att Ahmed upplever texten som felaktigt vinklad och inte återger profeten Muhammeds leverne på ett korrekt vis. Detta är enligt vår mening en viktig kommentar eftersom Muhammeds leverne är ett föredöme för hur en muslim ska leva. Författarens bild av Muhammed skulle därmed innebära att det är ett föredöme för muslimer att gifta sig rikt och leva ett materialistiskt liv.

Amer

Amer anser att författaren ger en felaktig bild av profeten Muhammed då det framställs som att han hade politiska syften. Amer menar att profeten endast hade fredliga syften. Denna kommentar är, liksom Ahmeds kommentar, betydelsefull enligt vår mening eftersom framställningen av Muhammeds liv får konsekvenser för hur läsaren uppfattar att en muslim bör leva.

Hamid

Hamid anser att läroboken tar upp historik och allmän information om Muhammed, vilken stämmer. Han anmärker dock på att Muhammed endast nämns i samband med islams historia och inte mycket om hur Muhammed var som person. Hamid påpekar inte, till skillnad mot övriga informanter, att Muhammeds leverne skulle ha framställts på ett inkorrekt vis men han saknar en utförlig framställning i frågan. Detta tyder enligt vår mening på att samtliga informanter på ett eller annat vis är otillfredsställda med hur Muhammed framställts i läroboken.

Lärobok två

Ahmed

Ahmed anser att författaren förklarar Muhammeds reaktion på den första uppenbarelsen felaktigt då det skrivs att Muhammed trodde att han blivit galen. Ahmeds förklaring av att Muhammed endast blev rädd då ängeln Gabriel uppenbarade sig för honom kan enligt vår mening tyda på att Ahmed vill klargöra att Guds uppenbarelsen var sanna, det var aldrig fråga om att Muhammed skulle ha känt sig galen.

Ahmed reagerar vidare på att författaren beskrev det som att Muhammed tvingades fly från Mecka. Ahmeds förklaring om att det var en planerad resa på budskap från Gud visar enligt vår mening på att författaren enligt Ahmed inte betonat vikten av Muhammeds upprepade uppenbarelsen från Gud.

Slutligen påpekar Ahmed att det inte var någon som hjälpte Muhammed att skriva ner Koranen, såsom författaren skrivit. Efter Guds upprepade uppenbarelsen för Muhammed kunde han citera Koranen utantill. Denna kommentar stärker enligt vår mening, vår tolkning om att Ahmed inte anser att Guds alla uppenbarelsen till Muhammed framhävts i tillräcklig mån.

Amer

Amer tyckte att lärobok två ger en något bättre bild av profeten Muhammed än övriga läroböcker. Han anser att författaren ger en filosofisk skildring vilket gör det mer intressant att läsa än att enbart läsa ren fakta om profeten. Eftersom Amer inte vidareutvecklar vad han anser är läroboken filosofiska styrkor är det enligt vår mening svårt att ge någon vidare tolkning av kommentaren.

Hamid

Hamid menar att författaren på ett grundligt och tillfredställande sätt beskriver Muhammed. Särskilt positivt anser han vara att författaren även tar upp hur islams lära utvecklades efter Muhammeds död angående ledarskap och spridning. Det är svårt att dra några slutsatser av varför Hamid anser att detta är särskilt viktigt vid en presentation av islam, det kan dock vara så att Hamid anser att framställningen var pedagogisk i sin beskrivning av hur splittringen mellan shia och sunna uppstod.

Lärobok tre

Ahmed

Även i denna bok anmärker Ahmed på hur Muhammed beskrivs angående giftermålet med Khadidja. Liksom i lärobok ett uppfattar vi det som att Ahmed anser att författaren beskrivit Muhammed som en materialistisk person vilket går emot hur en muslim ska leva enligt Ahmeds mening. För en utomstående kan en beskrivning där Muhammed framställs som materialist ge en negativ bild av islam och muslimer eftersom Muhammed är muslimernas stora profet.

Amer

Amer anser att författaren tar upp irrelevanta delar vid presentationen av Muhammed såsom profetens utseende. Denna kommentar tolkar vi som att detta ger en felaktig bild av vad som är viktigt för muslimer angående Muhammed. Enligt vår mening kan tonvikten på Muhammeds utseende som något betydelsefullt för muslimer verka ytligt. Som vi förstår Amer är det därför av större värde att koncentrera sig på Muhammeds personlighet eller mission/uppgift.

Hamid

Liksom Amer menar Hamid att tonvikten lagts på fel saker såsom Muhammeds utseende. Samma slutsats som ovan kan därmed dras av denna kommentar.

4.1.6 Islam i dagens värld

Lärobok ett

Yahya

Yahya vidareutvecklar det som författaren beskrivit om wahhabismen. Vidareutvecklandet speglar enligt vår mening hans personliga uppfattning och vilken han anser är majoritetens uppfattning.

Hamid

Enligt Hamid behandlar lärobok ett islam i dagens Sverige på ett väldigt ytligt sätt. Han saknar vidareutvecklande problematisering kring dilemman. Enligt vår tolkning blir framställningen inte betydelsefull för eleven om de behandlas alltför kortfattat och översiktligt.

Lärobok två

Yahya

Yahya poängterar att det är viktigt att författaren har med medias roll eftersom media ger en bild av islam som muslimer inte känner igen sig i. Enligt vår mening behandlar författaren

något som Yahya saknat i tidigare läroböcker, det vill säga medias starka inverkan angående den negativa syn på muslimer som finns i väst. Som vi förstår Yahya är det av stor vikt att läroböckerna utreder denna roll och ger en motbild genom exemplifiering av omvända fördomar. Det förefaller som att Yahya känner att författaren skriver om muslimer och deras utsatta situation på ett respektfullt och sympatiskt vis. Detta kan enligt vår mening vidare leda till en större förståelse för muslimer och minska fördomar kring islam.

Amer

Amer kommenterar att lärobok två behandlar dilemman och frågeställningar angående muslimer på ett mer öppet sätt än övriga läroböcker vilket inbjuder till diskussion och reflektion. Denna positiva reaktion tolkar vi som att Amer liksom Yahya anser att läroboken problematiserar och analyserar vilket innebär att islam framställs på ett mer sympatiskt vis.

Hamid

Även Hamid kommenterar att det är positivt att författaren tar upp medias roll kring fördomar om islam i västvärlden samt ger en motbild med omvända fördomar om svenskar. Att två av informanterna uttryckligen upplever det som mycket positivt att författaren även tar med denna aspekt uppfattar vi som att ämnets behandling är centralt för att muslimer ska kunna känna igen sig i läroboken beskrivning av den negativa syn som muslimer fått uppleva i väst.

Lärobok tre

Yahya

Yahya reagerar på bokens beskrivning av fundamentalism. Yahyas grundliga förklaring av att fundamentalism är en reaktion mot västerländskt inflytande och kolonialism, är enligt vår mening ett uttryck för att han anser att författaren utelämnat västerländskt ansvar i frågan. Som vi ser det beskrivs fundamentalism, som Yahya upplever det, ur ett västerländskt perspektiv.

Det förefaller vidare som att Yahya vill förklara sharialagarna genom att ge förklaringar som rättfärdigar straffen ur ett muslimskt perspektiv samt framhäva hur sällsynta dessa straff är. Han vill även poängtera att straffen gäller för såväl kvinnor som män då författaren enligt Yahya framställer kvinnan som förtryckt. Samtidigt betonar han de fall där massmedia rapporterat om felaktigt tillämpade sharialagar som förkastliga. Yahyas kommentarer tyder på att han anser att författaren måste förklara bakgrund till sharialagarnas straff för att dessa ska kunna framstå såsom muslimer ser på dem. Vidare tolkar vi att Yahya upplever texten som vinklad då kvinnan, enligt honom, framställs som förtryckt. Han tar återigen upp mass medias roll som orsak till en felaktig syn på sharialagarna.

Ahmed

Ahmeds förtydligande om varför han anser att Egypten inte är en modernistisk islamsk stat tyder enligt vår mening på att han vill ta avstånd från att ett diktatorstyrt land skulle representera en muslimsk nation. Det förefaller även som att han vill poängtera att muslimer vill leva i ett demokratiskt och rättvist land.

Även Ahmed förtydligar att sharialagarnas straff gäller för såväl kvinnor som män och att straffen tillämpas ytterst sällan. Vi tolkar detta som att även Ahmed anser att författaren framställer kvinnan som förtryckt och vill ge en vidare förklaring till när straffen får tillämpas. Läroboken har därmed enligt dessa informanter att döma beskrivit sharialagarna alltför kortfattat och oproblematiserat.

Amer

Vi uppfattar Amers förklaring av fundamentalism som ett uttryck för att författaren, enligt Amer, inte fått fram dess riktiga betydelse. Det förefaller som att Amer anser att en lärobok som endast tar upp fundamentalism i politiska sammanhang ger begreppet en negativ och felaktig klang.

Även Amer saknar en grundligare förklaring av när sharialagarna får tillämpas och han säger uttryckligen att detta är av avgörande betydelse för att förstå dess mening. Av kommentaren kan därmed samma slutsats dras som hos ovanstående informant.

Vad gäller de dilemman och problemsituationer författaren tagit med i boken angående islam och muslimer i det svenska samhället, anser Amer att dessa kan inbjuda till ett negativt svar. Som vi uppfattar Amer anser han att boken i detta avseende är vinklad och inbjuder till en negativ bild av islam.

Hamid

Till skillnad mot Amer anser Hamid att författaren beskriver fundamentalism korrekt men förenklat. Enligt vår mening kan man därmed konstatera att det inte finns någon enhetlig bild av hur begreppet fundamentalism bör beskrivas ur ett muslimskt perspektiv.

Det förefaller vidare som att Hamid liksom Amer anser att läroboken är vinklad och inbjuder till en negativ bild av islam då Hamid säger att författaren vill framställa islam som ett redan existerande problem.

4.1.7 Övrigt

Angående de reaktioner vi fått från informanterna utöver våra rubriker är bland annat följande kommenterar anmärkningsvärda

Kristen utgångspunkt

Hamid anmärker på hur lärobok tre talar och utgår från en kristen praxis vilket han uppmärksammade på flera ställen, han jämför bland annat då det talas om heliga handlingar med heliga sakrament i kristendomen.

Även Ahmed anmärker på ett judiskt-kristet synsätt i lärobok tre då angående högtider står att Abraham skulle offra sin son Isak. Ahmed kommenterar detta och förklarar att det enligt islam var Ismael som skulle offras. Ahmed menar att alla fel är stora men detta är enligt honom ett grovt fel.

Yahya ger vidare en generell kommentar angående samtliga böcker som han anser brister i beskrivningen av Gud. Han uttrycker att det kan bero på kristen mentalitet.

Det är enligt vår mening väldigt anmärkningsvärt att tre informanter anser att läroböckerna beskriver delar av islam utifrån ett kristet perspektiv.

Fatimas hand

Ahmed kommenterar lärobok två angående dess text och illustration av Fatimas hand. Att handen enligt boken skulle symbolisera islams fem pelare är enligt Ahmed ett påhitt och han menar att Fatimas hand inte har med islam att göra utan är ett påhitt från spådamer och spåmän. Ahmed kommenterar återigen i lärobok tre då Fatimas hand beskrivs. I likhet med detta kommenterar Yahya angående beskrivningen i lärobok tre att han aldrig hört talas om Fatimas hand. Vi tolkar detta som en brist i författarnas framställning av islam och att författarna beskriver islam som på ett sätt som Ahmed och Yahya inte känner igen.

4.2 Sammanfattande analys

4.2.1 Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?

Lärobok ett

Vad vi uppfattar som en genomgående reaktion, angående gudssynen, hos informanterna är att de saknar en fördjupad diskussion. Flera anser att flera moment som är av stor vikt för muslimer behandlas översiktligt vilket kan uppfattas som nonchalans.

Angående jihad är flera av informanterna besvikna över att författaren inte poängterar hur utsatta muslimer är och hur media demoniserar islam. Framställningen uppfattas som endimensionell och informanterna upplever det som att författaren lägger skuld på muslimer. Mot detta kan det ändå konstateras att Ahmed var nöjd med beskrivningen av jihad och att Yahya ansåg att förklaringen var riktig men kortfattad.

Flera informanter saknar en djupare problematisering av kvinnans roll där synen på kvinnan lyfts fram ur ett muslimskt perspektiv. Det uttrycks även att författaren i dessa fall borde reda ut fördomar, som media skapat, genom en mer nyanserad framställning. Kvinnornas islam kommer inte fram. Eftersom vissa informanter inte kommenterat författarens framställning visar detta att vissa eventuellt godtog den.

De informanter som kommenterade författarens beskrivning av Koranen var besvikna då det upplevdes som att författaren underminerade Koranens sanningshalt som ord givna från Gud. Vidare tolkas detta som ett centralt fel då Koranen utgör kärnan för islam. Hamid var dock av en annan åsikt; författarens beskrivning var korrekt men kortfattad.

Angående profeten Muhammed kommenteras faktafel, missuppfattningar och bristande kunskap hos författaren. De informanter som uttalar sig anser inte att författaren återger en korrekt och fullständig bild av islams stora profet, framställningen upplevs som negativt vinklad och ger en negativ bild av Muhammed som föredöme och därmed även av hur en muslim bör leva. Vi anser vidare att detta leder till att islams budskap inte kommer fram.

Vad gäller författarens beskrivning av islam i dagens värld upplever vi det som att informanterna generellt är nöjda med denna framställning. Hamid saknar dock vidareutvecklande problematiseringar.

Lärobok två

Angående gudssynen saknar två av informanterna en framställning av människans fria val och ansvar för sitt öde. Vi menar vidare att dessa två informanter anser att författaren begränsar Gud i sin framställning, då Gud beskrivs i mänskliga termer. De andra två informanterna fick dock ett mycket positivt intryck och det förefaller som att författaren lyckats på flera punkter. Det kan därmed poängteras att informanterna har olika uppfattningar om hur Gud bör framställas.

Vad gäller jihad upplever samtliga informanterna det mycket positivt att författaren tagit med ett väl utvalt citat från Koranen som enligt informanterna beskriver en viktig aspekt och grundläggande innebörd av begreppet, vilket kan minska fördomar.

Yahya och Amer saknar en beskrivning av synen på kvinnan ur ett muslimskt perspektiv. Hamid är dock av motsatt åsikt. Det finns därmed inte någon enhetlig bild av hur de anser att läroboken presenterar ämnet.

De tolkningar vi ser angående Koranen ger en splittrad bild. Ahmed uppfattar en hänvisning till Koranen som ett förlöjligande av islam, Yahyas kommentarer uppfattas som att han anser att författaren underminerat Koranen som Guds ord, medan Hamid är nöjd med hur författaren presenterat Koranen.

Även angående profeten Muhammed ger reaktionerna en splittrad bild. Enligt vår mening tyder Ahmeds reaktion på att Guds uppenbarelser till Muhammed ej framställts i tillräcklig mån, Amer ser en bättre bild medan Hamid är väldigt positiv och upplever det som en pedagogisk beskrivning.

Flera informanter upplever det som mycket positivt att medias starka inverkan angående negativ syn på muslimer i väst framkommit och att boken ger en motbild angående fördomar. Reaktionen tolkas som att författaren lyckats beskriva den negativa syn som muslimer fått uppleva i väst på ett respektfullt och sympatiskt vis vilket kan minska fördomar. Denna aspekt av ämnets behandling uppfattar vi som central för att muslimer ska känna igen sig.

Lärobok tre

Två av informanternas reaktioner uppfattar vi som att författaren inte beskrivit Gud på ett sådant sätt som muslimer själva skulle beskriva Gud. Beskrivningarna upplevs som förenklade.

Amers kommentarer angående jihad visar enligt vår mening på att Amer tycker att islams lära inte presenteras på riktigt sätt när vissa delar utelämnats.

Samtliga informanter anser att läroboken framställt synen på den muslimska kvinnan på ett negativt sätt. Läroboken upplevs som ensidig och felaktig där exempelvis associationen till kvinnlig könsstympning kan skapa fördomar hos elever angående muslimsk kultur. Sammanfattningsvis kan detta tolkas som att författaren för vidare fördomar istället för att fungera som en kritisk instans mot fördomar.

Kommentarerna kring författarens framställning av Koranen är inte enhetliga. Yahya saknar betoning av Koranens värde som ord givna av Gud samt framhävandet av vad som är sanna budskap inom islam, Amer är i sin helhet nöjd, medan Hamid upplever det positivt att författaren fått med vad som är heligt för muslimer.

Samtliga informanter som uttalat sig anser att bilden av Muhammed är ytlig, felaktig och ger en negativ bild av Muhammed som förebild för muslimer och för hur en muslim bör leva.

Angående islam i dagens värld är Yahyas och Amers reaktion närmast entydiga. Författarens beskrivning av fundamentalism uppfattas som negativ, felaktig och beskrivet ur ett västerländskt perspektiv. Hamid anser dock att beskrivningen är korrekt men förenklad. Samtliga informanter som uttalat sig anser att sharialagarna beskrivits på ett vinklat och ofullständigt sätt där de dessutom uppfattar det som att den muslimska kvinnan presenteras som förtryckt.

Övrigt

Utöver de rubriker vi koncentrerat undersökningen kring har vi valt att lyfta fram två rubriker som informanterna påpekade. Vi finner att det är anmärkningsvärt hur två läroböcker berättar om Fatimas hand och att den symbolen är viktig för muslimer när informanterna själva menar att det inte har något med islam att göra. Vi tolkar detta som ett tydligt exempel på att en beskrivning från ett utifrånperspektiv beskriver något om hur en kultur är, vilket de själva inte känner igen. Detta kan tydas som att man ifrån en kultur konstruerar en bild av den andra kulturen.

Vidare menar vi att då samtliga informanter upplevde att islam i vissa avseenden beskrevs ur ett kristet perspektiv kan detta uppfattas som ett underminerande av islam.

4.2.2 Analys och diskussion av informanternas reaktioner i samband med emic-/etic-perspektiven

I vår teoridel presenterade vi problematiken angående emic och etic. Med vår analys som bakgrund ska vi nu undersöka huruvida emic-perspektivet återfinns i utvalda läroböcker, genom att undersöka om insiders, dvs. muslimer, kan svara ”Ja, det här stämmer” så som Smith uttryckte att religion bör presenteras och/eller huruvida de upplever en empati i beskrivningen såsom Stringer önskade.

Till att börja med ska vi diskutera det praktiska argument som förs för att forskningen/beskrivningen av en religion bör ske genom ett inifrånperspektiv. Vad gäller argumentet om att författaren bör vara muslim då de besitter god kunskap, har en personlig kännedom och förstår innebörden av sin religion, anser vi att ett sådant argument är hållbart.

Om vi ser till analysen av de reaktioner som informanterna haft till läroböckerna framkommer det vid flera tillfällen att läroboksförfattaren missuppfattat saker. Saker betonas som enligt informanterna inte tillhör kärnan av islam samt att man har behandlat flera av grundstenarna inom islam på ett översiktligt och ibland felaktigt vis, vilket kan tyda på en brist på personlig kännedom. Ett exempel på detta är när informanterna upplever det som att författaren begränsar Gud i sin framställning. Även om författaren till lärobok två skriver att islams Gud inte kan liknas vid något mänskligt, upplever ändå informanterna som att Gud beskrivs med sådana termer.

Vad gäller de argument som framförs mot beskrivningar från ett inifrånperspektiv, som att forskaren känner lojalitet till gruppen/religionen vilket gör det problematiskt att beskriva eventuella skuggsidor, anser vi inte att detta argument behöver vara hållbart. Vår upplevelse av informanterna är snarare att de anser att läroböckerna inte problematiserar och utvecklar sådana sidor i tillräcklig mån. Informanterna vidareutvecklar vid flera tillfällen sådana frågor och efterfrågar orsaksförklaringar ur ett muslimskt perspektiv. Detta blir särskilt tydligt vid analys av informanternas kommentarer till hur författaren framställt kvinnans roll inom islam. Det visar sig även vid informanternas reaktioner på läroböckernas beskrivningar av exempelvis fundamentalism och enskilda politiska terrordåd och dess förhållande till media.

Vad gäller eventuella skuggsidor av islam instämmer vi dock med Bilal om att inifrånperspektivet inte får ses som en auktoritet. Det är en flerdimensionell bild som eftersträvas med empati som ledord.

Angående Smiths förklaring av att ingen utsaga av islam är sann som inte kan godtas av muslimer där muslimer kan svara ”Ja! Det är så vi tycker!” visar sammanfattningen av vår analys att detta är någonting som läroboksförfattarna inte lyckats uppnå. Vid flera tillfällen har informanterna varit överens om att läroboksförfattarna inte lyckats framställa islam på ett riktigt sätt ur ett muslimskt perspektiv.

Den kritik som Bilal för mot Smith, i vilken han ifrågasätter huruvida troende muslimer från olika inriktningar skulle svara ”Ja” på samma påståenden om islam, har enligt vår mening fog för sig. Av analyserna ovan ser vi att informanternas reaktioner skiljer sig på flera punkter. I vissa fall framlyfter informanter något som positivt vilket andra uppfattar negativt. Det kan därmed vara svårt att på vissa områden presentera islam på ett sätt där samtliga muslimer kan instämma och säga ”Ja! Det är så vi tycker!”

Angående framställningen av en religion menar Stringer att vare sig författaren är insider eller outsider så är det framförallt en genuin form av empati som bör eftersträvas. I vår undersökning framgick det tydligt att när författaren för lärobok två förklarade att media haft en stor roll till en negativ syn av islam, instämde informanterna till detta. En av informanterna uttryckte att det som står i boken, att få muslimer kan känna igen sig i denna beskrivning, stämmer överens med vad många muslimer tycker. Likaså då boken hänvisat till ett citat i Koranen som förklarade en innebörd av begreppet jihad. Samtliga informanter instämde och

menade att författaren fått med en relevant del av ett muslimskt synsätt. Mot detta kan det ställas att informanterna upplevde att islam beskrevs ur ett kristet perspektiv, vilket Bilal varnade för i teoridelen. Detta ger enligt oss inte den känsla av empati som Stringer efterfrågat. Vidare kan presentationen av Fatimas hand ses som något konstruerat ifrån ett utifrånperspektiv, vilket även det, enligt oss, går emot en beskrivning med empati som ledord.

Av vår undersökning anser vi att det skulle vara oerhört svårt att ge en bild av islam där alla muslimer känner igen sig. Vi tror dock att med en gedigen kunskap och ett respektfullt närmande kan en lärobok beskriva islam och muslimer på ett sätt som många muslimer kan anse vara en godtagbar beskrivning. Här har även läraren en roll att fylla som komplement till läroböckerna.

4.3 Didaktisk diskussion kring läroböckernas förmedlade bild i förhållande till religionsämnets styrdokument

Sverige är ett mångkulturellt samhälle där kultur och etnisk mångfald är ett faktum. Detta betyder att vikten av att förstå människors tankesätt och handlingar bara blir tyngre och tyngre. Religionsämnet i skolan är ett av många sätt att ge skoleleverna en större förståelse när det gäller olika kulturer och traditioner. Om detta hanteras på ett ”korrekt” sätt kan det i slutändan vara grunden till en upphävd effekt av eventuell främlingsfientlighet samt utvecklad tolerans hos eleverna. Detta är ingen ny företeelse, utan är även markerat i läroplanen för både Lpf 94 och Lpo 94. Övrigt talar läroplanen om värdet av människolivets okränkbarhet, individens frihet, jämlikhet, solidaritet med mera, vad som tydligt inte kan förpassas är här relationer människor emellan och hur vi behandlar varandra i det dagliga livet. Därmed kan man fastslå att läroplanen ger skolan en viktig uppgift i att förmedla och förankra dessa värden hos våra skolelever.¹⁵⁶

Med detta som bakgrund är det av vikt att veta hur skolan förankrar dessa värden i Religionsämnet. Som tidigare nämnts i bakgrunden (2.3) är läroböcker än idag, det mest framstående läromedlet i skolans undervisning, men detta innebär dock inte att de är felfria. Det är i omedelbar anslutning omöjligt att ge en helt korrekt och nyanserad bild av en religion, vilket även våra intervjuobjekt indikerar. Andra undersökningar som tyder på liknande resultat är Härenstams undersökning och granskning, av hur religioner framställs i läromedel, som är ett underlag till skolverkets rapport ”*I enighet med skolans värdegrund*”.¹⁵⁷ Härenstams textboksanalyser visar att läroböcker i religion, men även i historia och samhällskunskap, presenterar islam som det nya hotet efter kommunismen eller som ett problem i Sverige.¹⁵⁸ Detta kan enligt vår mening skapa oro, men framförallt en eventuell känsla av främlingsfientlighet bland eleverna, vilket Lpf och Lpo 94 klart och tydligt vill att alla i skolan aktivt ska motverka.

Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas.
Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.¹⁵⁹

Enligt Härenstam är denna form av framställning det som den svenska skolan ska ta avstånd ifrån, då det enligt läroplanen står att alla som verkar i skolan alltid ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider mot dem.¹⁶⁰ I läroplanerna anges det även att undervisningen ska vara saklig och

¹⁵⁶ www.skolverket.se, Lpf 94 s. 3.

¹⁵⁷ Härenstam, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker*, s. 43ff.

¹⁵⁸ *ibid.*

¹⁵⁹ www.skolverket.se, Lpf 94 s. 3.

¹⁶⁰ Härenstam, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker. Underlagsrapport till Skolverkets rapport ”I enighet med skolans värdegrund?”*, s. 45f.

allsidig samt att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Det sistnämnda citatet ur läroplanen kan vara ett argument till varför lärare väljer böcker som strider mot det förstnämnda utdraget ur Lpo- och Lpf 94, då läraren anser att informationen i läroböckerna är saklig och sann (vilket det oftast och i stora drag är, men risken att den vinklas finns). Läroboken får därför en godkännande funktion av läraren, då många uppfattar att läroböckerna följer läroplanens riktlinjer.

Vad gällande kursplanen i religion kan den uppfattas som svårbegriplig och relativ till sin betydelse, då religionsämnet inte är ett ”rätt eller fel” ämne, som bland annat matematik och språk. Alla aspekter inom religionsundervisningen- och ämnet har dessvärre inget facit och inte heller någon mall att följa, detta kan medföra en osäker bedömningskänsla hos lärare, vilket lätt kan styra innehållet i undervisningen, då läraren lättare kan bedöma elevernas kunskap. Detta kan enligt kursplanen medföra begränsningar i ämnesområden såsom etik och andra livsfrågor.¹⁶¹

Eleven skall kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla, känna till kristendomens och några andra världsreligioners och andra livsåskådningars grundläggande uttrycksformer, tro, och idéer, kunna relatera religioners och andra livsåskådningars uttrycksformer, tro och idéer till problemsituationer i vardags- och yrkesliv, kunna samtala om problemsituationer i vardagen och i yrkeslivet utifrån en given etisk och moralisk utgångspunkt, kunna identifiera och ta ställning till sådant som befrämjar eller som strider mot grundläggande värden i samhället kunna reflektera över andra människors olika sätt att tänka om liv, tro och etik, förstå vad de egna värderingarna betyder för självuppfattningen och för hur man uppfattar människor i sin omgivning.¹⁶²

Religioner är mer än bara historisk ”fakta”, religioner rör sig även om människors kultur, (i viss mån) politik, identitet, litteratur - i form av religiös teori och självklart en praktisk del, men låt oss inte glömma att religion och religiösa människor inte kan eller skall buntas ihop till en enhetlig grupp eller till en enhetlig praktik. För varje religiös individ, finns det en tolkning och det kan uppfattas som moraliskt och etiskt inkorrekt att inkräkta på den enskilda individens tro och sanning. Relativiteten och komplexiteten tar inte slut här, men det viktiga här är, att eleverna ska kunna förstå konceptet av hela detta spektrum som vi nyligen tog upp. Men hur ska vi lyckas med detta om läraren utformar undervisningen efter vad som är lättast att bedöma hos en elev? Skolan lyckas alltså inte med att ge eleverna den mångfald i ämnet som de ska uppnå enligt kursplanen i Religionskunskap.

Vår undersökning är lik Härenstams på så vis att vi båda har undersökt läromedel i religion, men då vår undersökning bygger på insiders åsikter, kan det vara svårt att bedöma om läroböckerna är godtagbara som undervisningsmedel i skolan eller inte. Med detta menar vi inte att någon skulle ha mer rätt än någon annan, men våra informanter har med en viss sannolikhet inte samma kunskap i läroplanens utformning och den didaktiska diskussionen kring den förmedlande bilden i läroböcker (med undantag från vår informant Hamid Zafar, som är lärarstuderande). Däremot har, som vi tidigare har nämnt, forskare som Härenstam denna didaktiska bakgrund och han har gjort liknande undersökningar, men har utgått från läroplanens och kursplanens riktlinjer vid sin bedömning. Härenstam konstaterar sammanfattningsvis att bilden av islam i de undersökta läroböckerna visar möjliga tendenser till enlighet med centrala värderingar i läroplanen.¹⁶³ Omöjligheten i att ge en komplett och nyanserad bild av en religion på ca 20 sidor måste tas i beaktande när liknande undersökningar görs.

¹⁶¹ www.skolverket.se, Kursplanen för religion.

¹⁶² *ibid.*

¹⁶³ Härenstam, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker*, s. 36.

Då en heltäckande bild av en religion inte är möjlig på grund av det knappa sidantalet varje religionen presenteras på, har vi tidigare poängterat att läromedelsförfattarna måste göra urval för hur religionen ska presenteras. I analysen av vår undersökning framgår det att vissa informanter anser att grundläggande delar inom islam, exempelvis Koranen och Gudssyn, beskrivs på ett, enligt dem, felaktigt och förenklat sätt. Samtidigt finns det med delar i läroböckerna som vissa av informanterna menar inte har med islam att göra, exempelvis Fatimas hand. En sådan framställning där två läroböcker beskriver en religion och dess utövare på ett för dem närmast främmande sätt tydliggör utifrånperspektivet och bristen av relevans angående kunskapsurvalet. Vidare blir diskussionen kring det begränsade kunskapsstoffet ytterligare problematisk när olika informanter, enligt vår undersökning, inte har en helt enhetlig bild av hur moment inom islam bör presenteras. Enligt vår undersökning har informanterna reagerat på liknande framställningar av islam som de anser felaktiga, men de har även haft skilda kommentarer där två informanter har kritiserat en beskrivning medan en annan har lyft fram samma beskrivning som positiv. I vår analys skrev vi om hur vår undersökning förhåller sig till emic- och etic-perspektiven och hur problematisk en framställning som alla muslimer kan instämna i skulle vara, om överhuvudtaget möjlig. Vi kunde dock se att när författaren till lärobok två försökte ge en inkännande beskrivning av medias roll till en negativ syn mot muslimer och fördomar som detta gett upphov till, mottogs en sådan framställning med instämmande röster från flera av informanterna. Detta stämmer överens med hur Stringer anser att religion bör beskrivas med empati och respekt som ledord, vare sig författaren är insider eller outsider.

Angående läroböckernas beskrivning av en religion har vi som tidigare nämnts poängterat läromedelsförfattarnas svåra uppgift. Dels svårigheten att vara insatt i den omfattande forskning inom det ämne som ska beskrivas, speciellt då författarna skriver om flera religioner eller ideologier. Vidare kvarstår den omöjliga uppgiften att beskriva en religion på ett tillfredställande vis inom ramen av 20 sidor. Av vår undersökning har vi sett att det enligt informanterna finns brister i framställningen av islam. Härav har läraren en viktig roll att fylla. Precis som informanterna ville utveckla i stort sett samtliga av islams centrala punkter bör läraren utreda den koncentrerade, och därav otillräckliga samt i värsta fall felaktiga, framställning av moment inom en religion.

Ett stort ansvar vilar alltså på läraren, eftersom det i dagsläget är huvudsakligen de som väljer ut de material som används i undervisningen. Ytterligare ett sätt för läraren att ge islam och andra religioner en så allsidig och saklig bild som möjligt, är att lita på sin ämnesdidaktik och använda den för att bidra till mer allsidighet i undervisningen. Ännu ett exempel på allsidighet, är att låta eleverna studera religiösa fenomen, tankar, praxis med mera, ur ett religiöst perspektiv och söka jämföra detta med andra religioner. Detta finner man även stöd för i läroplanen som säger att eleven ska ges tillfället att jämföra olika livsåskådningar. Detta ser vi kunna vara en god början till inskaffad förförståelse och respekt för våra medmänniskor.

5 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka muslimers reaktioner på hur islam och muslimer framställs i tre olika läroböcker för gymnasiet. Frågan som vi söker besvara i vår undersökning är: Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam? Frågeställningen besvaras genom att låta muslimska representanter läsa utvalda läroböckers kapitel om islam, varpå vi gör en kvalitativ intervju där vi senare söker analysera informanternas kommentarer och reaktioner angående läroböckernas framställning av muslimer och islam. I undersökningen har vi använt tre relativt nyutgivna läroböcker (05, 06 och 07) för gymnasiets A-kurs som kommer ifrån tre skilda bokförlag. Dessa presenteras för fyra muslimer varav två är representanter för sunnitiska församlingar, en är representant för Ahmadiyya och slutligen en lärarstudent som är muslim.

Vår undersökning har sin utgångspunkt i teorin om "emic" och "etic" som kan beskrivas som ett inifrån- eller utifrånperspektiv. Ett etic förhållningssätt utgår ifrån forskarens värdesystem där det studerade objektet ofta beskrivs i vetenskapliga termer efter objektiva kriterier, medan ett emic förhållningssätt utgår från den undersökta gruppen, och där forskaren i sin analys ofta använder sig av mer lokala och subjektiva uttryck. Det har förts debatt mellan olika forskare inom religionsämnet huruvida religion bör studeras och beskrivas utifrån ett inifrån- eller utifrånperspektiv. Den tydligaste förespråkaren för ett att beskriva religion ur ett inifrånperspektiv i vår tid är troligtvis Wilfred Cantwell Smith. Han menar att ingen utsaga om islam är sann som inte kan godtas av muslimer, där muslimer kan svara "Ja! Det är så vi tycker!". Detta påstående har mött motstånd. Dels på grund av att individer har olika erfarenheter av religiösa övertygelser, dels att olika grupper inom exempelvis islam kan svara "ja" till olika påståenden. Vidare har det förts fram att "outsiders" måste få tillträde att studera en religion eller religiös gupp, en religiös tillhörighet eller tro bör inte vara ett villkor för att religionsstudier. Religionsutövare som studerar den egna religionen kan ställas inför problem med att behålla objektiviteten vid en granskning av de traditioner och tankesätt de själva lever med. Det är av vikt att betrakta utövarens ord av värde men det är en annan att betrakta den som auktoritet. Martin D. Stringer ämnar gå emellan dessa perspektiv genom att förespråka att forskaren/författaren eftersträvar en genuin form av empati för religionsutövarna som beskrivs. På så vis kan en markant linje mellan insiderns och outsiders beskrivning av religionsutövarna strykas ut, vilket förhoppningsvis leder till att de undersökta upplever att de ges en respektfull och inklämmande beskrivning.

Den tidigare forskning som varit mest relevant för vår undersökning är Kjell Härenstams avhandling *Skolboks-islam*. Härenstam sammanfattar läromedelsbilden av islam med två genomgående drag. Muslimen behandlas som en kollektiv varelse som det görs generaliserande påståenden om, samt att den konkreta exemplifikation av islam och islams inflytande är genomgående negativ. Han menar dock att det går att se en positiv förändring bland de senare läromedlen där exemplifieringen av islam kan vara av ett betydligt positivare slag. Vår undersökning är lik Härenstams på så vis att vi undersöker hur islam och muslimer presenteras i läroböcker i religion, de skiljer sig dock åt då vi söker utvärdera läroböckerna ur ett emic-perspektiv. Medan Härenstam analyserar läroböckernas texter för att se vad som överensstämmer med muslimsk litteratur, utgår vi i vår undersökning ifrån begreppen emic/etic, där vi analyserar det subjektiva perspektivet, insiderns reaktion, till hur han/hon som muslim och hans/hennes religion, islam, presenteras i läroböckerna.

Inför undersökningen presenteras islam i Sverige, där undersökningar som visar på vissa intoleranta inställningar mot muslimer hos delar av allmänheten redovisas. Vidare diskuteras de kulturmöten som sker i samhället samt vikten av att göra sig medveten om hur dessa interaktioner utspelar sig. Även religionsdidaktik och lärobokens roll i undervisningen diskuteras där det påpekas att det är av stor vikt hur en religion presenteras. Det konstateras även att läroboken är det dominerande läromedlet.

Vår undersökning visar att det är problematiskt att ge en tillfredställande presentation av en religion. Dels på grund av det knappa antalet sidor vilket bland annat bidrog till att informanterna ville utveckla mycket av läroböckernas texter, och dels på grund av att informanterna kommenterade och anmärkte på olika saker. Vidare anmärkte vissa informanter på kunskapsstoffet i sig vilket de menade var felaktigt på vissa ställen.

Angående emic-/eticproblematiken har vi i denna begränsade undersökning kommit fram till följande:

Angående Smiths förklaring av att ingen utsaga av islam är sann som inte kan godtas av muslimer där muslimer kan svara ”Ja! Det är så vi tycker!” visar sammanfattningen av vår analys att detta är någonting som läroboksförfattarna inte lyckats uppnå. Vid flera tillfällen har informanterna varit överens om att läroboksförfattarna inte lyckats framställa islam på ett riktigt sätt ur ett muslimskt perspektiv. Den kritik som förts mot Smiths påstående ovan i vilken det ifrågasätts huruvida troende muslimer från olika inriktningar skulle svara ”Ja” på samma påståenden om islam, har enligt vår mening fog för sig. Av vår undersökning framkommer det att informanternas reaktioner skiljer sig på flera punkter. I vissa fall framlyfter informanter något som positivt vilket andra uppfattar negativt. Det kan därmed vara oerhört svårt att presentera islam på ett sätt där samtliga muslimer kan instämma och säga ”Ja! Det är så vi tycker!”

Huruvida den empati som Stringer efterfrågat återspeglas i läroböckerna framgick det tydligt att när författaren för lärobok två förklarade att media haft en stor roll till en negativ syn av islam, instämde informanterna till detta. En av informanterna uttryckte att det som står i boken, att få muslimer kan känna igen sig i denna beskrivning, stämmer överens med vad många muslimer tycker. Likaså då boken hänvisat till ett citat i Koranen som förklarade en innebörd av begreppet jihad. Samtliga informanter instämde och menade att författaren fått med en relevant del av ett muslimskt synsätt. En sådan form av empati som vi tolkar att denna läromedelsförfattare uppnått i denna beskrivning är alltså eftersträvansvärd. Från vår undersökning menar vi att det är svårt att ge en bild av islam där alla muslimer känner igen sig. På så vis instämmer vi med exempelvis Härenstams undersökning att det är oerhört svårt att i en lärobok ge en helt korrekt och nyanserad bild av en religion. Då läroboken trots allt har en markant roll i religionsundervisningen menar vi att läraren har en viktig roll att fylla som komplement till läroböckerna.

6 Källförteckning

Primärkällor

Intervjuer

Ahmed Mufti från Islamiska Informationsföreningen, 2008-05-21

Amer från Ahmadiyya Muslimska Samfundet, 2008-04-17

Hamid Zafar, Lärarstudent, 2008-05-11

Yahya från Förening för islamisk välgörenhet – Djamal al Mashariya el Hayriya, 2008-05-17

Läromedel

Appelros, Erica., Hornborg, Anne-Christine & Röcklinsberg, Helena (2006): *Din tro eller min? Natur och Kultur* (första upplagan) ISBN 10: 91-27-50311-9

Eriksson, Leif., Mattsson, Malin & Hedengren, Uriel (2005): *Söka svar – religionsvetenskap*. Liber AB (andra upplagan) ISBN: 91-21-21094-2

Thulin, Birgitta & Elm, Sten (2007): *Religion A*. Interskol förlag AB (andra upplagan) ISBN 91-7306-754-7

Sekundärkällor

Böcker

Andersson, Daniel & Sander. Åke (red.), *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur, 2005.

Arweck, Elisabeth & Stringer, Martin, *Theorizing Faith – The Insider/Outsider Problem in the Study of Ritual*. Birmingham: University of Birmingham Press, 2002.

Bowie, Fiona, *The Anthropology of Religion*, Oxford: Blackwell, 2006.

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber ekonomi, 2002.

Furseth, Inger & Repstad, Pål, *Religionssociologi – En introduktion*, Malmö: Liber, 2005.

Gilhus, Ingvild Saelid & Mikaelsson, Lisbeth, *Nya Perspektiv på religion*, Stockholm: Natur och kultur, 2003.

Grenholm, Carl-Henric, *Att förstå religion*, Lund: Studentlitteratur, 2006.

Headland, Thomas N., Pike, Kenneth L., & Harris, Marvin, *Emics and Etics, The Insider/Outsider Debate*, Newbury Park, Calif: Sage, 1990.

Härenstam, Kjell, *Skolboks-islam - Analys av bilden av islam i läroböcker i Religionskunskap*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 1993.

Olivenstam, Carl E, *Religionsdidaktik – Om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, Stockholm: Liber, 2006.

Otterbeck, Jonas, *Muslimerna i svensk skola*, Malmö: Gleerup, 1994.

Rothstein, Mikael, Podemann Sørensen, Jørgen & Warburg, Margit, *Humanistisk Religionsforskning*, Nora: Nya Doxa, 1999.

Stier, Jonas, *Kulturmöten – en introduktion till interkulturella studier*, Lund: Studentlitteratur 2004.

Internet

Ahmadiyyas hemsida, <http://www.ahmadiyya.se/community.php> 2008-04-22

Harun Yahya, http://www.harunyahya.com/other/swedish/snabbast_vaxande_religionen.php 2008-04-27

Härenstam, Kjell, *En granskning av hur religion/trosuppfattning framställs i ett urval av läroböcker. Underlagsrapport till Skolverkets rapport I enlighet med skolans Värdegrund?*, 2006
http://www.intra.kau.se/dokument/upload/82F3188A1dc96192F6oYjVEF0E77/KHskolverkst_ext.pdf 2008-05-13

Integrationsverkets rapportserie 2007:03, *Rasism och främlingsfientlighet i Sverige - Rapporter och delstudier om antisemitism, antiziganism och islamofobi* 2006,
http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/Rapportserie/2007_03Rasism.pdf 2008-04-29

Integrationsbarometer 2007, *En delrapport om allmänhetens attityder och erfarenheter inom områdena rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och islamofobi*.
<http://www.temaasyl.se/Documents/IV/Integrationsbarometer%202007.pdf> 2008-04-27

Interskol, www.interskol.se, http://www.interskol.se/grk_hk.html
http://www.interskol.se/gy_religion.html 2008-05-19

Liber, www.liber.se 2008-05-17

Otterbeck, Jonas & Bevelander, Pieter, *Islamofobi - En studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet* (sammanfattning), Forum för levande historia, 2006,
http://www.levandehistoria.se/files/islamofobi_sammanfattning.pdf 2008-05-13

Natur och Kultur, www.nok.se 2008-05-16

Skolverket rapport 284, *Läromedlens roll i undervisningen - Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*, 2004,
<http://www.skolverket.se/sb/d/150> 2008-06-13

Skolverkets rapport 285, *I enlighet med skolans värdegrund? - En granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*, 2006, <http://www.skolverket.se/sb/d/150> 2008-06-13

Världsreligioner i Göteborg, *Islam – Guide till föreningar*, http://www.islamguiden.com/ovrigt/islam_guide.pdf 2008-04-22, 2008-05-20 & 2008-05-22

Övrigt

Islams Ahmadiya-Djama'at, *Aktiv islam - Jubileumsutgåva 1889-1989*, Ahmadiyya, 1990 (Broschyr).

7 Bilaga - Intervjuguide

Vad anser du om helhetsintrycket av islam som boken ger?

Vad anser du om helhetsintrycket av muslimer som boken ger?

Vad tycker du om gudsbilden? Stämmer den i läroböckerna överens med din/er gudsbild?
– Hur anser du att islams människosyn förklaras?

Hur anser du att jihad förklaras?

Stämmer det överens med hur du skulle förklara begreppet?

Hur tycker du att läroböckerna beskriver kvinnan/familjen i Islam?

Hur tycker du att läroböckerna beskriver Koranen?

– Anser du att citaten från Koranen ger Koranen och islam en riktig bild?

Hur anser du att Muhammed beskrivs?

Hur tycker du att Islam beskrivs i dagens värld; politik, muslimska samhällen, mötet med västerländska samhällen, Mannens och kvinnans roll etc.?

Vad anser du om frågorna?

– Hur problematiseras olika dilemman, kulturkrockar?

Vad får du för intryck av bilderna?

Är det något övrigt du vill lägga till?